

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

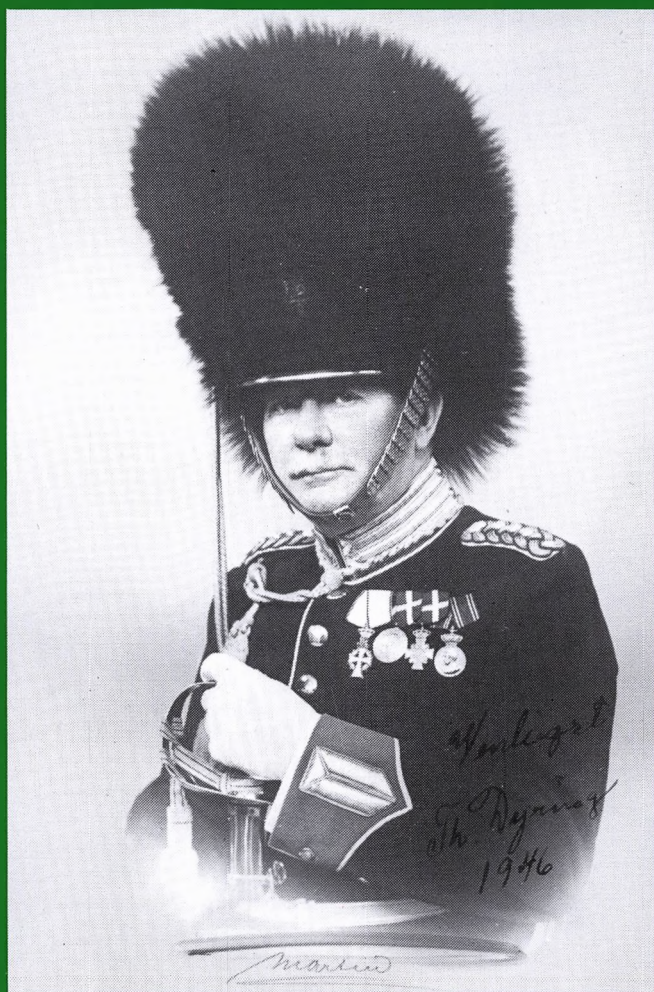
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Personalhistorisk Tidsskrift 1990:2

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Indhold

<i>Gregers Hansen: Kendte danskeres anetavler XXVII – forfatteren</i>	
Jens Kruuses anetavle	129
<i>Andreas Rude: »Med følsom erkjendtligste Hjerte...« En indberetning til ordenskapitlet i 1811</i>	143
Medlemstilbud	152
<i>Sigvard Mahler Dam: Jordbjerg-slægten – endnu engang</i>	153
<i>Henrik C. Finne: En studie i navneforskyvninger</i>	169
<i>Gregers Hansen: Udsnit af politiinspektør Jean Louis Dalgas Mariboers anetavle</i>	183
<i>Grethe Ilsoe: De statslige arkivers publikationer 1989, en oversigt</i>	194
<i>Debat:</i>	
<i>F. J. Hvass: Slægt og gravsted – en opfordring</i>	197
<i>Småstykker:</i>	
Slekten Berns på 1600-tallet. Et supplement. Af <i>Per Seland</i>	200
Studerende fra det danske monarki ved artsifakultetet i Padova 1553–1721. Af <i>Vello Helk</i>	202
Dansk-norske og slesvig-holstenske studerende i Oxford. Af <i>Vello Helk</i>	205
Hans Jensen Nimb 1668–1721. Af <i>Jørgen Wangel</i>	206
Korrektioner og tilføjelser vedrørende Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660–1814 og Den danske Søetat 1814–1932. Af <i>Chr. Gandil</i>	208
Forespørgsler fra udlandet	209
Efterlysning af beboere i Køge ca. 1780–1920. Af <i>Lisbeth Ulsoe</i>	214
<i>Orientering:</i>	
Generalforsamlingen 1990. Af <i>Poul Steen</i>	215
Nyt fra DIS-Danmark. Af <i>Svend Erik Christensen</i>	218
<i>Bognyt:</i>	
Släkthistorisk Forum, Årgang 9 nr. 1-2/1990. Af <i>Hans H. Worsøe</i>	220
<i>Anmeldelser:</i>	
Kommunearkiver Rønne, registratur. Kommunearkiver Allinge-Gudhjem, registratur. Kommunearkiver Fakse, registratur. (<i>Agnete Paaschburg</i>)	222
Register til Sønderjyske Årbøger 1889-1988. Ved Børge L. Barløse. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	222
Knud Prange: Lokal Historie – en håndbog. (<i>Nynne Helge</i>)	223
Slægtsforskerens opslagsbog – et hjælpemiddel for slægtsforskeren. Redigeret af Knud Rygaard. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	225
Casimir Sparre Lindhe: »Variera Heraldiska Vapen Mera«. (<i>Sigvard Mahler Dam</i>)	225
Jørgen Hæstrup: Vildnis og »Grundtvigsplan«. Om finansieringen af modstandsbevægelsen. (<i>Jørgen H. Barfod</i>)	227
Thomas Riis: Should Auld Acquaintance Be Forgot... Scottish-Danish Relations c. 1450-1707, I-II. (<i>Allan Tønnesen</i>)	228
<i>Indhold fortsætter på omslagets side 3.</i>	

Billedet på omslaget:

Portræt af musikdirigent ved Den kongelige Livgarde, 1922-1941, Theodor Chr. Marius Dyring. Artiklen s. 169 behandler navneforskydninger indenfor slægten Dyring.

Kendte danskeres anetavler XXVII

Forfatteren dr.phil. Jens Kruuses anetavle

Af Gregers Hansen

En dag fandt jeg i min reol Jens Kruuses bog *Min hal sidder skævt*. Jeg huskede den godt, men ikke at jeg havde den stående. Nu læste jeg den igen. Det er en mærkelig bog, lige så mærkelig som titlen. Jens' forfædre Kruuse, Hasselbalch, Brammer, Nyholm, Koefoed, Schrøder, Deichmann, Agerbech, Plum, Ussing og adskilligt flere myldrer rundt mellem hverandre uden respekt for generationsvis opstilling og andet til genealogien henhørende.

Jeg fik en uimodståelig lyst til at sætte disse balstyrige mennesker på plads. Resultatet blev nedenstående anetavle.

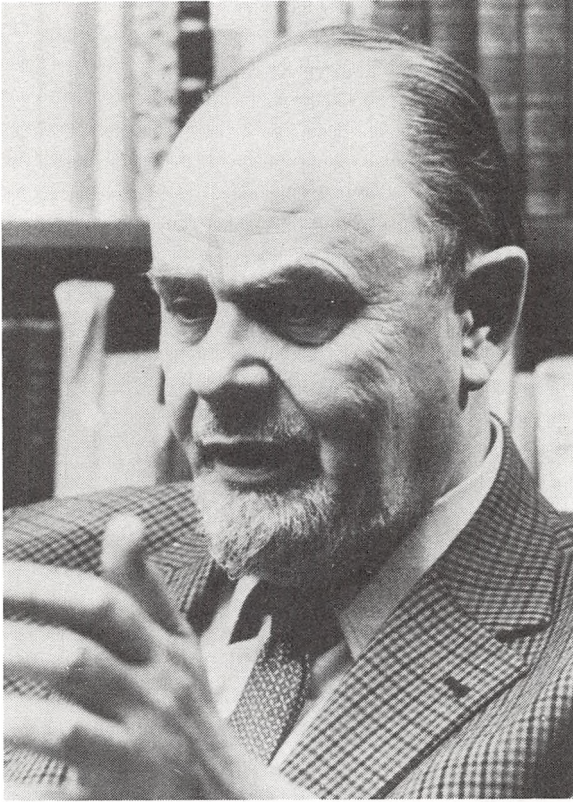
Jeg har fået god hjælp bl.a. af Holger Hansen: Slægten Kruuse af Højelse, Odense 1918, Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Hasselbalch, Kbh. 1930, Fr. Brammer: Amtsforvalter Frederik Chr. Brammer og hans agnatiske efterslægt, Kbh. 1915 og Albert Fabritius: Familien Nyholm, Stamtavle over navnets bærere og spindeliniernes første led, Kbh. 1962 (1). Størstedelen af anetavlens personer har kunnet uddrages af disse værker (hvor adskillige desuden er udførligt biografere), således at arkivarbejdet for mange af dem blot har bestået i at kontrollere og hist og her korrigere foreliggende oplysninger.

I anetavlen forekommer aneforskydning, idet tipoldeforældrene nr. 16 og 17 tillige optræder som tiptipoldeforældre (nr. 46 og 47). – Næsten alle anerne har levet enten på Sjælland eller i Vendsyssel.

Jens Kruuse mente, at der kun var få bønder blandt hans aner og slægtsnavnenes lange linier kan give dette indtryk, men et tværsnit fortæller noget andet: 3 af de 8 tipoldefædre var bønder.

En fjerde tipoldefader, provst Mandrup Pedersen Kruuse var søn af tobaksspinder Peder Pedersen Kruuse (nr. 32), der var begyndt som daglejer. Provstindens fader, grovlærredshandler Abraham Christensen Ørslev (nr. 34) var søn af en pramfører. Da provsteparret er det tipoldepar, der tillige indgår som tiptipoldeforældre, fører anetavlen altså over halvdelen af forslægten tilbage til folkets brede lag. – De to nævnte tiptipoldefædre – Kruuse og Ørslev – er anetavlens eneste københavnerne.

I hele anetavlen til og med de 32 aner konstaterer man, at de mødrener anergennemgående har en lavere social placering end de fædrener. I de 32 aners

Jens Kruuse (1908-1978), forfatter til bogen *Min hat sidder skævt*. (Det kgl. Bibliotek, kort & billedafd.).

række er der dog ved at komme balance og to af de mødrene tiptipoldeforældre nedstammer fra berømte mænd: amtsforvalter Frederik Christian Brammer (nr. 56) fra Christopher Gabel (1a) og præstekonen Abigael Marie Using (nr. 59) fra Anders Sørensen Vedel og dermed også fra Hans Tausen (1b).

Proband

1 *Jens Severin Kruuse*, f. 6. april 1908 i Odense, Sct. Knud, d. 12. maj 1978 i Aarhus, begr. i Højbjerg, g. 1° 6. nov. 1931 i Oslo m. Annabeth Holland (d. af dr. med. Vilhelm H. og Helga Qvale), f. 15. april 1909 i Steinkjer, Norge, ægteskabet opløst 1974, 2° 9. maj 1974 i Aarhus, b.v. m. Journalist Helle Margrethe Nissen (d. af snedkermester Christian Ivar N. og Erna Marie Jensen), f. 4. juni 1942 i Højbjerg.

Student Gl. Hellerup gymnasium 1926, mag. art. (almindelig og sammenlignende litteraturhistorie) 1931, dr. phil. 1934, lektor i

dansk ved Paris' universitet 1934-38, docent i almindelig og sammenlignende litteratur ved Aarhus universitet 1939-42, derefter til 1945 lærer på Askov højskole, fra 1942 tillige medarbejder ved Jyllands-Posten, 1949-71 som kulturredaktør, lektor i dramaturgi ved Aarhus universitet 1970-74. Forskelligartet forfatterskab (2). Forfatteren Charlotte Strandgaard er datter af Jens Kruuse og første hustru.

Forældre

2-3 Peder Abraham *Kruuse*, f. 7. aug. 1870 i Dalby, Fakse herred, d. 2. juli 1940, g. 1° 17. maj 1896 i Alminde kirke ved Kolding (Vilstrup kbg.) m. *Cornelia Christensen*, f. 27. jan. 1869 i Høve ved Skelskør, d. 1962, ægteskabet opløst, 2° m. Louise Honoré-Jensen, f. 26. feb. 1886.

Cand. pharm. 1892, købmand og fabrikant i Odense 1896, byrådsmedlem 1906-09, 1917-25 og 1929-33, lettisk vicekonsul 1929 (3).

Bedsteforældre

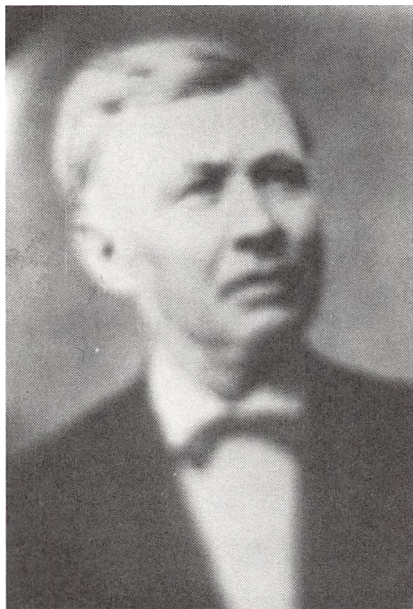
4-5 *Manderup Peder Kruuse*, f. 12. jan. 1832 i Dalby, d. 26. marts 1893 sst., g. 19. okt. 1869 i Køge m. sin kusines datter *Charlotte Amalie Hasselbalch* (4), f. 2. april 1842 i Blokhus, Hune sogn, d. 4. aug. 1923 i Karise.

Peder Abraham Kruuse (1870-1940).

Cornelia Christensen (1869-1962), forfatteren Jens Kruuses mor.

Manderup Peder Kruuse, nr. 4 (1832-1893).

Charlotte Amalie Hasselbalch, nr. 5 (1842-1923).

Landinspektør 1858, fæster af Lille Rodegaard, Rode by, Dalby sogn s. å., ejer 1860.

- 6-7 *Jens Christensen*, dbt. 9. jan. 1814 i Østerbrønderslev, d. 16. feb. 1892 i Kbh., Sct. Matthæus, g. 20. maj 1845 i Helsinge, Frederiksborg amt m. *Susanne Marie Brammer*, f. 5. feb. 1826 i Ammindrup, Helsinge sogn, d. 28. nov. 1890 i Kbh., Sct. Matthæus.

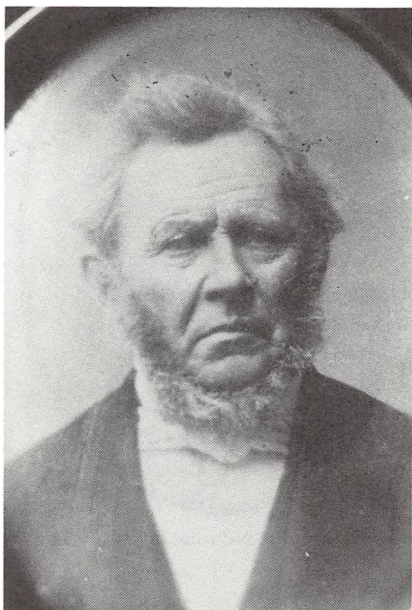
Skolelærereksamen 1839, lærer, sidst i Høve.

Oldeforældre

- 8-9 *Peder Abraham Kruuse*, dbt. 19. marts 1790 i Højelse ved Køge, d. 5. marts 1869 i Dalby, Fakse herred, g. 20. aug. 1825 i Tureby (nabosogn til Dalby) m. sin svigerinde *Else Birgitte Nyholm* (5), f. 4. nov. 1793 i Middelfart, d. 20. aug. 1867 i Dalby.

Kompagnikirurg 1813, kirurgisk eksamen 1819, læge på Frederiksværk kanonstøberi og krudtværk 1821, i Hillerød 1921-22, grevskabslæge på Bregentved fra 1823 til sin død, fæster af Lille Rodegaard 1831-58 (6).

- 10-11 *Severin Lange Hasselbalch*, f. 19. aug. 1815 i Saltum, Vendsyssel, d. 22. april 1858 sst., g. 10. maj 1836 i Ingstrup (nabosogn til Saltum) m. *Iva-*

Jens Christensen, nr. 6 (1814-1892).

Susanne Marie Brammer, nr. 7 (1826-1890).

rine Mathea Koefoed, f. 9. jan. 1815 i Ingstrup, d. 2. april 1860 i Saltum.

Købmand i Blokhush, senere gårdejer i Sdr. Saltum.

- 12-13 *Christian Larsen*, alm. kaldet Christen Gaarden eller Christen Hytten (7), dbt. 27. feb. 1781 i Skæve ved Sæby, d. april 1850 i Østerbrønderslev, g. 13. nov. 1812 sst. m. *Anna Jensdatter*, dbt. 11. juni 1784 sst., d. 21. okt. 1854 som aftægtskone i Gaarden sst.

Gårdfæster i Østerbrønderslev by.

- 14-15 *Johannes Frederik Christian Brammer*, f. 15. dec. 1798 i Hillerød, d. 7. feb. 1869 i Butterup ved Holbæk, g. 11. juni 1824 i Svinninge ved Holbæk m. *Anne Lucie Knudsdatter*, f. 12. juni 1797 sst., d. 30. april 1869 i Helsingør, Sct. Olai, begr. i Butterup.

Cand. pharm. 1817, skolelærereksamen, Jonstrup 1821, lærer i Ammindrup 1824-60.

Tipoldeforældre

- 16-17 *Manderup Pedersen Kruuse*, dbt. 19. dec. 1760 i Kbh., Vor Frelser (7a), d. 14. april 1846 i Højelse, g. 3. okt. 1787 i Kbh., Garnisons danske menighed m. *Inger Ørsløv*, dbt. 30. juni 1765 i Kbh., Helligånds, d. 23. juni 1847 i Højelse.

Peder Abraham Kruise, nr. 8 (1790-1869).

Else Birgitte Nyholm, nr. 9 (1793-1867).

Student, Roskilde 1777, cand. teol. 1786, sogneprest i Højelse og Lellinge 1787, provst i Ramsø herred 1804, konsistorialråd 1832, R 1836, DM 1837 (8).

- 18-19 *Lars Christian Nyholm*, f. 1. dec. 1758 i Slaglille ved Sorø (9), d. 29. juli 1824 på Turebyholm, Tureby sogn, 65⁸/₁₂ år gl., g. 1° 21. sep. 1791 i Middelfart m. *Anna Brandt*, f. 8. dec. 1771 sst., d. 10. okt. 1805 i Tureby, 2° 2. marts 1806 i Tureby m. sin søsterdatter Armgard Marie Hammershaimb (d. af handelsforvalter Samuel H. og Ane Elisabeth Nyholm), f. 18. jan. 1784 i Thorshavn (10), d. 19. maj 1859 i Tureby, 75 år gl.

Landsinspektør, godsforvalter for grevskabet Bregentved, justitsråd.

- 20-21 *Bartholomæus Hasselbalch*, f. 8. maj 1781 i Knebel, Mols, d. 28. juni 1832 i Saltum, g. 12. juli 1807 sst. m. *Charlotte Amalie Thorlund*, dbt. 8. maj 1781 (samme dag som hendes mand blev født) i Jetsmark (nabosogn til Saltum), d. 1. maj 1842 i Aalborg, begr. i Saltum.

Ved vielsen sandflugtskommissær og forvalter på Lundergaard, Jetsmark sogn, senere proprietær af Vestrupgaard i Saltum sogn.

- 22-23 *Andreas Agerbech Koefoed*, f. 7. juli 1777 i Klemensker sogn (11), d. 9. maj 1841 i Ingstrup, 63¹/₂ år gl., g. 7. aug. 1807 i Højelse m. *Karen Johanne Kruise*, dbt. 7. marts 1789 sst., d. 8. jan. 1874 i Øland præstegård, øster Han herred, begr. i Ingstrup.

Student, Rønne 1796, cand. teol. 1801, sognepræst i Ingstrup, Hjermelev og Alstrup 1807.

24-25 *Laurs Thomasen*, dbt. 15. jan. 1747 i Skæve, begr. 15. marts 1807 sst., g.m. *Dorthe Berthelsdatter*, begr. 3. feb. 1823, 85 år gl. som enke og indsidder i Hytten (12).

Gårdmand i Hytten, Skæve sogn.

26-27 *Jens Jensen Gaarden*, begr. 12. feb. 1815 i Østerbrønderslev som indsidder, 72 år gl., g.m. *Gertrud Christensdatter*, begr. 24. nov. 1822 sst. som aftægtskone, 71 år gl.

Fæstegårdmand i Østerbrønderslev by (13).

28-29 *Joachim Henrich Carstin Brammer*, dbt. 1. juni 1772 i Hillerød, d. 20. nov. 1801 sst., g. 20. marts 1798 (14) m. *Susanne Marie Jensen*, f. 26. marts 1782 i Karlebo, Frederiksborg amt, d. 27. maj 1867 i Høve ved Skelskør, hun g. 2° 9. juli 1804 i Hillerød m. fysikus i Stavanger, dr. med. Johan Boëtius Fangel (s. af sognepræst i Keitum på Sylt Rasmus F. og Margreta Maria Boëtius (15)), f. 11. dec. 1780 på Sylt, d. 29. okt. 1805 i Stavanger (16).

Cand. pharm. Johannes Frederik Christian Brammer, nr. 14 (1798-1869).

Godsforvalter for grevskabet
Bregentved, justitsråd Lars
Christian Nyholm, nr. 18
(1758-1824).

- Student, Frederiksborg 1789, lærer ved Frederiksborg lærde skole.
30-31 *Knud Jensen*, begr. i Svinninge 2. marts 1803, 51 år gl., g. (17) m., *Kirsten Rasmusdatter*, d. 1. juni 1829 sst. som aftægtskone, 71 år gl.
Gårdmand i Svinninge.

Tiptipoldeforældre

- 32-33 *Peder Pedersen Kruuse*, f. 16. maj 1723 i Rønne (18), begr. 11. maj 1773 i Kbh., Vor Frelser, g. – kopulationspenge betalt 6. maj 1749 til vielse i Kbh., Sct. Nic. – m. *Johanne Christensdatter*, begr. 18. aug. 1798 i Højelse. Ægteskabet opløst 1768 p. gr. af hendes opførsel.
Ved vielsen var han daglønner (d.v.s. daglejer). 28. jan. 1750 løste han borgerskab som tobaksspinder i Kbh.
34-35 *Abraham Christensen Ørslev* (s. af pramfører Christen Hansen Hvalsø og Mette Larsdatter (19)), begr. 25. juni 1789 i Højelse, 65 år gl., g. –

Lærer ved Frederiksborg lærde skole Joachim Henrich Carsten Brammer (1772-1801) og hans hustru Susanne Marie Jensen, nr. 28-29 (1782-1867).

kopulationspenge betalt 7. maj 1763 til vielse i Kbh., Sct. Nic. – m. *Karen Lynov* (d. af N.N. og Ane Helmerskov (20)), d. 1809 i Norge (21), overjordemoder på Frederiks Hospital, Kbh. 1771-90, g. 2° 19. juli 1790 i Kbh., Garnisons danske menighed m. kaptajn, tolder i Laurvig og Sandefjord, Norge Caspar Frederik Brueneck.

Grovlærredshandler i Kbh., borgerskab 1757.

36-37 *Christopher Nyholm* (s. af forpagter af Bavelsegaard, Bavelse sogn, Sydvestsjælland Jochum Nielsen og Dorothea Augustine Charlotte Flesborg (22)), f. 29. juli 1712 på Bavelsegaard, dbt. i Glumsø, nabosogn til Bavelse (23), d. 1768, 56 år gl. i Slaglille (24), g. 1746 i Hillerød m. *Elisabeth Birgitta Schrøder* (d. af rektor i Frederikshald, derefter fra 1730 rektor ved Frederiksborg lærde skole Johannes S. (25) og Gunnild Pedersdatter Bendike), f. 29. aug. 1727, d. 7. feb. 1794 (26).

Student, Frederiksborg 1731, cand. teol. 1743, sognepræst i Slaglille og Bjernede 1746.

38-39 *Jens Brandt* (s. af købmand i Bogense Jens B. og I. hustru Marie Ca-

thrine Tommerup), f. 1738 i Bogense (27), d. 19. feb. 1823 i Middelfart, g. 1° 11. okt. 1765 i Middelfart m. *Dorthea Kirstine Flyng* (d. af sognepræst sst. Claus Clausen F. og Søster Truelsdatter), dbt. 17. juni 1744 sst., begr. 1. maj 1778 sst., 2° 16. juni 1779 sst. m. Maren Wissing, d. 12. sept. 1813 sst., 54 år gl.

Købmand i Middelfart, postmester sst. 1770, kancelliråd 1812.

- 40-41 *Jacob Hansen Hasselbalch* (s. af købmand i Randers Hans Jacobsen H. og Kirstine Nielsdatter Schiøtt (28)), dbt. 30. juli 1732 i Randers, Sct. Morten, d. 22. okt. 1788 i Knebel præstegaard (29), g. 25. nov. 1774 i Engom ved Vejle m. *Catharine Deichmann* (d. af sognepræst i Engom Frederik Pedersen D. og Maren Jensdatter Bloch (30)), f. 10. maj 1749 i Haasum, d. 22. juni 1829 i Viborg, sdr. sogn.

Student, Viborg 1753, cand. teol. 1755, sognepræst i Knebel og Roelse, Mols 1773.

- 42-43 *Vitus Bering* (ved dåben Vitus (31) *Thorlund* (s. af degn i Rind ved Hering Jørgen Henrich Poulsen T. og 1. hustru Magdalene Bonsach (32)), dbt. 5. juni 1752 i Rind, begr. 22. feb. 1807 i Saltum, g. 14. marts 1777 i Horsens ved Nørresundby m. *Jeannetta Maria* (ved begr. Johanne Marie) *Holmberg* (d. af pedel ved det medicinske fakultet Svend H. (33)), begr. 6. juni 1807 i Saltum, 56 år gl.

Student, Viborg 1773, degn i Jetsmark 1776, i Saltum 1789, ejendomshandler, sandflugtskommisær og forligskommisær.

- 44-45 *Mads Koefoed* (s. af fæster, fra 1744 proprietær af Simlegaard, Klemensker sogn, sandemand Hans K. og Anna Koefoed (34)), dbt. 26. aug. 1742 i Klemensker, d. 2. sept. 1816 i Svaneke, 75 år gl., g. 1° 10. feb. 1764 m. Anne Margrethe Piil (d. af skovrider, proprietær af Pilegaard, Klemensker sogn Hans Hansen P. og Anna Koefoed), f. 1740, begr. 29. dec. 1775, skifte 30. jan. 1776 (35), 2° 8. okt. 1776 m. *Gyde Catharine Agerbech* (36), (d. af sognepræst på Christiansø, senere læge i Svaneke Andreas Nielsen A. (37) og Karen Lütken), d. 29. feb. 1828, 76¹/₂ år gl. som fledføring hos kaptajn Anders Rømer på Store Hallegaard, Olsker sogn, der var gift med en datter af Mads Koefoeds første ægteskab (38).

Kaptajn af 1. dragonkompagni på Bornholm, proprietær af Simlegaard 1763-93, senere ejer af Baasegaard i Rutsker sogn. Hans bos overskud var 219 rdl. Han boede ved sin død hos sin søn, byfoged i Svaneke Caspar Henrik Koefoed.

- 46-47 = 16-17.

- 48-49 *Thomas Thomassen* (s. af Thomas T. og Anne Lauridsdatter i Ravnholt, en gård i Skæve sogn), dbt. 10. okt. 1717 i Skæve, begr. 8. okt. 1775 sst., g. 1° 18. nov. 1742 sst. m. Anne Sørensdatter i Hytten (39), begr. 6.

marts 1746 sst., 80 år gl., 2° trolovet 1. juli 1746, g. s. å. sst. m. *Karen Nielsdatter* (40), begr. 1. okt. 1775 sst., 52 år gl.

Gårdmand i Hytten, Skæve sogn.

50-51 Ukendte.

52-53 Ukendte.

54-55 Ukendte.

56-57 *Frederik Christian Brammer* (s. af Frederik Conrad greve Holstein (f. 1704, d. 1749 (41)) og ugift Gret Gøtjen, hun g. 26. aug. 1736 i Kru-sendorf, Sydslesvig m. kusk på Nør Gert Brammer), f. 13. juni 1732 i Krusendorf (42), d. 8. maj 1796 i Hillerød, 64 år gl., g. 26. maj 1766 i Esbønderup m. *Anna Plum* (d. af regimentskriver i Kronborg distrikt Bolle Friederich P. og Cathrine Elisabeth Karstin), dbt. 21. dec. 1743 i Vordingborg, d. 5. jan. 1833 (43).

Kammertjener hos amtmænd over Frederiksborg og Kronborg amter Friederich Carl Gram, amtsforvalter over disse amter 1766.

58-59 *Johannes Jensen* (s. af sognepræst i Asminderød, Grønholt og Fredensborg slotskapel Christian J. og Maria Møiniche), dbt. 2. sept. 1751 i Asminderød, d. 17. maj 1833 i Hjørnlunde, Frederiksborg amt, g. 17. dec. 1779 i Asminderød m. *Abigael Marie Ussing* (d. af sognepræst i Lille Lyngby og Ølsted, Frederiksborg amt Bagge Nielsen U. og Maria Susanne Henriksdatter Bøttcher), f. 3. okt. 1755 i Lille Lyngby (44), d. 26. jan. 1813 i Hillerød, 57 år gl.

Student, Vordingborg 1770, cand. teol. 1777, personlig kapellan i Karlebo s. å., residerende kapellan i Asminderød m.v. 1779, sognepræst i Karlebo 1781, provst 1786, sognepræst i Hillerød 1791, i Hjørnlunde 1817.

60-61 Ukendte.

62-63 Ukendte.

Noter

1. Hvor der i noterne henvises til disse arbejder, betegnes de blot ved slægtsnavnene. Efter anetavlens udarbejdelse er Familien Nyholm fremkommet i ny udgave ved Gustav J. Nyholm.
- 1a. Anerækken er Christopher Gabel – Anna Margrethe Gabel, g.m. storkansler Conrad Reventlow – Christine Sophie Reventlow, g.m. storkansler U. A. Holstein – generalmajor Frederik Conrad Holstein – Frederik Christian Bram-

mer (Dansk biografisk Leksikon, 3. udg. (DBL 3), bd. 12, s. 169 og bd. 6, s. 530f).

- 1b. Anerækken er Hans Tausen – Dorothea, g.m. biskop Hans Laugesen – Mette, g.m. Anders Sørensen Vedel – sognepræst Søren Andersen Vedel – provst Peder Sørensen Vedel – Susanne Vedel, g.m. rådmænd i Ribe Jens Lauridsen Baggesen – Anne Baggessdatter Lauridsen, g.m. Niels Jensen til Ussinggaard –

- sognepræst Bagge Nielsen Ussing – Abigael Marie Ussing (DBL I, bd. 10, s. 131, DBL 3, bd. 15, s. 314 og J. Vahl: Slægtbog over afkommet af Christjern Nielsen, Borgmester i Varde, 13. hefte, s. 17 og 44f).
2. Se iøvrigt DBL 3, bd. 8, s. 361.
 3. Kraks blå bog.
 4. Som det vil fremgå af anetavlen var hans fader, nr. 8 broder til hendes mormoder, nr. 23, børn af nr. 16-17.
 5. Peder Abraham Kruuses broder, Hans Ivar Kruuse, forpagter af Ny Lellingegaard i Lellinge sogn, nabosogn til Højelse var gift med Else Birgitte Nyholms søster.
 6. Se iøvrigt hans selvbiografi ved Knud Prange i Persh. T. 1966, s. 119-152.
 7. Østerbrønderslev kbg. ved sønnens dåb, se iøvrigt nr. 24 og 26.
 - 7a. Han var åbenbart opkaldt efter residerende kapellan ved Vor Frelses kirke Manderup Pedersen Tuxen, som døde i maj 1760.
 8. Se iøvrigt DBL 3, bd. 8, s. 362.
 9. Nyholm, s. 5. Kbg. haves kun fra 1808.
 10. Nyholm, s. 14.
 11. Den i note 34 anførte Stamtavle B, s. 99.
 12. Hun er ikke fundet hverken døbt eller konfirmeret i Skæve og vielsen har heller ikke fundet sted her, så hun må antages at være andetsteds fra.
 13. Ingen af dem er fundet døbt i Østerbrønderslev og de er heller ikke viede her.
 14. Brammer, s. 52.
 15. Otto Fr. Arends: Geistligheden i Slesvig og Holsten fra Reformationen til 1864, Kbh. 1932, bd. 1, s. 241.
 16. Brammer, s. 57f.
 17. Vielsen er ikke fundet i Svinninge kbg.
 18. Kruuse, s. 29. Kbg. haves kun fra 1730.
 19. Kruuse, s. 60 nævner forskellige personer ved navn Ørslev. Skiftet efter Abraham Ørslevs forældre (Kbh. skiftekommission, skiftebrev nr. 3, 1772 efter Mette Larsdatter) oplyser slægtsforbindelsen mellem dem. I skiftet nævnes tre

søskende til Abraham Ørslev: Niels Christensen Ørslev, sandmand (en mand, der kører rundt og faldbyder sand) i Kbh., Inger Margrethe Ørslev, som kort før moderens død (hun døde 25. dec. 1770) blev gift med skoleholde i Vigerslev ved Kbh. Jacob Tarnorius Wibe og en afdød broder, billedhugger Hans Christian Ørslev. Dennes enke, Ellen og tre sønner levede: Christen Hansen Ørslev, kromand i Stensvig, Niels Hansen Ørslev, tømmersvend i Kbh. og Abraham Hansen Ørslev, kokkedreng.

Boet efter Abraham Ørslevs forældre ejede ejendommen matr. nr. 63 Fri-mands kv. (matriklen af 1756) på hjørnet af Klosterstræde og Graabrødrestræde. Christen Hansen Hvalsøe havde købt den »afbrændte plads« (det pågældende kvarter lagdes øde ved branden 1728) i 1732 (Kbh. byting, Skødeprot. 1731-32, fol. 757). Christen Hansen (ofte benævnes han blot således) lod opføre et hus med 5 fag mod Graabrødrestræde og 7 fag mod Klosterstræde. Huset var 3 etager højt med en kvist i 3 fag. Der var kælder under hele huset. Der var ved Mette Larsdatters død 6 lejemål i huset. Et indehaves af svigerdatteren Ellen, et andet af dennes søn Niels. Mette Larsdatter boede ved sin død hos Abraham Ørslev i hans bolig i baron Gyldencrones gård i Skindergade.

Ejendommen i Klosterstræde solgtes ved auktion for 2130 rdl. (Hof- og Stadsrettens tinglæsningskontor, skødeprot. 19, 1771-73, pag. 97). I ejendommen indestod pantegæld til et beløb af 1400 rdl., som altså fragik i boets provenu. Huset blev ikke særlig gammelt. Det nuværende hus på dette sted, Klosterstræde 22, er bygget i 1828.

Boet opgjordes således:

Kontant indkommet	2641 rdl.
(heraf 2130 rdl. for huset)	
udestående fordringer	<u>180 rdl.</u>
	2821 rdl.

<p>Udgifter
(heraf indfrielse af pante-
gæld 1400 rdl.)</p> <p>1004 rdl.</p>	1817 rdl.
20. Kruuse, s. 60.
 21. sst. s. 56.
 22. Nyholm fører hendes slægt længere tilbage.
 23. Christopher Nyholms selvbiografi i Sofus Elvius og V. A. Guldbrandsen: Stamtavlen Nyholm, Kbh. 1893, s. 117. Kbg. haves kun fra 1814.
 24. Epitafium i kirken (Danmarks kirker, udg. af Nationalmuseet, bd. 5.1, s. 349). Kbg. haves kun fra 1808.
 25. DBL 3, bd. 13, s. 216.
 26. Fr. Schrøder: Schrøder-Slægten, 2. udg., Kolding 1937, som fører begge hendes forældres slægt længere tilbage.
 27. Jens Brandt fra Bogense var forlover ved »vor« Jens Brandts vielse til Dorthea Kirstine Flyng og ved skiftet efter hende var købmand Otto Brandt i Bogense samfrænde. Dette pegede på Bogense som Jens Brandts fødested (hans fødsel var forgæves søgt i Middelfart). Folketællingerne 1787 og 1801 pegede mod 1738 som hans fødselsår. Bogense kbg. har for fødsler en lakune 1737-38. C. Brandts uddrag har fødsler 1737, men udtaler derefter: »I året 1738 er rent forglemt at antegne når og hvormange børn der var født«. Men skifte 1744 i Bogense skifteprot. 1744-76, fol. 4 efter Jens Brandts hustru Marie Cathrine Tommerup oplyser, at ægteparret bl.a. havde børnene Jens Jensen Brandt, 6 år og Otto Brandt, 2 år.
 28. Hasselbalch fører begges slægt længere tilbage.
 29. Mols herreds provstis skifteprot. 1772-1811, fol. 60. Begr. ses ikke indført i Knebel-Roelse kbg.
 30. Poul Bredo Grandjean: Stamtavle over Peder Jacobsen Deichmanns efterkom-
- mere, Kbh. 1905 fører begges slægt længere tilbage.
 31. Han er åbenbart opkaldt efter sognepræst i Rind og Herning Vitus Bering og har selv fuldført opkaldelsen.
 32. Ejnar Poulsen: Hardsyssels degnehistorie, II, Viborg 1934, s. 404.
 33. P. M. Rørsig: Skoler og degne i Vendsyssel II, Hjørring 1953, s. 37.
 34. Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed (A), Kbh. 1886 og samme: Stamtavle over Familien Koefoed (B) fra Koefoedgaard i Østermarie sogn på Bornholm, Kbh. 1887 fører henholdsvis hendes og hans slægt længere tilbage. Oplysningerne under nr. 44-45 stammer for størstedelen fra sidstnævnte stamtavle, s. 98. Klemensker kbg. haves kun fra 1800.
 35. Bornholms nørre herreds skifteprot. 1773-93, fol. 29.
 36. At hun – og ikke som anført i Wibergs præstehistorie II, s. 34 Ida Andreasdatter Agerbech – er moder til nr. 22 fremgår af skifte efter Mads Koefoed i Svanke skifteprot. 1775-1829, fol. 269.
 37. DBL 3, bd. 1, s. 69.
 38. Bornholms nørre herreds skifteprot. 1825-33, fol. 100.
 39. Hun havde været fadder i Skæve ved Thomas Thomasens broder Christens dåb 18. feb. 1720.
 40. Ved sønnens dåb kaldes hun Maren, men ved sin vielse og ved sin begr. Karen.
 41. DBL 2, bd. 10, s. 514.
 42. Brammer, s. 19.
 43. Gerhard L. Grove: Slægten Plum, Kbh. 1903, som fører denne slægt længere tilbage.
 44. Tage Algreen-Ussing: Stamtavle over slægten Ussing, Kbh. 1885, som fører begge hendes forældres slægt længere tilbage. Lille Lyngby kbg. haves kun fra 1806.

»Med følsom erkjendtligste Hjerte . . .« En indberetning til Ordenskapitlet i 1811

Af Andreas Rude

Louis Bobé nævner i sin artikel »Franske Emigranter i Danmark« i Personalhistorisk Tidsskrift fra 1905 (5. række, 2. bind) den danske officer François Louis d'Auchamp som den første i sin gennemgang af en række officerer af fransk oprindelse, der kom til at gøre tjeneste i den danske hær og flåde efter den franske revolutions udbrud i 1789.

Bobés omtale er illustreret af d'Auchamps portræt, og i en fodnote bemærkes det, at »Hans Autobiografi i Manuskript . . . paatænkes meddelt her i Tidsskriftet.« Autobiografien er identisk med den indberetning, d'Auchamp indsendte til Ordenskapitlet, da han i 1811 efter tretten års tjeneste blev udnævnt til Ridder af Dannebrog.

I 1884 gik det andet Christiansborg op i flammer og dermed alt det biografiske materiale, som Ordenskapitlet gennem årene havde samlet om de dekorede. Men d'Auchamp havde været så forsynlig selv at beholde en kopi af indberetningen og sikrede derved sine efterkommere mulighed for at læse den.

I indberetningen skildrer d'Auchamp på otte håndskrevne foliosider sin opvækst og ungdom i skyggen af den store franske revolution, og han gør det med stor dramatisk og psykologisk sans såvel som med et uomtvisteligt literært talent. 85 år efter Bobés fodnote forhaster vi os ikke ved at efterkomme hans opfordring, og 179 år efter indberetningens affattelse er den stadig lige frisk og værd at meddele Personalhistorisk Tidsskrifts læsere.

I øvrigt er materialet om François Louis d'Auchamp ikke overvældende. En del dokumenter og afskrifter af dokumenter befinder sig stadig i familiens eje, og oplysningerne herfra har for det meste dannet baggrund for det noteapparat, jeg har udstyret den originale indberetning med. Hensigten med noteapparatet har først og fremmest været at underbygge oplysningerne fra indberetningen, hvor det kunne lade sig gøre, og at præcisere dens kronologi.

Enkelte steder har jeg forenklet d'Auchamps tegnsætning, men i øvrigt står indberetningen uforandret.

François Louis d'Auchamp døde den 29. april 1847 som 70-årig general-krigskommissær og direktør for Det militære Varedepot. Han efterlod sig to

sønner, fire børnebørn og i familien en interesse for sin person og sit eventyrlige levned, der har holdt sig usvækket gennem foreløbig seks generationer.

François Louis d'Auchamps indberetning til Ordenskapitlet 18. februar 1811

Deres Excellence ville bevaagentligst undskylde, at jeg nu først har den Ære at besvare Deres særdeles gunstige og ærede Skrivelse af 29 f. M.; men en Sygdom, der har holdt mig sengeliggende i 10 Dage og sat mig tilbage i den Mængde af Forretninger, der ere mig paalagte, er ene Aarsag til denne Forsinkelse.

Ifølge Deres Excellences Anmodning har jeg ærbødigst at formelde: at jeg er det 3die Barn af en fransk Adelsmand,¹ Stabsofficer i Armeen, der i Aaret 1779 døde paa en Rejse til Ostindien. Min Moder,² der i min Faders Fraværelse boede i Paris, døde 1776, faa Dage efter at have givet mig Lyset³ og saaledes begyndte for mig Kjæden af en Mængde Ulykker og Vederværdigheder, der ere mødte mig, indtil jeg igjen fandt Lyksalighed og Ro i vores dyrebareste Konges Stater. Efter mine Forældres og min Søsters Død, blev jeg med min Broder⁴ henflyttet til Nanci (fordum Lothringen), hvori en Paarørende sørgede for vores Opdragelse og en Curator indsatte vores Capitaler i Handelen for at forøge dem.

Efter i adskillige Aar at have under de i Nanci værende bedste Informatores lært Skrivning, Aritmathiken og Modersmaalet blev jeg sendt til Byen Rheims (i Champagne) i en derværende Pensionat holdt af fordum Jesuitter⁵ – og den Gang under Navn Frères de la Charité – en meget god Opdragsanstalt. Efter 1½ Aars Forløb blev jeg henflyttet til en Militair-Skole ved Nanci under Hr. Salomons' Bestyrelse og derfra igjen forflyttet til Strasborg i den af Hr. Claveq holdende Pensionat, hvor alle militaire Videnskaber lærtes. I Strasborg blev jeg confirmeret.⁶ Aaret 1789 blev jeg sendt til Darmstadt i det hessiske og der overladt under Direktion af Hr. Capitaine v. Bechtoldt af Landgrevens Adjudantskab, for at lære det tydske Sprog og erhverve den Udtale, som man kun paa Stedet bedst lærer.

Efter et Aars Ophold i Darmstadt skulde jeg afrejse til Birmingham for der at lære det engelske Sprog, men den franske Revolutions Udbrud gjorde Hinder i denne Bestemmelse. Jeg maatte tilbage til Frankrige, kom til Nanci, hvor jeg 1790 under Nationalgarden bivaanede Byens Erobring af General Bouillé⁷ imod den revolterende Garnison, og derefter maatte jeg med endel af min Familie d. 7. Mai 1791 vandre og kom til Luxembourg.

Min Broder begav sig til den emigrerte Armeen i Coblenz og tjente under vores Paarørende Marquis d'Autichamp,⁸ Chef for Gendarmeriet. Han bivaanede Felttoget til Champagne⁹ i Forening med Preusserne, hvor jeg og

»Jeg ilede tilbage, sværgende vor allerbedste Konge med Ære og Troskab at opoffre for ham og Danmark den sidste Draabe af mit Blod«. François Louis d'Auchamp i Marinekorpsets uniform. Pastel af Christian Horneman, ca. 1810. (Foto: Leif Tuxen).

først begav mig hen, siden kom derfra og bivaanede Belejringen for Thionville.¹⁰

Efter det ulykkelige Felttog i Champagne lod den franske Regjering sætte de franske Emigranternes Ejendomme under Beslag. For at forhindre Sligt blev jeg sendt fra min Familie igjen tilbage med Attest, at jeg kun opholdt

mig i det Fremmede for at studere og derefter ikke kunde ansees som Emigrant.

Det lykkedes mig; men jeg maatte da forblive i Frankrige og gjøre Tjeneste i Nationalgarden, men da jeg strax derpaa skulde arresteres som mistænkt virkelig Emigrant, undflyede jeg ved at begive mig som Volontaire i det 7. Regiment Husarer i Garnison i Metz og dengang commanderet af en særdeles god Ven af mig, Oberst Dehault. Her forfulgte mig mine Fjender, jeg blev arresteret¹¹ af Jacobiner Klubbens Medlemmer og kastet i en Cachot, men min Oberst og hele Regimentets Forbøn imod denne Arrestation reddede mig. Jeg blev løsladt og for at undgaa videre Ubehageligheder, fulgte jeg med Regimentet til Armeen, hvor jeg forrettede Adjudanttjeneste hos Obersten. Jeg bivaanede saaledes alle Affairer langs Sare Floden imod Østrigerne og derfra siden imod Preusserne ved Zweybrücken, Hombourg, Pirmasiens og andre Steder og endelig bleseret [såret] i Slaget ved Kayerslauten,¹² hvor jeg styrtede med Hesten. Efter denne Affaire kom jeg til Felthospitalet, hvor jeg efter nogen Ophold begav mig til Regimentets Depot i Lunéville og forsynet med de fuldstændigste Attester over mit gode Forhold rejste jeg til mit eget Hjem forventende at disse Vidnesbyrd vilde skaffe mig den Ro og Tid til at pleie min svækkede Sundhed – men forgjæves! Endnu svag og gaaende med Krykker blev jeg en Aften arresteret og uagtet ansete Mænds Vidnesbyrd og Regimentets Reclamation, henkastet i en Cachot, hvori jeg uden Forhør forblev i fire Maaneder, i hvilken Tid alle mine og Familiens Ejendomme bleve solgte, og jeg uden videre som Emigrant dømt til den Død, hvor saa mange under mine Øjne blev henførte, – ja ogsaa andre af mine Paarørende maatte bukke under! Ved et heldigt Tilfælde blev min Henrettelse opsat og en Coureur, der bragte Efterretningen om Robespierres Død,¹³ reddede mig. Alligevel maatte jeg endnu forblive 8 Maaneder i Fængsel,¹⁴ underholdt af Bekjendtes Medlidenhed, da ikke engang de fornødne Klædningsstykker vare mig tiloversblevne. Endelig slap jeg ud med Ordre at begive mig til Armeen, men fortrædelig over den slette Tak for mine Opoffrelser og paa Grund af min Løsladelsesordre ei var approberet af de øverste Domstole, unddrog jeg mig for at gaae til Armeen og begav mig som Volontair i et Felthospital for at lære Chirurgi, men efter næsten et Aars Ophold forfulgte mig den samme Ulykkens Stjerne, der i flere Aar havde foranlediget mig saamange Ubehageligheder. Min Chefs overdrevne jacobinske Grundsætninger, der ledede ham til Udøvelse af Uretfærdighed og Misundelse imod mig, nødte mig til at forlade dette nye Opholdssted. Jeg begav mig til Metz, hvor jeg blev ansat som Casserer ved de saakaldte Charrois Militaires. Der levede jeg rolig, indtil Udnævnelser af General Pichegru og Senator Barthélemy¹⁵ gav mig Anledning til at rejse til Paris for at udvirke min Ejendoms Tilbageholdelse. Jeg rejste og understøttet

af mange, især af Hertuginde af Choiseul hos hvem jeg boede og som nøie kjendte min Familie og Anliggender, havde jeg alt godt at vente; men førend dette kunde skee, udbrød en ny Catastrophe i Paris. General Pichegru og Senator Barthélemy bleve fængslede og førte til Cayenne.¹⁶ Jeg erholdt Befaling inden 3de Dage at forlade Frankrige eller selv at vorde overført til Cayenne. Jeg maatte paany vandre og kom til Tydskland. Efter forgjæves i Bayreuth, Bamberg, siden Manheim, Darmstadt og Frankfurt at have søgt en Plads som Handelsbetjent, da jeg ei vilde tjene imod Frankrige, nedsatte jeg mig selv som Kjøbmand mellem Wilhelmstad og Hanau. Ved der ved Hjælp af nogle chemiske Kundskaber at forfærdige alle Slags Liqueurer, lugtende Vande, Chokolade m.m., som jeg da selv solgte omkring, vandt jeg min Underholdning. Da denne Handel lykkedes og tog saaledes til, at jeg ei længere alene kunde oversee det, tog jeg til Medhjælper en fransk Emigrant, som jeg lærte Alt, og med hvem jeg forarbeidede Varerne, og efter deres Forarbeidelse gik jeg og solgte dem til Hanau, Aschaffenburg, Offenbach, Wertheim og langs af Mayn. Efter saaledes at have fortjent anseeligt og sat al min Capital m.m. i Varer, var jeg rejst til Aschaffenburg for der at slutte en Handel, og da jeg kom tilbage, fandt jeg til min største Forbauselse alt bortsolgt og plyndret, og at min Medhjælper var dermed rendt sin Vei.

Jeg stod altsaa igjen i den største Fattigdom og i en ikke unaturlig Fortvivelse. I denne saaledes ulykkeligste Forfatning gik jeg til Wilhelmstad, hvor der vare Fremmede, uvist hvad jeg vilde eller skulde gjøre. Paa dette Sted altsaa nedbøjet i største Kummer kun Ejer af 100 Gylden stod jeg i Begreb med at ville – ende mig Liv, da jeg uformentlig mødte en fordums Ven fra Paris, hr. du Pérou, der sammesteds fra var flyttet og skulde til England, hvortil han havde det fornødne Pas. Han tilbød mig at gøre Rejsen med og der at forsøge at forskaffe mig et Embede. Intet var mig velkommere. Vi rejste sammen til Hamborg. Det var i 1798 paa en Tid, hvorefter ingen Fremmed kunde rejse til England uden et Pas fra Hertugen af Portland, og da vi altsaa ankom i Hamborg nægtede den engelske Ambassadeur at give mig Pas; men derimod underskrev det min Rejsecompagnon havde med sig. Saaledes fandt jeg mig atter forladt paa et for mig ganske ukjendt Sted og uden Penge. Forgjæves søgte jeg og her om en Emploi. Byen var dengang overlastet af en Mængde Fremmede. Jeg traf mig paa nogle Bekjendtere, der intet kunde udrette for mig, uden een af dem, Marquis de Montgarno – fordum Garde du Corps – der uden mit Vidende og under et andet Paaskud førte mig til Capitain v. Busikist, der betalte ham 2 Ducater for min Person, og da erfarede jeg, at jeg var dansk Rekrut! Min Fortvivelse var grænseløs – men Capitain v. Busikist benyttede sig af de Tallenter en paa Hvervning værende Officier bør have. Han trøstede, smigrede, lovede. Jeg overgav mig til Skjæbne, nægtede at undertegne nogen Capitulation, tog ingen Haand-

penge og bad, at jeg maatte kaldes Limmer paa det, at dersom nogen af min Familie erfarede min Skjæbne, man da ikke skulde kunne forekaste mig, hvad ikke en slet Opførsel, men ene kun til den Bestemmelse Skjæbnen havde ordnet mod mig! Jeg rejste med Rekruttransporten til Fods over Land her til Kjøbenhavn, hvor jeg blev ansat som Underofficier ved Marinecorpset, og her fandt jeg i salig Generalmajor, Grev Løwendahl,¹⁷ der kjendte min Familie, en Fader, en Velgjører, der antog sig af mig og præsenterede mig for vores nu dyrebare Konge, der med naadigste Samtykke tillod min Ansættelse som Fricorporal, efterat jeg allernaadigst var bleven forundt Indfødsretten.¹⁸ I denne Egenskab skulle jeg foreslaas til Officier i afgaaede Lieutenant v. Schylows Sted, men en udkommende kongelig Forordning, der forbød at foreslaae nogen til Officier, der ei havde taget tilbørlig Examen paa Gjæthuset, lod til atter at ville fjerne mig fra den Lyksalighed, der et Øieblik paa nye havde smilet for mig, siden jeg endnu var det danske Sprog ganske uvidende og efter saamange Aars Vandringer, Kummer og Nød, jeg ei følte Kræfter med Held at kunne concurre med raske, lykkelige, unge Mennesker! Dog hans kongelige Høiheds naadigste Udtrykke, den fortræffelige Major du Plat's¹⁹ Opmuntringer og General Løwendahls Hjælp opflammede min Erkjendtlighed. Jeg studerede, stræbte og blev i Examen den 3die i det danske Sprog og saaledes den 29de marts 1801 Officier.²⁰ Hans Kongelige Højhed Kronprindsen havde den Naade at hjælpe mig til Equiperung. Med følsom erkjendtligste Hjerte anholdte jeg om at bevidne min Erkjendtlighed ved at ansættes ved Defensionslinien imod den da just tilsejlende Fjende. Jeg ønskede at commandere paa et Blokskib, – de vare alle besatte. Jeg kom paa Batteriet Tre kroner,²¹ hvor jeg bivaanede den 2den April 1801 og forblev der Vinteren over.

I 1802, da nærværende franske Kaiser var første Consul, troede jeg Øieblikket gunstigt at forelægge ham, hvad jeg havde lidt og havde at fordre af hans Retfærdighed, navnlig at få mine solgte Ejendomme tilbage. Jeg rejste til Paris,²² blev gunstigen modtaget og af hans Kaiserlige Majestæt selv anmodet om at blive i Frankrige og tage Tjeneste, da han vilde sørge for mig, siden at mine Ejendomme vare solgte og derfor ei kunde tilbagegives. Men forladt, forfulgt i Frankrige, havde Hans Kongelige Majestæt af Danmark modtaget, allernaadigst hjulpet og hædret mig – at ville tilbagetræde vilde have været en Desertion, en Utaknemmighed. Jeg ilede tilbage,²³ sværgende vor allerbedste Konge med Ære og Troskab at opoffre for ham og Danmark den sidste Draabe af mit Blod. Ved min Tilbagekomst blev jeg Udgang Aaret 1802 ansat som 2den Magasincommisair ved det militaire Vare Depot.

Jeg ægtede 1ste Commisair Major v. Sommers Datter,²⁴ og efter hans dødelige Afgang forblev jeg ene Commisair. Krigens Vedvarenhed, Levned-

midlernes tiltagende Dyrhed, en ved Øvelse skærpet Activité og især Underhold for 3 Børn,²⁵ har foranlediget mig ogsaa – lig mange Andre – at speculere med Varer. Det Held, der i vort lykkelige Land har kronet mig, har ogsaa heri ikke forladt mig og har sat mig tillige med det, jeg ved den allerbedste Konges Naade er forundt, udenfor Næringsssorger, hvorfor jeg trofast med god og rolig Bevidsthed nu vandrer saaledes, at jeg kan gjøre mig min Konges Naade værdig, fortjene mine Medborgeres Agtelse og mine Høie Foresattes Tilfredshed og saaledes nyde den Lykke, Forsynet har og fremdeles vil unde mig.

Ved saaledes frimodigen at have efter Befaling forelagt Deres Excellence de vigtigste Begivenheder af mit Liv, beder jeg ærbødigst om Tilgivelse, om jeg muligt dermed har brugt mere Vidtløftighed, end det skulde. Men da disse Begivenheder, der have givet mig de erhvervede Erfaringer, ere endnu mange flere, har jeg troet det for Pligt, ikke at dølge de væsentligste deraf, og hvilke beviser hvorledes Forsynet har ledet mig her til Danmark. Jeg ansøger tillige om Overbærelse over dette Brevs slette Stil, da jeg endnu ei fuldkommen er bevandret i de udsøgte Udtrykke af mit nye Modersmaal. Jeg har blot søgt at kunne ligefrem fortælle Begivenheder, der beviser en højere Magts Villie til at tilintetgøre alle mine Bestræbelser udenfor mit nye Fødeland. Forladende mig iøvrigt paa Deres Excellences Bevaagenhed, har jeg den Ære hertil at anbefale mig ærbødigst

af Deres Excellences
den ærbødigste og lydigste Tjener
(sign.)
d'Auchamp

Kjøbenhavn d. 18. Februar 1811.

Til

Deres Excellence, Herr Greve af Moltke til Grevskabet Bregentved –
Ridder af Elefanten og Storkors, Geheime Conferentsraad, de Kongelige
Ordnens Kantsler etc.

François Louis d'Auchamps våben: Kronet, firdelt skjold, hvis 1. felt er rødt, hvori guldaks. 2. felt sølv, hvori et lam med en fane i højre forben (Agnus Dei). 3. felt guld med en skråt fra sinister til dekster løbende blå strøm. 4. felt blå med en krone over to lilier. Valgsprog: Fais ce que tu dois, arrive ce qui pourra («Gør din pligt, og lad skæbnen råde»).

(Foto: Knud Kluge).

Noter

1. François Louis d'Auchamp, død 1779. Kornet 1759 i Cavalerie de Couty (jfr. Ministère de la Guerre. Officiers de Milice. Generalité de Paris 1751–1762, archives 22 et al.).
2. Elisabeth Ti.
3. Nogen original fødsels- eller dåbsattest eksisterer ikke for F.L. d'Auchamp, og det har vist sig vanskeligt at tidsfæste hans fødsel præcist. En erklæring fra Préfecture du Département de la Seine (Extrait du Registre des Actes de Naisance de l'an 1778), dat. 14. maj 1806 og en erklæring fra Municipalité de Paris (Extrait du Registre des Actes de Baptême de la paroisse Germain Lauxerois), uden datering, nævner begge d. 31. december 1778 som d'Auchamps fødselsdato. Ikke desto mindre skal disse erklæringer bygge på forfalskede dokumenter, som d'Auchamp ifølge en familietradition fik fremstillet for at blive gjort yngre. Emigrantlovene satte nemlig en aldersgrænse for, hvornår man kunne straffes for emigration. Efter eget udsagn, og efter hvad hans søn Frantz beretter i en samling noter om sin fader og

sin moder, skal F.L. d'Auchamp være født 31. december 1776. Dette stemmer dog dårligt overens med indberetningens bemærkning om, at hans moder »døde 1776, faa Dage efter at have givet mig Lyset«. Fastholdes den 31. december som F.L. d'Auchamps fødselsdag, kan hans moder umuligt være død samme år, som han blev født.

4. François Auguste d'Auchamp (1771–1843). Død i Paris som arkivar i Deputeretkammeret.
5. Jesuiterordenen var opløst 1773–1814.
6. F.L. d'Auchamp var født og opdraget som katolik. Når han derfor i en dansk sammenhæng taler om at være blevet »confirmeret«, mener han, at han modtog »firmelsens sakramente«, der normalt meddeles katolske børn på alderstrinnet 8–15 år.

I København holdt d'Auchamp fast ved sin tro og var en overgang forstander for den romersk-katolske menighed i det østrigske gesandtskabskapel, den nuværende Skt. Ansgars Kirke i Bredgade.

7. François Claude Amour, marquis de Bouillé (1739–1800). Fransk officer.

- Chef 1790 for hæren ved Maas, Saar og Mosel. Ved sin strenge og energiske undertrykkelse af regimentet Châteaux-vieux' revolte i Nancy pådrog han sig revolutionstilhængernes uvilje, og de straffede soldater fik senere fuld oprejsning. Bouillé drog senere selv i landflygtighed.
8. Formentlig Jean-Thérèse-Louis-Joseph de Beaumont, marquis d'Autichamp (født 1738 død efter 1830), generaløjtnant (jfr. *Annuaire de la Noblesse de France*, Paris 1860, p. 141). Ingen forbindelse mellem familierne d'Auchamp og d'Autichamp har dog kunnet påvises.
 9. August-september 1792. Felttoget endte med fransk republikansk sejr ved Valmy 20. september 1792 over den europæiske koalitions hære.
 10. Thionville belejredes forgæves af de allierede både i 1792, 1814 og 1815.
 11. 16. februar 1793, jfr. *Extrait du registre de la maison d'arrêt de l'arrondissement de Nancy, Département de la Meurthe*, dat. 22. februar 1801.
 12. November-december 1793.
 13. 28. juli 1794.
 14. Midlertidig løsladelse 12. december 1794, jfr. *Extrait du registre de la maison d'arrêt de l'arrondissement de Nancy, Département de la Meurthe*, dat. 22. februar 1801.
 15. Senator Barthélemy indvalgte i Direktoratet (den franske regering 1795–99) i 1797.
 16. September 1797.
 17. François Xavier Joseph greve Danne-skjold-Løvendal (1742–1808) fransk emigrant og tipoldebarn af Frederik III. Blev allerede i 1786 anerkendt som dansk greve. Chef for Marinekorpset 1798 (jfr. *Danmarks Adels Aarbo* 1937 II, p. 51–52).
 18. Naturalisationsbrev for François Louis d'Auchamp dat. 31. maj 1799.
 19. Christian Friedrich Glode du Plat (1770–1841). Officer og militær pædagog, (jfr. *Dansk Biogr. Leks.* bd. 5, p. 61 (Kbh. 1980)).
 20. Vedr. d'Auchamps videre militære karriere se: J. C. W. og K. Hirsch: *Danske og Norske Officerer 1684–1814* (håndskrift i Det kgl. Bibliotek).
 21. Tre kroners kommandant var en major Meyer fra Marinekorpset. Desværre er hans indberetning om kampen d. 2. april forsvundet. Se: Ole Feldbæk: *Slaget på Reden*, p. 267 (Kbh. 1985).
 22. Anbefalingskrivelse fra den danske minister i Paris, Christoffer Wilhelm Dreyer (1738–1810), dat. 26. juli 1802. Om opholdet i øvrigt se: Andreas Rude: *Revolution og batalje*, *Kristeligt Dagblads kronik* 27. december 1988.
 23. Rejsepas underskrevet af Dreyer og dat. 13. september 1802.
 24. F.L. d'Auchamp blev viet til Sophie Elisabeth v. Sommer (1785–1842) d. 7. august 1803.
 25. Frantz Albert Heinrich d'Auchamp (1804–1883). Cand. jur., kammerjunker, oberstløjtnant i Kongens Livkorps, magasinforvalter ved Det militære Varedepot og Klædeoplæg.
Louise d'Auchamp (1806–1819).
Friderich Ludvig Frantz d'Auchamp (1810–1872). Kancelliraad, Lands-, Over samt Hof- og Stadsretsprokurator. Se i øvrigt: *Haandbog over den ikke naturaliserede Adel*. Ved Th. Hauch-Fausbøll, Kbh. 1933, s. 7–9.

MEDLEMSTILBUD

Kraks Blå Bog. Register 1910-1988.

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie har endnu ikke fået fremstillet en billig særudgave af nævnte register. Der er tilsyneladende heller ikke den store interesse blandt medlemmerne, idet under 100 indtil nu har benyttet sig af tilbuddet.

I dette nummer er indlagt et løst bestillingskort, der kan benyttes som en aller-sidste chance for at få et sådant register, der ellers ikke kan købes separat. Medmindre vi modtager langt flere bestillinger, vil projektet blive opgivet af økonomiske årsager.

Redaktøren

Jordbjerg-slægten – endnu en gang

Af Sigvard Mahler Dam

I Personalhistorisk Tidsskrift 1986 blev der publiceret en artikel om en fynsk adelsslægt.¹ Efter reformationen overlevede slægten som handelsmænd i købstæderne, hvorved slægten blev indgiftet i patriciatet. Siden artiklens fremkomst er der både her i tidsskriftet² og privat til undertegnede fremsendt tilføjelser fra andre forskere, der velvilligt har delt ud af deres private resultater, hvilket jeg hermed takker for. Nogle vigtige detaljer har givet anledning til, at slægten hermed tages op igen.

En og anden vil måske spørge, hvad det vedkommer os, hvorledes de var beslægtet med hinanden for 4-500 år siden? Hertil skal der blot henvises til artiklen fra 1986, hvoraf det fremgår, at den gamle slægts blod flyder videre i årerne på kendte borgerslægter.

Eller man bør læse artiklen om den fattige skomagerson i begyndelsen af 1800-tallet, hvis aner rækker tilbage til 1300-tallets Malmø i en slægtskreds, der netop lever side om side med den skånske gren af Jordbjerg-slægten.³ Endelig kunne man også erindre om, hvorledes det er blevet påpeget, at en kvinde af den uddøde adelsslægt Udsen idag kunne have 130.000 efterkommere.⁴

Lad os første repetere resultaterne af den komplicerede forskning, som jeg måske fik fremstillet mindre tilgængeligt i den nævnte artikel af frygt for at tabe detaljer på gulvet.¹

Unkersønnerne

Den fynske gren af Jordbjergslægten er karakteriseret ved det særegne navn Unker, som var 1300-tallets form for det olddanske Odinkarl, hvilket navn især er kendt fra Jylland. Den første mand på Fyn var væbneren Unker Lang i 1302, der formodentlig var lig den senere ridder Hr. Unker Karlsen med gods i Bjerre og Vends herreder. Ridderen var muligvis fader til Peder og Jens Unkersen, der som unge i 1334 var i ærkebispens tjeneste i Lund, og førstnævnte var en mulig farfader til rådmand i Skanør, Peder Karlsen, som i sit segl skrev sig »Peter Odenkarlsen«, hvilket antydede, at det usædvanlige navn Unker /Odenkarl kunne »gemme sig« bag det mere almindelige navn Karl. Med dette in mente kunne Jens Unkersen godt være identisk med væbneren

Niels Karlsen (da også navnene Jens og Niels blev sammenblandet), fordi denne netop optræder i Bjerre herred, hvor Hr. Unker Karlsen havde gods. Næste generation var væbneren Unker Jensen i Båg herred i slutningen af 1300-tallet, (den første på Fyn, hvis våbenskjold er kendt idag) og hans navn er endvidere bevaret i bebyggelses og naturnavne i Båg herred (»Unkers Mølle og Mølledam« i Ørsted, hvor hans hovedgård lå, samt »Unkers Bjerge«, idag Ungersbjerg, nær Løgismose). Hans efterslægt er »Unkersønnerne«, for efter hans søn, Jens Unkersen, bliver slægten stedse kaldt »Unkersen« i stedet for at opkaldes efter de respektive fædre med et patronymikon.

To andre linier af slægten synes at udgå fra væbneren Erik Jensen, der var foged på Skjern hovedgård i Houlbjerg herred i 1423 (den jyske linie), og fra den ukendte person »Iver Jensen« (den anden fynske gren).

Jens Unkersen var blot herredsfoged i Lunde herred og reddede tilsyneladende sine efterkommere fra at »synke i ufri stand« ved et godt ægteskab med en kvinde af slægten Skinkel (med søbladene i våbenskjoldet). Hans bomærke af 1419 blev en afgørende brik i opstillingen af slægtstavlen, idet det jævnsides våbenskjoldet kunne følges i 200 år til borgmester i Odense Jacob Let, der døde i 1622. Flere bønder i området med navnet Unkersen tyder på andre slægtsmedlemmer, der ikke gjorde gode ægteskaber, hvorved de gled ud af adelsstanden, og de, som beholdt skindet på næsen, var ved århundredskiftet 1500 indtrådt i patriciatet i Odense, Assens og Nyborg.

Grenen der stammede fra den ukendte »Iver Jensen« gled i slutningen af 1400-tallet også ind i Odenses patriciat, hvor Iver Andersen (-1466-1521) var rådmand, og gift med en datter af samme slægt Skinkel, som før reddede Unkersønnerne fra bondestanden!

Den jyske gren, der udsprang af borgfogeden Erik Jensen, blev ligeledes reddet ved et gunstigt ægteskab, da Hans Eriksen (-1447-69-) ægtede en datter af godset, Marine Henningsdatter Podebusk.

Dernæst gjordes i artiklen nogle betragtninger over »fru Karines« herkomst, hun som blev slægten Mormands stammomder, men hvis efterkommere ikke rigtig vidste af hvilken slægt hun kom. Hende skal vi vende tilbage til om lidt.

Jordberga-ätten i Skåne

Da den skånske gren af slægten ikke blev nærmere omtalt i artiklen, må det være på sin plads at knytte nogle bemærkninger til den del af slægten. Der er ikke tidligere blevet opstillet stamtavler over denne slægt, som kan anses for særlig pålidelige. Da der også med hensyn til våbenskjoldet forekommer forvekslinger, der er gået over i litteraturen, må en nærmere fremstilling være ønskelig, omend jeg skal forsøge at fatte mig i korthed.

I Sverige fremføres det, at Jordberga-ätten ikke har noget som helst med

de danske linier (Unkersønnerne) at gøre, hvilket synspunkt² Jan Raneke argumenterer for ved at begå en mægtig fejl.⁵ Han tegner et delt våben, så det ser ud som om, at slægtsvåbenet er sammensat af to slægters våben. Han anfører navnet Bengt Strangesson og angiver som kilde »et fundet sigil« fra 1300-tallets begyndelse. Hensigten er klar nok, han vil antyde at både våbenet og det for slægten karakteristiske navn »Strange« er ældre end Strange Jensen (»stamfaderen«), der kom fra Sjælland. På forespørgsel har jeg fået et foto af såvel seglstampe som seglaftryk, der viser:

- 1) »S * STRENGNISO BENEDICI« er seglets tekst; det har altså tilhørt en person kaldet Strange Bentsen.
- 2) Våbnet viser tydeligt – i udelt felt – en seksodded stjerne og en hjortevie.
- 3) Sigillet kan stilmæssigt dateres til 1380-1400, altså mere end et halvt århundrede senere.⁶

Fig. 1. Aftryk af den i Skåne fundne sigelstampe tilhørende den ellers i vore dage ukendte Strange Bentsen. Datering: sidste trediedel af 1300-tallet. (Foto: Antikvarisk-Topografisk Arkivet, Stockholm.)

Møntmesteren

Fra 1323 kendes Strange Jensen, stamfaderen for den senere skånske linie. Fra først af udlåner han store summer penge og sølv, og altid er han nær Roskilde, så vi kan formode, at han har været knyttet til møntværkstedet her.⁷

I 1329 3/3 kaldes han for møntmester i Lund, men skønt han flyttede derover, så beholdt han sin gård i Roskilde, for i 1363 8/6 skænker sønnen, kanik i Roskilde Hr. Peder Strangesen, sin fædrene arv i Roskilde til cistercienserne i Sorø: en gård »med stenhus og træhuse og abildgård« nær sankt Dionysii kirke.

Denne første gang Strange nævnes i Lund giver han en gård i byen til kapitlet i betaling for messer for sin og hustruen Cecilies sjælefred, og til denne donation knytter sig en notits i kirkens gavebog ved 23/3, hvorfor der er grund til at tro, at hustruen er død dette år (1329).⁸

Fem år efter er Strange atter gift, for hans hustru (uden navns nævnelser) betænkes i ærkebispens testamente⁹, og der er da også noget, der tyder på en stor aldersforskel på hans børn, så han må have haft to kuld. Der er da også yderligere to indførsler i Lundekirkens gavebog, dateret til 1300-tallets *anden trediedel*: d. 8/1 døde Strange Jensen og d. 26/4 hvor der blev afholdt vigilier og messer for Cecilie Stranges, dvs. hans anden hustru *også* hed Cecilie. Også i Roskilde domkirkes gavebog blev »Strange Jensen, møntmester i Lund, der betænkte Roskilde kirken godt« nævnt, her er dødsdagen imidlertid opgivet til d. 26/12 1358.¹⁰ Strange Jensens sigil er bevaret under dokument af 1353 2/11 og viser en 6-oddet stjerne og hjortevien og en lille fembladet blomst i hver af de øverste hjørner (figur 2).

Fig. 2. Strange Jensens segl af 1353 2/11, omtalt, men ikke gengivet i »Danske adelige Sigiller« Petersen (DAS I). De to fembladede blomster i de øverste hjørner er der ingen der senere fører, og de må opfattes som »bitegn«.
(Foto: Svenska Riksarkivet.)

Anden generation

Allerede i 1336 er møntmesterens søn Niels myndig, og besejler et dokument d. 20/5 sammen med sin fader, hans sigil er bevaret af d. 9/2 1353 og viser en 7-oddet stjerne og hjortevien. I 1357 er Niels Strangesen død, d. 5/4 udsteder hans enke Elisabeth et brev, hvori hendes kære svoger Peder Olufsen, hendes »fornævnte elskede Nielses svoger« Anders Olufsen samt hans broder Jens Strangesen nævnes.¹¹ Niels Strangesen kaldes »fordum borger i Lund«, og slægten er allerede ved at glide ind i patriciatet, ligesom det skete for den fynske gren noget senere.

Møntmesteren må også have haft en søn, Bent, fader til det fundne sigils Strange Bentsen, endvidere en datter Elene, der allerede i 1346 var gift med væbneren Niels Gagge i Fårebæk udenfor Malmø, de fik børnene Strange Gagge og Benedicte.

Sønnen Hr. Peder Strangesen blev efter tidens skik gejstlig, kannik i Roskilde og han ønskede i 1363 at indtræde i det af Hvide-slægten dominerede kloster i Sorø, hvorfor han som før nævnt skænkede sin fædrene gård i Roskilde »med sine *kødelige brødre*s og andre arvingers« samtykke.

I Roskilde Domkapitels dødebog findes hans død optegnet under d. 17/10 1366, og her står puslespillets næste brik: hans søstersøn er Peter Henriksen.¹²

I Sorø klostres gavebog¹³ nævnes hvorledes de ædle mænd Peter Henriksen af Sotofte og Albert Hennekessøn overgiver abbeden i Sorø, Hr. Michael, *deres slægtning*, en gård i Roskilde, som en enke Bodil havde pansat deres onkel, Hr. Peter Strangesen fordem kannik i Roskilde. Brevet er dateret 11/6 1383.

I Sorø klostres gavebog er den pinlige sag også nævnt, da Peder Henriksen af Sotofte og hustru Catherina Clausdatter, donerer en gård i Købmandgade i Malmø for æren at blive begravet i klosterkirken. De fik æren, for Peders Rosensparrevåben kan den dag idag beses på den kalkmalede frise i Sorø klosterkirke, men de »glemte« at fortælle, at hans moder Margrethe Strangesdatter allerede havde givet domkirken i Lund en del i samme gård for sin sjæls frelse, ja, Peder havde tilmed beseglet moderens gavebrev af d. 28/6 1392 (hvor hans fader nævnes som afdød og hed Henrik Jacobsen borger i Lund, og så sluttes ringen). De øvrige vidner for fru Margrethe var lillebror Jens Strangesen og borgmesteren i Malmø, Anders Mortensen, der også fører Jordbjergslægtens våben, og som for øvrigt må rage kastanierne ud af ilden efter at Peder Henriksen havde givet den allerede givne gård bort!

Fru Margrethes dødsdag fejredes i Lunds domkirke d. 24/3, og hun er følgende død mellem 28/6 1392 (hvor hun nævnes i live) og d. 21/10 95, hvor sønnen efter at have købt sine søstre ud af gården giver den til Sorø kloster. Først efter hans død i 1412 finder man ud af fejlen, og abbeden i Sorø må gennem Anders Mortensen købe Lunde kapitel ud.¹⁴

Slægten opsuges i borgerskabet

Jens Strangesen og Bodil Jensdatter fik tilsyneladende blot et enkelt barn, Hr. Jens Jensen, 1419 28/1 præst i Borgeby (Torne h.), 1423 kannik og official i Lund. Han nævnes i en familiesag 1425 17/5, hvor Niels Håkonsen (Jordbjergslægten) sælger gods, vidner foruden Hr. Jens er brødrene Peder og Erik Nielsen af slægten Bing, hvoraf førstnævnte er gift med Hr. Jens' moster. Hr. Jens' segl er bevaret og viser hjortevien, stjernen er der ikke og tilsyneladende er det ikke fordi seglet er slidt, den synes aldrig at have været der.¹⁵

Niels Strangesens sandsynlige søn var Ingemar Nielsen, borger i Lund, (-1366-94) hvis sigil af 1383 14/2 er bevaret omend meget slidt og beskrives som »et skjold hvori nu kun spores en hjortetak«.¹⁶

Niels Strangesen kunne også være stamfader til grenen, der havde tilnavnet »Winter«, og som var blandt rådstueslægterne i både Lund og Malmø.

Prioren i Dalby kloster, Jens Winter, i 1387¹⁷ turde være broder til borger i Lund, Niels Pedersen Winter, 1380-81, der køber en gård i Lund, som enken siden sælger til datteren Gyde.¹⁸

I 1397 sælger Niels Winter og en anden borger i Lund deres fælles gård i byen. Denne gang drejer det sig om Niels Nielsen Winter, som flytter til Malmø, hvor han år 1400 er rådmand, og hans meget smukke sigil af 4/4 er bevaret med Jordbjergslægtens stjerne og hjortevie (fig. 3). Hans broder er vel rådmanden Jens Winter i Malmø, hvis slidte sigil af 1405 21/7 lige netop viser den nederste del af hjortevien med den nederste tak. Da der senere i byen (1486) nævnes en borger ved navn Anders Winter, så er denne slægt vel også opsuget i borgerskabet.¹⁹

Fig. 3. Niels Nielsen Winters sigil af 1400 4/4 ikke tidligere gengivet end ikke omtalt i DAS. Stjernen er udformet som et engelsk sporehjul. (Forfatterens tegning efter originalen på Rigsarkivet, Kbh.)

Måske er der sammenhæng mellem Gagge-slægtens (og Elene Strangesdatters) hovedgård udenfor Malmø, Vinter Ø (Vintrie), og slægtsnavnet Winter. I hvert fald bebor en bonde Lars Winter en gård i Vintrie senere i 1400-tallet.²⁰

Den egentlige Jordbjergslægt

Grenen, der nedstammer fra borgmester i Malmø, Anders Mortensen, er egentlig den eneste, der er berettiget til at opkaldes efter den gamle hovedgård i Jordbjerg!

Anders er faktisk borgmester fra det øjeblik han dukker op (i 1389) til sidste gang han nævnes (1417), hvilket tyder på en fornem herkomst, men fak-

tisk er hans herkomst ukendt. Hans våben viser ham som medlem af Jordbjergslægten, ligesom hans optræden blandt Strange Jensens slægtninge. Han kunne naturligvis være søn af endnu en ukendt søn, Morten, af Strange Jensen, men besynderligt er det da, at det særegne navn Strange, fuldstændig mangler i Anders' efterslægt...

Anders Mortensens gren rykkede ud af byen til landadelen på grund af hans gode ægteskab med Katharina, datter af Jens Esbernsen (Due) til Fosie i Oxie herred, og hendes broder var rådmand i Malmø, Astrath, hvis meget smukke sigil af 1405 viser ørnen og kalder ham »Jensen«. ²¹

Borgmesterens sønner Arvid og Anders Andersen var helt igennem landboer og væbnere, og de optræder i samme slægtskreds som føromtalt præst Hr. Jens Jensen (af Jordbjergslægten) bevægede sig i. Anders boede på hovedgården Sandby og døde uden børn. Arvid skrev sig i 1425 til Gordstanga ikke langt fra Jordberga, og ægtede en datter af slægten Hollunger og med hende rykkede han ind på Jordbergmagle (1443).

Næste generation var Hans Arvidsen til Jordberga (-1456-94-) og både hans og søsteren, Annes, sigiller er bevaret og viser våbenet med stjernen og hjortevien. ²²

Den sidste mand og det forvanskede våben

Most Hansen til Jordberga var denne grens sidste mand og kendes fra 1500 til 05 og døde inden 1512. Navnet »Most« var egentlig Hollunger-slægtens tilnavn, som han fik til fornavn. Han ægtede Berete Clausdatter Rosenkrantz (der benævnes enke så sent som 1533), men de fik ingen børn. Hans arvinger nævnes i 1512 28/7 og fortæller, hvor få familiemedlemmer der var tilbage i denne gren, for han arves af Tage Henriksens (Hollunger) 8 børn, altså Most Hansens farmors slægt – Jordbergaslægten var totalt uddød!

Most Hansen har efterladt sig to forskellige sigiller, og for første gang i Skåne ser vi et segl *med hjelmsfigur!* Thiset har afbildet begge i sit sigilværk, først det traditionelle Jordbjerg-våben med stjernen og hjortevien, derpå under »ubekendte skjoldemærker (M.64)« et fuldstændig afvigende våben, der siden har sat manganen en forsker grå hår i hovedet. ²³ Megen spekulation kunne være sparet ved at konsultere original-seglene, og heldigvis er det nu gjort inden seglet er gået tabt, og vi kan aflive en heraldisk røverhistorie!

1500 4/10 ²⁴ har det meget slidte segl, hjelmsfiguren er tydelig: en hel hjortevie med 4 takker på hver gren, hvorimellem en 6-oddet stjerne – altså *akkurat det samme hjelmtegn som på Fyn!* Skjoldet viser tydeligt den 6-oddede stjerne, som altså er blevet overset af Thiset. »Skråbjælken« er fremkommet ved, at kun det nederste af vien er tydelig og to af takkerne (hvoraf den ene strækker sig til sinister skjoldrand) giver indtryk af en skråbjælke. Alligevel hvis man ser seglet i sidelys træder det tydeligt frem som vist på figur 4.

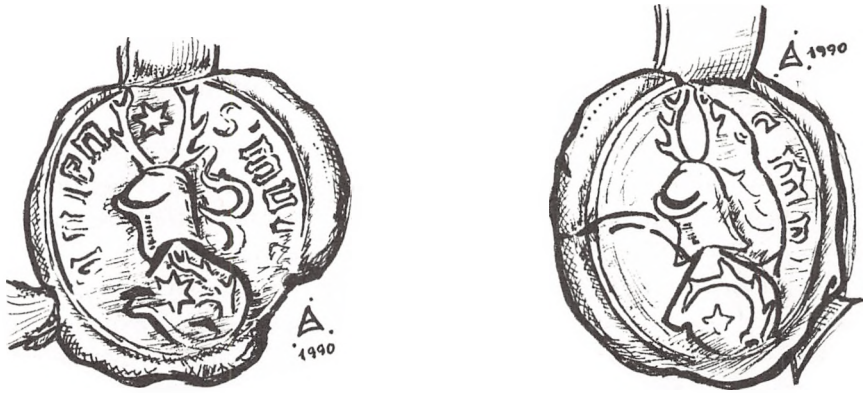

Fig. 4. Most Hansens to sigiller af forskellige signeter. Seglene er idag temmelig slidd, men ikke desto mindre fremkommer dette i sidelys med et godt forstørrelsesglas. 1500 4/10 (Oluf Jepsen Sparres privatarkiv, RA) er Thisets besynderlige »M. 64«, som altså bør udgå af DAS.

1505 28/8 (Mogens Gyldenstjernes privatarkiv, RA) hjelmfigurens stjerne mangler, gravøren har lavet vierne så tæt på hinanden, at der ikke er plads imellem! Begge er aftegnet af forfatteren.

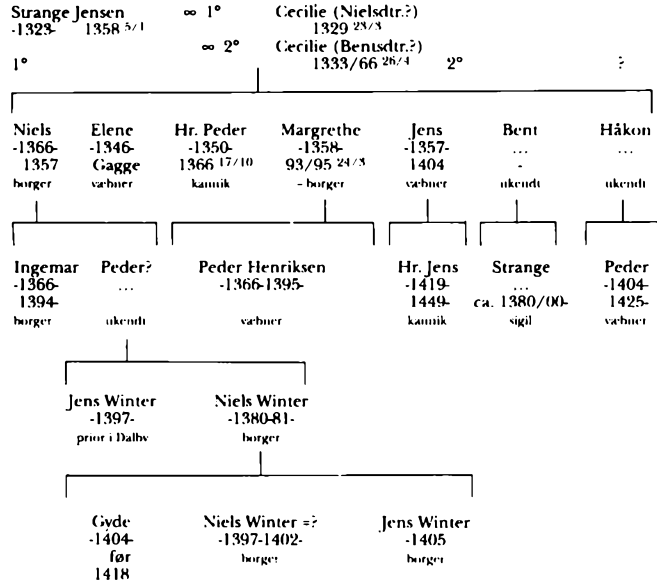
Det andet sigil af 1505 28/8²⁵ viser skjoldemærket som i DAS., hvor Thiset dog har gjort hjorten til en »seks-ender«. Hjelmsfiguren er igen forkert, idet der nu kun er et sæt hjortevier, stjernen imellem dem er væk, der har ikke været plads! Og der er slet ingen antydning af »påfuglefljer« imellem vierne eller hvad, der nu har været foreslået gennem tiden!

Opsummering

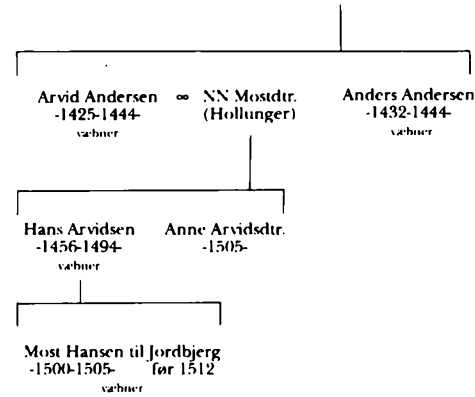
Der er altså belæg for, at samme våben har været anvendt i Jordbjerg-slægtens forskellige grene; såvel de fynske og jyske, som den skånske. De fynske sigiller viser den største variation, vel på grund af de fynske slægtsmedlemmers mere svingende sociale status. Den samme hjelmsfigur optræder i begge landskaber. Tinkturene findes angivet på Fyn, og måske har de enkelte linjer af slægten anvendt varierende farver i våbenet. Typologisk er våbenet højmiddelalderligt, ligesom tinkturene virker middelalderlige; hvem ville i nyere tid male en stjerne blå? Senere er der jo en tendens til at farve himmellegemerne gule eller hvide. En tendens der også genfindes i fru Birgitte Mormands tolkning, hvor hun nævner det uheraldiske »en gul stjerne i hvidt felt«. ²⁶ Denne tolkning baserer sig på et formodentlig falmet, kalkmalet våben i en kirke.

Jordbjerg-Slægten

en oversigt over Skåne-grenen

Anders Mortensen borgmester i Malmø ∞ Katherine Jensdatter (Due)
 -1389-1417.

Fru Karine og slægten Mormand

I den tidligere artikel omhandlede et af afsnittene en vis fru Karine, der var gift med Mogens Pedersen (Mormand).²⁷ Hendes herkomst var noget uklar, omend ægteparrets våbenskjolde i 1607 endnu kunne ses i Kølstrup kirke, hvilket fru Anne Krabbe gjorde optegnelser om ved sit besøg. I artiklen gjorde jeg den antagelse, at hun måske hørte til den jyske gren af slægten, og forslagsvis blev fru Karine placeret på artiklens tavle 3. Det var dog med nogen usikkerhed og kun grundet på den noget sagnagtige beretning om hendes fader. Men i 1987 fik jeg uventet hjælp af H. Erik Olesen.²⁸

I Herreslev kirke i Musse herred på Lolland var »en liden Tavle opslaget paa Veggen ved Prædikestolen«²⁹ over ærlig og velbyrdig mand Lavrens Norby til Skårup, der døde 12/10 1584; samt hans kære hustru fru Margrethe Eriksdatter, der døde samme år, d. 8/9. På hver side af inskriptionen var begge otte oldeforældre angivet ved en såkaldt våbenanetavle, som viste slægternes våbenskjolde.

Figur 5 viser den oprindelige orden i fru Margrethes slægt, og ved at kende til systemet for opstilling af våbenanetavler³⁰ finder vi ud af, at fru Margrethes fader var en Mormand (våben nr 1) gift med en Gøye (nr. 2), farfaderen naturligvis stadig en Mormand (1) gift med en Unkersen (3) og morfaderen selvfølgelig Gøye (2) gift med en Blå (4). Ved at gennemgå de implicerede

Fig. 5. Fru Margrete Eriksdatter Mormands 8 oldeforældre. Tegnet i 1756 af Abildgaard ved hans besøg i Herreslev kirke på Lolland, her gengivet efter originalen på Nationalmuseet (fotokopi). Fra venstre er det: Mormand, Gøye, Unkersen, Blå (?), Skinkel, Brems (»Då«), Udsen, van Hafn (?).

stamtavler opdager man, at hendes oldeforældres slægtsforbindelser idag er næsten ukendte! På fædrene side: Mormand & Skinkel (1 og 5) og Unkersen & Udsen (3 og 7) og på mødrende side: Gøye & Brems (2 og 6) samt Blå & van Hafn (4 og 8). Nu kan vi alle vist følge med, så lad os nu undersøge om denne anetavle synes korrekt!

Forældrene

Fru Margrethe Eriksdatters fader var Erik Mogensen i Hundslev (Bjerre herred, Fyn), der 1520 skrev sig til Bramslykke (Musse herred, Lolland), som han netop havde giftet sig til med Marine Clausdatter (Reberg), der 1519 4/8 besegler med Rebergslægtens våben og kaldes »Marine Clausdatter, Oluf Persens efterlever i Bramslykke«. Våbenet på anetavlen er imidlertid Gøye og ikke Reberg, så Erik må have giftet sig igen, og slægtsbøgerne kalder da også hans anden frue for Else Madsdatter Issing til Sædinge (Fuglse h., Lolland), og hun var netop af slægten Gøye.³¹ Da sønnen af dette ægteskab, Mads Eriksen (Mormand) arvede Sædinge, så er vi på rette spor med denne angivelse.

Bedsteforældrene

Erik Mogensen var tilsyneladende eneste søn af Mogens Pedersen (Mormand) i Hundslev, kendt fra 1488 til 1511 og fru Karine, netop det ægtepar som var begravet i Kølstrup kirke (Hundslev ligger i Kølstrup sogn) hvis våbener stemmer overens med fru Margrethe Eriksdatters anetavle. Mogens Pedersen, fortæller fru Anne Krabbe i 1607, var Odense-bispens køkkenmester og den første i slægten, der fik adelig frihed, så vi kan forstå, at Erik Mogensen er klatret op ad rangstigen via sine hustruer!

Fru Margrethes morfader var Mads Eriksen (Gøye) til Sædinge nævnt 1470 til 1499, to trediedele af gården må han have arvet, den sidste trediedel har han i leje af Christoffer Jensen (af de nye Basser) af Sørup, der via sine hustruer er beslægtet med ovennævnte Marine Reberg.³² Basserne og Gøyerne må have fælles arvedele, og det er sandsynligt, idet Mads Eriksens farfader, Mads Larsen, tilsyneladende var en halvbroder til Torsten Basse, og de kaldes i 1408 for fru Edel Basses frænder.

Mads Eriksens hustru kendes slet ikke. På epitafiet ses et lodret delt våben, hvor andet felt er 5 gange tværdelt. Dette våben kendes ikke i omegnen, men kan meget vel repræsentere den lollandske slægt Blås våben, imidlertid er denne slægts stamtavle i Danmarks Adels Årbog af de meget dårlige, så det vil kræve en hel del forskning at finde en »egnet« kvinde.³³

Oldeforældrene

Med denne generation er vi virkelig »på Herrens Mark«! Lad os tage Gøye-siden først. Den nys nævnte Mads Eriksen var søn af Erik Madsen (Gøye), der

nævnes på Lolland fra 1424 til 1448, og en ukendt hustru. Gravstenens angivelse af våbenet med murtinderne får uvægerligt én til at lede i slægten Då, som fører dette våben, og som også er indgiftet i slægtskredsen omkring Gøyerne, men forgæves!

En ridder og rigsråd, Bertel Brems (-1435-1465-) nævnes imidlertid til Sædinge i Fuglse herred. Hans fader var rigens kansler, Jens Svensen Brems (-1383-1411-), og når man ser hans segl, falder brikkerne på plads: skrådelt ved en 4-tindet mur.³⁴ Slægten Brems var heraldisk uddød måske allerede med omtalte Bertel, så når man opstillede anetavlen 150 år senere, har de naturligtvis ikke kendt slægten Brems, men ment at det var Då'erne og derefter ladet dette våben male. Formodentlig var Erik Madsen (Gøye) gift med en datter af Jens Svensen Brems.

Mads Eriksens hustrus forældre er naturligvis svære at opspore, når hustruen ikke er kendt. Ligemeget om hun var en »Blå« eller ej, så førte hendes moder et våben med 3 hjelme. På Lolland fandtes slægten Ketelhodt og slægten van Hafn, der dog førte 3 »keddelhatte«, der dog meget vel kan være moderniseret til 3 hjelme i 1500-tallet. Af disse må sidstnævnte slægt være at foretrække, for vi har en Henning van Hafn (-1435-1449-), der skrives til Bramslykke, hvilken gård havde stor interesse for slægtskredsen.

Disse tanker må man gøre sig for at sikre, at der ikke er sket en ombytning af våbenerne på anetavlen, en ofte forekommende fejl, men vi må nu sige, at fru Margrethe Eriksdatters mødrene slægt ser sandsynlig ud, så kan vi med større kraft rette os mod gåderne i hendes fædrene slægt, som har direkte relation til Unkersønnerne og den tidligere artikel.

Mogens Pedersen (Mormand) i Hundslev var naturligvis søn af en Peder, men den hidtidige løsning via den ukendte »Peder Mogensen« at knytte slægten til den skånske Mogens Vernekesen er usandsynlig, fordi skåningene ikke fører et negerhoved (en morian) i profil, men et skægget mandsansigt en face.³⁵

Bemærkningen om at Mogens Pedersen fik adelig frihed kunne tyde på, at slægten havde været ude for et socialt dyk, hvorfor der kunne være tale om et »adelsstadfæstelsesbrev«, der kunne bekræfte Mogens's ret til at besidde adeligt gods, for det kunne se ud til, at hans slægt havde været tilknyttet bypatriatet ligesom det var tilfældet med Jordbjergslægtens grene. Det er i hvert fald påfaldende, at borgmesteren i Assens, der førte akkurat samme våben som slægten Mormand, hed Berild Pedersen og levede -1504-1514,³⁶ var gift med Kirsten en datter af borgmester Hans Clausen (Snafs) i Odense og en sandsynlig søster til borgmester Jep Unkersens hustru Karine!

Det anføres om Berilds fader Peder, at han skulle have boet i Assens, hvor han havde lejet en jord af kirken, som hans fader igen havde doneret! I sandhed på falittens rand...

Kunne Berild og Mogens Pedersens moder tilhøre slægten Skinkel? Det vil være sandsynligt, for vi så jo i indledningen til nærværende artikel, hvorledes de to fynske grene af Jordbjerg-slægten reddede sig ved at hente sig hustruer i den nævnte slægt, og specielt Herman Skinkel til Enggård fik »borgerdøtre«, for én ægtede rådmænd i Odense Iver Andersen (Unkersen) og en anden borgmesteren sammesteds Hieronimus Olsen (Skiernov).³⁷

Fru Karines moder – en Udsen?

Endelig kommer vi til fru Karine. Kunne hendes moder tilhøre slægten Udsen, som især kendes fra Jylland? Sandsynligheden taler for det. Det blev antaget, at fru Karine var beslægtet med Hans Eriksen (Unkersen), som var gift med Marine Henningsdatter Podebusk til Skjern hovedgård i Houbjerg herred. Fru Karines fader blev af efterkommere kaldt Erik Jensen, og da både »Jens« og »Hans« kommer af »Johannes«, kan denne meget vel være søn af Hans Eriksen på Skjern. Faderen til Hans på Skjern, Erik Jensen kan meget vel være gift med en Udsen, idet Houbjerg herred netop udpeges som slægtens hjemsted. Tilmed viser det sig, at slægten Udsen på dette tidspunkt også var på en social nedtur, hvilket har præget så mange af denne artikels slægter. Måske var denne ukendte kvinde en datter af enten Jens eller Simon Ebbesen (Udsen)?³⁸

Noter

1. Persh. T. 1986 (106. årg.), s. 117, Sigvard Mahler Dam »Unkersønnerne – en fynsk adelslægt der slog sig på købmandshandel«.
2. Persh. T. 1989 (109. årg.), s. 88, Mats Persson »Unkersønnerne og Oluf Bager – en mulighed«.
3. Persh. T. 1984 (104. årg.), s. 1, Villads Villadsen »Fra Christen Rasmussen til Thomas Gyntheren«. I forbindelse med denne artikel skal dog bemærkes, at jeg ikke deler forfatterens opfattelse, som den udtrykkes noget flot i konklusionen. Efter min opfattelse er der intet som peger på, at Gynter Thomsens hustru, der arver en guldring efter ærkebispens skulle være dennes kusine. I så fald skulle alle kvinderne, der arver, være ærkebispens kusiner! Desuden benævner ærkebispens sine slægtninge som – for eksempel – »vor moder«, »vor søster«, »vor broder Knud«, »vore søstre-døtre«, »Marina vort søskendebarn« (kusine), »Kristine, nonne... vor slægtning« etc. Havde hun været en kusine, havde han vel også betegnet hende som sådan; og er hun overhovedet en slægtning, må hun have været fjernere end nonnerne, der betegnes som »vor slægtning«, hvilket dækker alt fra næst-søskendebørn og udefter. Det vil igen sige, at det ikke lige netop behøver at være Skjalm Hvide, der er forfader; næstsøskendebørn har ét par oldeforældre fælles, og vi har som bekendt fire par oldeforældre alle sammen.
4. Persh. T. 1987 (109. årg.), s. 179, Knud Prange »En middelaldergenealogs glæder og problemer«.
5. Jan Raneke »Svenska Medeltidsvapen«. Lund, 1982, s. 651.
6. Antikvarisk-Topografisk Arkivet i Stockholm har meget venligt fremsendt de nævnte fotos. Skjoldformen afslører

med det samme, at dateringen hos Raneke er alt for tidlig. Den runde form peger på 1300-tallets slutning og 1400-tallets begyndelse. Bogstaverne er de såkaldte majuskler og i 1400-tallet begynder man at benytte minuskler, hvorfor tidsrummet kan indkredses yderligere. En lille detalje i majusklerne er det specielle »T«, der først forekommer i de bevarede sigiller i løbet af 1380'erne (fx DAS I. nr. 906, fra 1389), og skal vi sammenligne indenfor Jordbjerg-slægten, ser vi samme skrifttype i Peter Håkonsens sigil (1423, DAS II., CXXVII, nr. 1).

7. Datoer i teksten uden henvisninger kan slås op i Repertoriets eller DRB. Her henvises til 1323 6/3 og 1328 1/2.
8. C. Wecke »Lunde Domkapitels Gavebøger. Kbh. 1884, s. 67. Både mand og hustru nævnes i notitsen, dateret til 1300-tallets første trediedel. Raneke (se note 5) hævder, at Strange har gods i Skåne, i Lille Harrie (Harjågers herred). 1353 2/11 besegles et dokument udstedt i Lund af Strange Jensen og Ulf Ågesen af Lille Harrie, hvorved det tydeligt fremgår, at det er Ulf, der har gården. Strange var kendt nok i Lund.
9. DRB 2:11, 127, dateret 1334 ca. 10/5.
10. C. Wecke, s. 7 og 100. At det må være to forskellige hustruer ses af kronologien for indførslerne; samt det faktum, at den ældste søn døde i 1357, efterladende sig gifte døtre, mens den yngste søn stadig er i live i 1404. Roskilde, se: A. Otto »Liber Daticus Roskildensis« Kbh. 1933, s. 79.
- 11) Niels Strangesen må, som faderen, have været gift to gange. En datter af første ægteskab var gift med Anders Olufsen og en datter af andet ægteskab med Peder Olufsen. I Tor Flensmarck »Skånska mynt och dereas Mästare«. Degeberga, 1984, s. 76 identificeres Anders Olufsen som tilhørende slægten »Skanke« – med et væbnet ben i våbenskjoldet. Da en Ingvar Strangesøn med netop dette

våben nævnes i Lund 1408-24, synes det rimeligt.

Peder Olufsen skal tilhøre slægten Grå, og han fik tilsyneladende sønnerne Strange Pedersen, væbner, og Niels Pedersen, borger i Lund.

Niels Strangesens bror Jens nævnes her første gang; han blev gift med Bodil, datter af borgmester i Lund Jens Lund og de nævnes i fællig 1386 14/2. Endvidere besegler Jens Strangesen sin søsters donation til domkirken 1392 28/6 og han nævnes sidste gang i 1404 2/8 i fællig med Anders Mortensen (Jordbjerg-slægten) borgmester i Malmø og Peder Nielsen (Bing), væbner, gift med Jens Strangesens hustrus søster Christine. Vedrørende Niels Strangesens sigil, se DAS I. nr. 406.

12. A. Otto (se note 10) s. 82. Hr. Peder nævnes 20/12 1350 og 17/10 1366.
13. Jakob Langebek »Scriptores Rerum Danicarum« III, Kbh. 1776, s. 522.
14. Som note 13, s. 526 og note 8, s. 69.
15. At præsten i Borgeby og kanikken i Lund er den samme verificeres af, at borgeren i Malmø, Reyneke van Bøiel, sælger Jens Jensen præst i Borgeby en bod i Malmø (»Svenskt Diplomatarium« III, Sthm. 1902, nr. 2576) i 1419 28/1, og samme bod giver Jens Jensen, nu kannik i Lund, i 1428 1/11 til Lundekirken (hvor han nævner, at han købte boden af Reyneke van Bøiel) for sjælemesser for sig selv og sine forældre. Ellers nævnes han 1423 4/12, 1425 17/5 (sigil), 1426 21/6, 1428 29/2, 1428 1/11 (sigil), 1428 11/12, 1431 25/5, 1432 14/2, 1447 16/1, 23/4, 1449 20/4 (sigil).
16. Ingemar Nielsen optræder sammen med mænd, der nævnes som Niels Strangesens slægtninge, samt Jens Hennikesen, der 1394 benævnes borgme-

- ster i Lund, og derved er lig Jens Lund, hvis datter jo var gift med Jens Strange- sen, Jens' våben viser et hoved omgivet af stjerner. Ingemar nævnes 1366 18/1, 1382 24/2, 1383 14/2, 14/9, 1394 27/4.
17. Et evangeliar tilhørende ham med navn- et og årstallet findes på det kongelige bibliotek Gl. kgl. S. 1325 4. I 1389 30/9 hedder prioren i Dalby »Kanutus«, og Jens Winter er vel trådt tilbage eller død.
18. Niels Pedersen Winter nævnes 1380 29/6, 1381 13/5, Lucia Øndersdatter enke efter Niels Pedersen Vinter, for- dum borger i Lund, 1405 17/12 (»Svenskt Diplomatarium I«, 673, Silf- verstolpe, Sthm. 1875). Jens Vinter og Lucia Øndersdatter, moder til Chri- stiern Pedersen (borger i Lund)'s tidli- gere hustru Gyde, 1418 13/12 (»Svenskt Diplomatarium III, 2559, Silf- verstolpe, Sthm. 1885).
19. Niels Nielsen Vinter 1397 16/4, 1400 4/4 (sigil) Molbech & Petersen, »Ud- valg af danske diplomer og Breve« Kbh. 1858, 1400 14/8, 15/11, 1401 12/9 (»Sv. Dipl. I, 95), 10/12 (»Sv. Dipl.« I, 128), 1402 11/9 (»Sv. Dipl.« I, 229).
- Jens Winter, rådmand i Malmø, 1405 21/7 (Molbech & Petersen nr. 145), kan nu godt være lig Niels Winter, da man ikke altid skelnede mellem Niels og Jens.
- Anders Winter borger i Malmø 1486 18/6.
20. 1460 23/2 (Laurits Weibull »Diploma- tarium Lund.« III, Lund 1900, nr. 415.
21. Anders Mortensen nævnes et utal af gange både i »Repertoriet«, »Sv. Dipl.« og »Dipl. Lund.«: 1389 4/1, 1392 28/6, 1397 21/9, 1400 14/8, 30/8, 1401 12/9, 1404 2/8, 3/8, 1405 21/7 (sigil), 1406 5/3, 1407 28/11, 1410 17/9, 1417 23/3, 17/8. Hans sigil er afbildet i DAS. II, CXXVII, nr. 6.
- 1442 27/2 Anders Andersen sælger en kælder og grund i Malmø, som han arvede efter sin morfader, Jens Es- bernsen. 1443 18/5 Arvid Andersen ar- vede en gård i Arrie (Oxie h.) efter sin moder, fru Katherine, og hun efter sin fader Jens Esbernens. Jens Esbernens nævnes i Malmø 1397 23/7 (sigil med ørn, kaldes væbner i Fosie), 17/9 (by- mand i Malmø), 1400 30/8, 15/11, 1401 26/9, 1402 11/9 (af Fosie, sigil).
- Rådmanden i Malmø Astrath beseg- ler 1405 21/7 med ørnen, og nævnes også i 1406 5/3, og må være Jenses søn.
- En nøgle til Jens Esbernensens her- komst er notitsen, at Nis Esbernson i Ar- rie og Hindby i 1424 får mødrene arv af brødrene Peder og Arvid Astradsønner i Brønnestad (Onsjø h.). Katherine Jens- datter havde gods i Arrie og både denne lokalitet og Hindby ligger i Fosie sogn i Oxie herred, i hvilket herred også Malmø er beliggende. Jens Esbernens har kaldt en søn Astrad, og fru Katheri- ne har kaldt en søn for Arvid, et navn der ellers ikke er kendt i Jordbjergslæg- ten. Hverken »Danmarks Adels Årbog« årg. 1891 (i Due/Glob stamtavlen) eller Raneke (se note 5) s. 376 f kan placere Jens Esbernens ind i Due-slægten, og in- gen af dem kender Astrad Jensen.
22. Arvid Andersen: 1425 25/10, 1443 18/5, 1444 25/4; Anders: 1432 17/4, 1442 27/2, 1444 25/4. Ingen sigiller be- varede.
- Hans Arvidsen: 1456 13/9, 1466 14/2, 25/11 (sigil), 1472 u.d. (»Dipl. Lund.« IV, 158), 1477 u.d. (Rep. II, 4151), 1482 13/11 (sigil), 1483 21/3 (si- gil), 1485 2/7, 1487 21/3, 1488 29/5, 1493 u.d. (Rep. II, 7555), 1494 (?) 8/8.
- Anne Arvidsdatter 1505 1/9 (sigil) var formodentlig ugift, hun må i hvert fald være død uden børn (se Most Han- sen). Deres sigiller, se DAS. II, CXXVII, nr. 2, 3 og 4.
23. Ikke mindst hos Raneke (se note 5) hvor den afvigende hjelmfigur er et af argumenterne for, at den skånske gren ikke har noget med den fynske at gøre. Måske kunne forvekslingen være med-

- virkende til den viste hjelmfigur i »Nyt dansk Adelslexicon« (vesselhorn og hjortevie hvorimellem en stjerne), skønt Thiset i sine samlinger i Rigsarkivet (1. afdeling, litra »J«) har skitseret den korrekte hjelmfigur. Og denne afvigelse er fulgt med til Grandjeans »Dansk Heraldik«, hvor slægten anføres som et kuriosum med den særegne hjelmfigur, og naturligvis har Storck i sine våbentegninger tegnet det urigtige våben, som så er fulgt med til Tito Achens »danske Adelsvåbener«!
24. Rigsarkivet, privatarkiv Oluf Jepsen Sparre. Thisets fejlagtige aftegning ses i DAS. II, ukendte skjoldemærker »M. 64«.
 25. Rigsarkivet, privatarkiv Mogens Gyldestjerne. Thisets tegning DAS. II, CXXVII, nr. 5.
 26. Se den i note 1. anførte artikel, side 131 nederst.
 27. Artiklen i note 1., side 132.
 28. Brev til undertegnede af 20/9 1987. Under forskning i slægten Norby var han via værket »Danmarks Kirker« stødt på nogle kirkebeskrivelser, der beror i Nationalmuseet. Ved læsning af »Heraldisk Tidsskrift« marts 1990 erfarer jeg desværre, at H. Erik Olesen er afgået ved døden, så jeg kan ikke her nå at take ham for de fremsendte »puslebrikker«, blot sige, at det er dejligt, når nogen bryder den desværre udbredte tendens »at holde på sine forskningsresultater« og uselvvisk fremsender oplysninger, som vi skal se her, kan bringe andre videre. Ære være H. Erik Olesens minde!
 29. Abildgaards notesbog I, 1756, s. 13 f, Nationalmuseet.
 30. Se Knud Prange »Våbenanetavlen« Kbh. 1982, s. 12.
 31. DAA 1904, s. 305 nævner Erik Mogensens, der sidste gang findes i live 1545 28/1. Hans første hustru var datter af væbner Claus Reberg i Bramslykke 1494 2/11 og hans første hustru, Anne Andersdtr. Godov. Fru Marine Rebergs, altså Oluf Pedersens enkes våben ses i DAS II. xxiii, 106. Oluf Pedersen (Fikkesen) selv nævnes sidste gang i live i 1512. Disse detaljer nævnes blot, fordi der stundom byttes om på Erik Mogensens to hustruer.
 32. Et familie-skitte 1479 12/3 i Christoffer Jensens familie fortæller, at »tredieparten af Sædinge hovedgård, som Mads Eriksen har i leje«, dette er i »DAÅ« 1896 i Gøye-stamtavlen blevet til, at Mads Eriksen havde *hele* gården i leje af Basserne. Og hvis nu han havde lejet kun trediedelen af Sædinge *uden* at have resten inde selv, så ville det være lidt flot 9 år tidligere (1470 30/10) at skrive sig til Sædinge!
 33. »DAÅ« 1888, s. 83.
 34. Jens Brems' sigil, se DAS. I nr. 1119.
 35. »DAÅ« 1904, s. 303 har opfundet denne »Peder Mogensen«, for at knytte de to slægter sammen, men Werneke Conradsson ridder i Færløf besegler 1403 21/1 (»Sv. Dipl.« I, nr. 269, Sthm. 1875) med et sigil, der viser et mandshoved med langt skæg.
 36. Berild Pedersens slægt er opført under »Pøiske« i »DAÅ« 1909 s. 381, hvilken slægt imidlertid slet ikke har forbindelser til Fyn, og slet ikke til Berilds familie.
 37. »DAÅ« 1916 bringer slægten Skinkels stamtavle.
 38. Se DAÅ 1945, der bringer Udsønnernes stamtavle, og om den sociale nedtur, se Knud Prange i artiklen nævnt ovenfor i note 4.

En studie i navneforskyvninger

Af Henrik C. Finne

Om navnene Dyring, Düring, Døring, Dohring, Doren, Døren, Dyhren, Diehren, Thieren, Tiran, Diran, Tyran m.fl. i Danmark på 1600-tallet og 1700-tallet.

Forbløffende få opplysninger er å finne i den danske personalhistoriske litteratur om overstående navn, enten de nå representerer rene slektsnavn eller avledninger av samme. Et unntak er kanskje Ernst Christoph Friederich von Düring til Østerbygaard og Wamdrupgaard i Jylland, og hans efterslekt. Han var født i Oldendorf i 1738 og var sønn av grev Christoph Otto von Düring, arvherre til Marsell nær Stade, syd for Elben. Denne uradelige slekt kan føres tilbake til det tidligere godset Düring (i den eldste tid skrevet Duringen eller Doring) nær Loxstedt så tidlig som på 1100-tallet. Den danske grenen døde relativt raskt ut. Ernst Christoph Friederich von Düring var general i det Kgl. danske kavalleri, mens sønnen Wilhelm Georg Friederich Carl von Düring var generalmajor i samme kavalleri. Dennes sønn igjen, Ernst Frederik Wilhelm Carl von Düring, født 1822 på Wamdrupgaard, og senere Kgl. dansk hoffjunker, var gift med sin kusine Ida Wilhelmine Friederike von Düring, datter av Karl Frederik von Düring. Sistnevnte som tidligere var postmester i Århus, var således en yngre bror av Wilhelm Georg Friederich Carl von Düring. Han giftet seg med baronesse Maria von Rosenkrantz og fikk friherrepotent i 1845 med navnet Düring-Rosenkrantz. Han hadde fire barnløse sønner, mens hans nevø og svigersønn kun hadde fem døtre.

Hvorvidt flere av denne adelige militærslekten von Düring har oppholdt seg i Danmark er ikke beviselig. På 1600-tallet gikk de fleste yrkesmilitære i slekten i svensk tjeneste, idet Sverige som kjent hadde herredømme i Stade, Bremen og Verden i årene frem til først på 1700-tallet, nettopp i de områder hvor von Düring-slekten hadde sine besiddelser. I St. Petri kirke i København er nevnt en Christian David von Düring begravet i året 1673.¹ I »Die Stammtafeln der Familien von Düring«,² er denne medtatt sist i boken under personer

man ikke har kunnet innføre i stamtavlen p.g.a. bevisets stilling. Jeg har funnet en David Døring/Düringer som løytnant i svensk tjenste i 1630, kaptein i 1632, og som mulig kan være identisk med førstenevnte.

Min mor var født Dyring. Hennes farfar het Hans Johan Dyring og kom fra København til Norge som bokbinder i 1839. Det er i forbindelse med forskningen av denne slekt og dens herkomst, at jeg har funnet det formålstjenlig å notere meg alle ved navn Dyring (med forskjellige skrivemåter), men også slekter med navnelikhet, som muligens kan føres tilbake til avledninger eller navneforskyvninger av slektsnavnet Dyring. De utallige varianter og skrivemåter kan ha generell interesse, men en av hensiktene med artikkelen er også å gjøre mine notater kjent. om noen av mine lesere skulle forske i de samme slekter. Jeg vil senere komme tilbake til min mors slekt.

I St. Marie kirke i Helsingør kom jeg over en dåpshandling i året 1640 av usedvanlig opplysende karakter.³ Dåpsbarnets far het Hans Dørring, soldat under kaptein Baltzar Luederwalt, og født »zu Weiming bei Hannover in Braunschweig«. Farens navn var Barnstorp Dørring. Hans Dørrings kone – blir det opplyst – var »die witwe Eva Albrechts, geboren in Gustrow«, hvis far het Hans Albrechts og moren Anna. Barnet ble døpt Anna, efter mormoren. Hadde alle innførsler i kirkebøkene vært så instruktive som her, ville det ha vært lett å være slektsforsker.

I St. Olai kirke i Helsingør hadde i 1660 en Hendrich Doren, kremmer, og hans kone Anna Christensdatter til dåpen en sønn kalt Christian, og i 1662 nok en sønn ved navn Christopher. Denne Hendrich Doren er også flere ganger nevnt som fadder, hvor navnet er skrevet Dorren, Dorrin og Thorn! I 1664 blir så ekteparets sønn nummer tre, Peter, døpt. I 1661 vies en Christian Dorn, utvilsomt en bror av Hendrich Doren, til Sara Jacobsdatter, og i 1662 hadde ekteparet til dåpen en datter Anna. Her blir farens navn skrevet Doren.⁴

Var Hendrich og Christian Doren sønner av Hans Dørring? Dette er det ikke min primære oppgave å svare på, men ved undersøkelser i Wehmingen, øst for Hannover,⁵ fant jeg faktisk igjen Hans Dørrings far, her kalt Barnstorf Dorring, Dorri eller Dørri! Han var født i 1585 og var trolig sønn igjen av køtner (gårdbruker) Heinrich Doring eller Dorri. Som man vil se, gir navnene her en klar hentydning om at soldat Hans Dørring i Helsingør var far til Hendrich og Christian Doren, som må ha vært mindreårige da de kom til Danmark.

I 1658 er en Johan Thorings kone Trine nevnt som fadder i St. Olai kirke. Han *kan* være en tredje sønn. Om Hendrich Dorens to eldste sønner, Christian og Christoffer, gis det ingen flere opplysninger, men derimot er det mulig at den yngste sønnen, Peter, er identisk med den Peter Thieren, Bøtger, som giftet seg med Lisbeth Hendrichsdatter i 1690. Han kalles Peter Thirn, Bøtger, i 1691 ved dåp av deres første barn Zidse og Peter Thieren i 1694 ved dåp av sønnen Hans. I 1697 blir datteren Giertrud døpt hvor faren kalles Pe-

ter Thiering, mens han i 1699 og 1701 skrives Thiring ved dåp av sønnene Henrich og Bendix. Ennu to barn hadde ekteparet, Jacob døpt i 1706 og Kirstine i 1709, hvor han igjen kalles Thieren. Tre av barna døde tidlig, mens Hans, Henrich og Jacob døde ved en tragisk drukningsulykke i 1711. Konen, Elisabeth Henrichsdatter, døde senere samme år, utvilsomt av sorg. Bare Kirstine, den yngste, vokste opp. Hun hadde sønnen Johan Hinrich til dåpen i Garnison kirke i Kbh. i 1726, hvor hun skrives Kirstine Tirhensdatter.⁶

Det er bare å legge til at en Peter Toren, Bøtger, ble trolovet med Margrethe Jacobsdatter i St. Olai kirke i 1712. Om dette er Peter Thieren/Thiring, skal vi ikke kunne si. Sikkert er det imidlertid, at sistnevnte ble begravet på den danske kirkegården ved St. Olai i desember 1714, hvor han er oppgitt å være 60 år gammel. Dette kan være en skrivefeil, idet Peter, sønn av Hendrich Doren, som kjent ble født 1664. I motsatt fall er Peter Thieren, Bøtgers opphav ukjent.⁷

I St. Olai kirke i Helsingør er nevnt som fadder en Monsr. Jacob Turin i 1731, som vi putter inn her. I 1732 er han skrevet Turiin. Han var skriverkarl på Slottet og var gift med Birgithe Sophie Knopf. I 1733 hadde ekteparet en sønn Peter til dåpen i Vor Frue kirke i Kbh., hvor han skrives Thorin. I 1738 er de tilbake i Helsingør hvor han nu er postfullmektig og kalles Jacob Thieiriin.⁸ Jeg trodde en tid han var identisk med Jacob, sønn av Peter Thieren, Bødger, men denne druknet som nevnt i ung alder.

I Kolding er nevnt en skarpretter Hans Dørring, som i 1645 ble gift med Marie Disseler, og som i 1647 hadde et barn til dåpen i kirken der.⁹ Vi kan ikke se bort fra den mulighet at han er identisk med soldaten Hans Dørring fra Wehmingen. Skarpretteren er forøvrig også nevnt med en pussig historie fra 1648 i P. Eliassens bok »Kolding«.¹⁰

Nevnes bør funnet av en Christoffer Doren, soldat i rittmester Esmans kompani, som i 1723 begravet en datter ved Østre Port ved Garnison kirke i Kbh.¹¹ Navnet vil i det minste antyde en forbindelse med Helsingør-slekten Doren? Jeg vil også tro at Christoffer Doren er identisk med den »klotzmacher« Christoffer Doren som i 1728 hadde en datter, Meta, til dåpen i Fredericia Michaelis kirke i 1728. I 1730 ble sønnen Peter døpt, og i 1733 sønnen Christian. Han er også utvilsomt identisk med den »Coriser Rüter« Christoffer Doren i major Berents kompani som ble oppgitt som barnefar da Anna Freibergs uekte barn Lisbeth ble døpt i året 1723 i Fredericia. Vi vil tro det var lille Lisbeth som ble begravet i Garnison kirkegård ved Østre Port samme år, og at Christoffer Doren således giftet seg med Anna Freiberg.

Uten å antyde noen slektsforbindelse med sistnevnte rytter, vil jeg så nevne en Jacob Dorn, »sergiant bey. nat.«, som med sin frue hadde sin datter til dåp i Vor Frue i Kbh. i 1721. Fruen som her er kalt Elisabeth Dorn, kan være identisk med den Elisabeth Dyring som er fadder i 1731 i Vor Frelser i Kbh.¹² Og

siden vi er inne på Doren og lignende navn, hadde kaptein Johan Carl von Dohrn i Vor Frelser kirke i Kbh. til dåpen sin datter Charlotte Amalie i 1670. Om den Hermann von Doren, soldat, som i 1698 i Garnison kirke døper sin sønn Johan Christian, kan være førstnevntes sønn, lar jeg stå åpent. Og så: I 1734 ble Mette Cathrine Doren gift med en von Dote i Garnison kirke, og i 1732 ble en Frederich Dohren begravet ifl. Cittadellets kirkebok.¹³

Når jeg her velger å trekke frem »pibemager« Carl Frederick Dyring/Dyring, som i Vor Frelser i Kbh. hadde sønnen Carl Frederick døpt i 1751, så er det fordi fornavnene ovenfor stort sett går igjen i dette og i de følgende noter, – uten å legge mer i det. Heller ikke har jeg belegg for å hevde at Carl Frederick er identisk med den Carl Frederick Dyring, som er nevnt skreddermester da han i St. Petri kirke i Kbh. døpte sønnen Jacob Frederich i 1791, sønnen Peter Ludewig i 1792 og sønnen Carl Johan i 1794. Vi vet at Jacob Friederich blev begravet 3¹/₂ år gammel, og at skreddermesteren selv døde kun 39 år gammel i 1794 (altså født i 1755!). Videre: En Dyring-slekt hvis etterkommere idag bor i Australia, oppgir en Peter Frederik Dyring, gift med Carlina Amalie Wolff, som stamfar i Danmark. Han må ha vært født ca. 1810 i Kbh., og hans sønn, Carl Frederick Dyring, ble født i Korsør i 1832 og døde i Australia 1872. Og til slutt vil jeg nevne en Carl Johan von Düring, som er nevnt »Freicorporal« ved livregimentet Kgl. infanteri i Kbh. i 1792.¹⁴

En løytnant Peter Dohren er innført i kirkeboken i Nyborg i året 1649 som fadder. Teoretisk kan han være far til garveren Peter Dohren/Doren/Dorn som er nevnt i Vor Frelser kirke i Kbh. på slutten av 1600-tallet, og som et sted er skrevet med mellomnavnet Petersen. I 1709 er han nevnt stadskaptein Sr. Peter Dohrn. Og mens vi er innom Nyborg, vil jeg til slutt nevne funnet av en Peter von Dören, sergeant, som var fadder der i 1690.¹⁵ (Jeg har forsket i en tallrik von Dühren-slekt i Altona i Hamburg).

Det finnes ellers mange personer med navnet Dyr/Dyrr/Dyre i kirkebøkene i Kbh. og andre danske byer. Ved flere anledninger har jeg kunnet fastslå at én og samme person er skrevet både Dyre og Dyring, og vil nevne noen eksempler på det. En rytter i Kolding er i året 1722 kalt Jacob Dyre, da han hadde sin sønn Lambert Friedrich til dåpen. Samme år kalles han også Jacob Düring og Dyruer (?), og i 1725 Jacob Diering og Dyring. (I år 1729 ble en Hans Jacobsen Dyring – trolig hans sønn – viet i samme kirke).¹⁶ Og videre: I 1702 står innskrevet i kirkeboken i Vor Frue i Kbh., en Kgl. Berider Mogens Bentzen Dühr, som i samme kirkebok i 1706 skrives Düring og dertil Dyring.¹⁷ Og nok et eksempel: I Vor Frue kirkebok i Kbh. finner vi som fadder en Mad.me Dyhre til Hans Jørgen Dikhoff, Kongens maler, og Margrethe Dyhre til Diedrik Bartholmeus, skriver på Holmen, mens man året før, i 1716, finner Mad.me Diedrik Schriwer's og hennes søster Mad.selle Dyring som faddere for samme dåpsforeldre.¹⁸

I Århus finner vi i 1728 en feltskjer Dýring som fadder, uten fornavn, og samme sted er også corporal og livvakt Georg Dering nevnt som fadder i 1725. Samme år er han kalt Georg Dýring, i 1727 står der Johan Georg Derring og i 1728 Georg Dyring. Som man ser, også her litt av hvert å velge i. Mitt neste notat velger jeg å putte inn her, selv om vi må over til St. Petri kirke i Kbh. Her hadde Johan Christian Døring og hans kone Anna Cathrine til dåpen to sønner, Johan Georg i 1754 og Georg Christian i 1757. Også her ser vi at fornavnene – her spesielt Johan Georg – dukker opp igjen på et senere tidspunkt. Men hva beviser vel det? Snarere understreker en så mager trøst, hvor isolerte og enestående hvert enkelt av mine funn er, – hvordan det nær sagt aldri umiddelbart åpner seg for sammenheng med de andre notater. En av grunnen til dette er selvsagt at vi så ofte har med soldater å gjøre, unge mennesker som blir ofte forflyttet – også utenlands. Hertil kommer den usedvanlig fantasifulle variasjon i skrivemåten av disse navn i danske kirkebøker på 1600- og 1700-tallet, som gjør slektsnavn som Dyring eller Doren til en tynn ledetråd. Ikke så rart at lite er utrettet om disse slektene i dansk genealogi.¹⁹

Men her er folk fra alle yrker, uten at disse funn synes mindre alenestående. Murersvend Christian Diring for eksempel, som har en datter til dåpen i St. Petri kirke i 1754. Jeg kan bare finne ham nevnt en eneste gang. Eller stenhuggersvend Thomas Dyhring, som i 1800 og 1803 har døtre døpt i Garnison kirke. Hvor hører han hjemme? Brikken faller såvisst ikke på plass av seg selv. Eller tambur Johan Dýring som blir begravet 39 år gammel i samme kirke i 1772. Var han da helt uten tilhørighet? Eller Thomas Dýring, soldat i kaptein Holsteins kompani, som begraver sin sønn i 1752 på Garnison kirkegårds Østre Port? Men denne Thomas Dýring er i det minste nevnt flere ganger, som f.eks. i 1743 hvor navnet er skrevet Dýringer, og samme år igjen, nå skrevet Thýring. Det peker ifall på at denne Thomas trolig kan ha vært fra Thüringen.²⁰

Og flere soldater, Johan Henrich Dýring er fadder i et typisk musketermiljø i St. Marie kirke i Helsingør 1728.²¹ Lite tyder på at han der identisk med den Henrich Doring, soldat ved kaptein Daviers kompani, som i Garnison kirke døde sin datter Maria i 1727. Derimot er den sistnevnte trolig identisk med Henrich Thoring som er nevnt i 1741 i Vor Frue i Kbh. Samme år er han forresten også skrevet Torring. Og så en Christian Dýring som var fadder blant soldater i Garnison kirke i 1731. Ensomme fugler. Like vanskelig å plassere som Corporal Dýring ved major Gudes kompani, som i samme kirke lot døpe sin datter i 1749.²² Jeg håper selvsagt å høre fra andre slektsforskere som kanskje kan binde sammen noen av de mange enkelttilfeller jeg her ramser opp rent tilfeldig.

Vi har vært inom Kolding tidligere. I 1771 ble en Maria Dyring begravet her, 78 år gammel. Hadde hun kanskje fordom vært gift med den tidligere

nevnte rytteren Jacob Diering/Düring? I 1752 gifter også en Micäel Christian Døring seg her, mens Alexander Dýrring (broren?) blir viet i 1757. I 1753 får førstnevnte en sønn kalt Micäel Christian, i 1756 sønnen Nicolay, i 1758 Lorenz Peter, i 1760 Hans Møller og i 1768 attpåklatten Nicolay. Lorentz Peter finner vi for en gans skyld igjen, nemlig i København, hvor han i Garnison kirke har sønnene Niels Peter døpt i 1783, Johan Christian i 1788 og Nicolay Ferdinand i 1792. Han er her benevnt ryemager (teppemaker?) og kalles kun Døring, mens han i Kolding er skrevet både Dørring, Düring, Doring og Dering! Broren, Alexander Dýrring er også kalt Døring, Dørring og Dyring. Hans sønn Christian Ole er kalt Dýrring og Dyring. Hva *het* de så egentlig? Slekten er forøvrig omtalt i den tidligere nevnte Kolding-boken, og har etterkommere i dagens Jylland.²³

Levin Adolf Dyring var kokk og hadde i Vor Frue i Kbh. til dåpen datteren Louise i 1743, Nicolay Christian Frederik i 1744 og Hans Wilhelm i 1745. Fornavnene Levin Adolf er benyttet i von Düring-slekten, men her er neppe noen forbindelse. La oss også ta med Christen Andersen Toring, som i Garnison kirke hadde sønnen Niels døpt i 1725. Og i denne forbindelse også musketeren Anders Dyring, som døpte sin datter Dortha Barbara sammesteds i 1756.²⁴

En svensk/tysk kvinnelig krigsfange i året 1713 i Kolding ved navn Helwig von Diehren, vil jeg nevne, som sammen med sin mann Casper Kurner, hadde datteren Judith Dorothea til dåpen der. Et annet notat er constabel Christian Pedersen Týring, som i Holmen kirke i 1674 hadde sønnen Frederick døpt. Fornavnet Frederick er jo bl.a. benyttet i pibemageren Carl Frederik Dyrings familie noe senere. I denne forbindelse kan jeg nevne sadelmageren Frederik Dyring/Düring, født omkr. 1820, og som etterlot seg en tallrik familie i Skødstrup og Horsens.²⁵

Og til slutt vil jeg nevne den forhenværende kjøpmann Christian Detlef Dühring som døde på fattighuset i Sønderborg 1888 (kirkeboksutdrag over dødsfall), født i Flensburg 1815, sønn av skomager Johan Christoph Dühring og Margrethe Doroteha Kurze. Han hadde tre barn med Margrethe Henriette Løwe, hvorav sønnen, garver Andreas Dühring, var i live. Så fra Vor Frelser kirke i Kbh.: Liffgewarder Johan Peter Dohring som i året 1679 hadde sin sønn Henrich Jacob døpt. Det spesielle ved dette notat, er at en Cathrine von Dýring var fadder for barnet. Jeg har – i forb. m.Düring-navn i Danmark og Sverige – hatt kontakt med von Dürings-slektens genealog idag, Hendrik von Düring i München. Han antyder at Cathrine von Dýring kan være identisk med nr. 508 i Stammtafel, nemlig datter av Melchior von Düring, nest eldste sønn av Arp von Düringen, arvherre til Düringen (det tidl. godset Doring eller Düring ved Loxstedt) og Holte. Spørsmålet er da om liffgewarder Johan Peter Dohrings navn er en fordanskning eller navneforkyning av Düring? Jeg vil også i denne forbindelse nevne den Johan Dohring, som var vaktmester

ved 4. jydsk rytterregiment, og som falt ved Høchstedt ved Donau i 1704, uten å indikere identitet. Den sistnevnte var også skrevet Johan Døren, og hans enke er opplyst å ha bodd i Bustrup (?) i Jylland.²⁶

Og endelig Johan Hansen Dyring på Nørregade i Kbh. som sammen med sin kone Karne Nielsdatter hadde datteren Kirstine til dåp i 1665 ifølge kirkeboken i Vor Frue kirke i Kbh. Også fadderne er interessante: Hans Nielsen, prior i Wartouf, Anders Günter, ungar i Stattholderens Hus, Kgl. Måj. Resident LillenCron, samt diverse kvinnelige faddere. Jeg vil også la dette notat bli stående uten kommentar.²⁷

Og dermed er vi fremme ved min morssekt Dyring. Ingen av de ovennevnte personer er – som man vil forstå – beviselig blant mine forfedre. Jeg begynner dertil denne artikkelen før min morssekt er ferdigforsket. Det er derfor i skrivende øyeblikk ikke mulig å si om noen av de overnevnte navn kan bli trukket inn i slektssammenhengen.

Jeg begynner med min oldefar, bokbinder Hans Johan Dyring, som utgangspunkt for forskningen av slektens forfedre og herkomst. En av hans venner skrev til ham i Norge: »Dog, kan du få din lykke deroppe, da ta den, du venn! Lykken har alltid kommet til deg uten at du behøver å holde på den.« Jeg har et omfattende materiale, mer enn nok til å kunne skrive Dyringslektens historie i Norge, men det vil føre for langt i denne artikkelen. Hans Johan Dyring, som var født juleaften 1818 i København og som døde i Porsgrunn 13/12 1879, gjorde sin lykke i Norge!

Min mor og hennes søsken talte ofte om sin slekt i København, og særlig om sin tremenning, musikkdirigert i Kgl. Livgardes Korps, Theodor Dyring. Han var en venn av kong Frederik som han ofte mussiserte med, ble det oss fortalt. Broren Otto Carl Dyring var også i Korpsset, slik også deres far, Christian Marius Dyring, var det. Den sistnevnte var sønn av min oldefar Hans Johan Dyrings seks år yngre bror, gürtlermester Frederik Theodor Dyring. Broderkjærligheten mellom dem var rørende, og Hans Johan besøkte da også familien og den store vennekretsen i København hvert år så lenge han levde.²⁸

Hans Johan og Frederik Theodor Dyrings foreldre var tømmerseier Johan Peter Dyring fra Frederiksberg og Ingeborg Cathrine Hemming fra Møen. Moren døde tidlig og faren strøk med i det store koleraåret 1853. Det var harde tider, hvor også Dyring-slekten ble rammet som hverken før eller siden.²⁹

Det var under bestrevelsene med å finne Johan Peter Dyrings far, at vanskelighetene begynte for alvor. Johan Peter Dyring er nevnt i Tømmerlavets Lavs- og Regnskapsprotokol, hvorav det fremgår, at han var født i Frederiksberg by, og at han var 22 år gammel da han ble utskrevet i 1818 fra Lauget. Han var således født i 1796, men i dette året eller nærliggende år, var det ingen Dyring nevnt døpt i kirkeboken for Frederiksberg. Derimot ble funnet en soldat Hans Johan Tyran og hans hustru Anna Kirstine Piilegaard, som den 28/2

Brødrene *Theodor Christian Marius Lund* og *Otto Carl Thorvald Dyring* som Spillemænd V («piberdreng») idag benævnt tambourer ved Den kongelige Livgarde. Theodor til venstre står med (tvær) fløjte ved munden, mens Otto er udrustet med marchtromme M/1834, der stadig anvendes. Theodor er født 14/3 1881 og Otto 1/7 1883, så billedet er sandsynligvis taget 1897-98, hvor Otto som 14-årig den 31/7 1897 mødte ved Livgarden. (Livgardens historiske Samling).

Theodor Christian Marius Lund Dyring, musikkdirigent ved Den kongelige Livgarde 1922-1941. Født 14/3 1881 i København som søn af musiker ved Livgarden *Christian Marius Dyring*. (Livgardens historiske Samling: Stambog for faste musikere 1890-1932).

Th. Dyring er i Livgardens røde vagtgalla med distinktioner som korpsofficiant. Dekorationerne er for Ridder af Dannebrogordenen, som han blev tildelt ved afskedsaudien- sen, Fortjenstmedaljen i sølv, Hæderstegn for 16 års tjeneste samt en belgisk guldmedalje, der må være tildelt ved Kongen af Belgiens besøg i 1928. (Livgardens historiske Samling).

1796 hadde sønnen Johan Petersen til dåpen der. Den sistnevnte var den yngste av seks barn, viste det seg, hvorav flere av søsknene var døpt med de merkelige, tilfeldig valgte patronymikon.³⁰ Var det noen sammenheng her?

Den eldste av sønnene, Johan Nicolay Tyran, var født i 1780. I folketellingslistene for Gentofte 1850, ble det samtidig funnet en Nicolas Dyring, nevnt 70 år gammel og født i Frederiksberg. Han var m.a.o. født i året 1780 i Frederiksberg, nettopp slik Johan Nicolay Tyran var! Hvordan var Tyran blitt til Dyring? Også en tredje bror, Peter Mathisen Tyran, født i 1792, – viste det seg – ble kalt *Dyring* da han giftet seg i Trinitatis kirke i 1825. Meget tydet på at vår teori var riktig.³¹

Den endelige avklaringen kom ved gjennomgang av konfirmasjonshandlingene i Frederiksberg kirkebøker, hvor Johan Petersen i den ene boken den 21/4 1811 er skrevet Hans Peter Tyran, og i den andre boken – samme dato – er kalt Hans Peter Døring! Faren er begge steder kalt »arbeidsmann Hans Tyran, Frederiksberg«. Dette tilfellet med de to kirkebøker – den ene ført av presten og den andre av kirkesangeren – er jo en kuriositet i seg selv, og dertil en gavepakke til bevskjeden for en slektsforsker.³² Etterhvert kom stadig flere kriterier til, slik at man bare måtte godta at navnet hadde endret karakter langt ut over en vanlig navneforskyning.

Hans Johan Tyran var fra 1780 musketer i kaptein Bachmeyers kompani i Kongens regiment. Han arbeidet i permisjonstiden på seilduksfabrikken på

Vodrofgaard i sin hjemby Frederiksberg. På fabrikken traff han Anna Kirstine Piilgaard, en datter av senere guldsmed i København, Niels Piilgaard. I 1779 hadde hun et uekte barn til dåpen i Frederiksberg kirke, og den oppgitte barnefar var Johan Tyran, soldat ved Kongens regiment. Barnet fikk navnet Dorthe Magdalene, og den 10/3 1780 giftet foreldrene seg. Så fulgte barnene på rad, Johan Nicolay som nevnt i 1780, Marie Sophie i 1783, Hans Caspar i 1786, Boye Johansen i 1789, Peder Mathisen i 1792 og endelig Johan Petersen i 1796, den senere Johan Peter Dyring, som flyttet fra Frederiksberg og slo seg ned i København i Springgaden 25.

Hans Johan Tyran ble demittert i 1805 »efter ordre fra Collegie«, 47 år gammel og etter 28 års tjeneste i det militære. Av soldaterrullene fremgår det at han var en høy og kraftig mann med blå øyne og sort hår – slike opplysninger som i all sin knapphet gjør ens forfedre mer levende. Han ble gift på nytt i 1807 med »pigen« Anne Kirstine Andersdatter, og blir ved denne anledning kalt Johan Nicolay Thyran. Han er også ved tidligere anledninger kalt Nicolay, og vi må tro at dette navnet må oppfattes som et patronymikon, m.a.o. Hans Johan Nicolaysen Tyran eller Dyring.³³

Navneskiftet til Dyring må Hans Johan ha tatt initiativet til omkring 1810-12, og han begraves da også i Frederiksberg 31/5 1819 kalt Hans Johan Dyring. Det forhold at Tyran var blitt til Dyring, kan ikke engang forklares ved en rekke navneforskyvninger, da det skjer i løpet av noen måneder. Man kan tenke seg overgangsformene Tyran=Tyræng=Dyrang=Dyring, (Hans Johans datter Marie Sophie ble i 1809 kalt Marie Diran, og vi skal senere påvise at varianten Tiran ble benyttet), men på dette stadium av forskningen helte jeg til den oppfatning at »Tyran« var et soldatnavn. Jeg henvendte mig til Institutt for Navneforskning ved Kbh.s Universitet, og fikk det svar at soldatnavn var et ukjent fenomen i Danmark, men at navnet »Tyran« faktisk fantes som soldatnavn i Sverige. I et verk af Sten Kreüger »Om soldatnavn« fremgår også at tilnavnet »Tyran« forekom blant musketerene i Upplands regimente.³⁴

Eller var det omvendt? At slekten tidligere hadde *helt* Dyring, og at en serie navneforskyvninger hadde resultert i Tyran? Jeg hadde ifall bare én ting å gjøre: Forfølge slekten Tyran/Dyring bakover i tid for å finne ut om Dyringnavnet ville dukke opp igjen. Hvem var så Hans Johans far?

Hans far ble funnet i Garnisons kirkebok i Kbh., da han – kalt Nicolas Thieran, soldat ved kaptein Grabes kompani og gift med Johanne Maria Båsemer (Bøssner?) – hadde sønnen Hans Johan til dåpen 5/2 1758. Kort tid før, i 1755, hadde ekteparet døpt sin sønn Johan Caspar i samme kirke. Under begravene ved Østre Port i Garnison kirke viste det seg at denne Johan Caspar døde 4 år gammel i 1759, og at Nicolay Tyran eller Thieran og hans kone også mistet en sønn, 5/4 år gammel, i 1760, og en datter, bare 6 uker gammel i 1761. På samme tid fant jeg også Nicolay Tyran i soldatruellene, hvor han i

1763 ble overført fra kaptein Castoniers grenaderkompani i Kongens regimente, til kaptein Ammons kompani i samme regimente, her skrevet grenader Nicolay Tÿrann.³⁵

Nicolay Tyran ble nå dertil funnet begravet i Frederiksberg, 66 år gammel, i 1784. Han var således født i 1718 eller et nærliggende år, en god del tidligere enn jeg hadde trodd. Noen år senere, i 1791, ble også »Nicolay Tÿrans Enke fra Sejldugsfabriken« funnet begravet i Frederiksberg, 70 år gammel. Ekteparet hadde tydeligvis slått seg ned nær sønnen på sine gamle dager. Jeg har gjennomgått kirkebøkene for både Amager og Frederiksberg, og har ikke funnet navnet – hverken Dyring eller Tyran – på noe tidligere tidspunkt.

En murersvend Martin Nicolay Tyran som i 1797 giftet seg med Dorothea Holm i St. Petri kirke i Kbh., hadde til dåpen en datter Anna Giertrud i 1796, sønnen Johan Martin i 1800 (død samme år), og Christian Martin i 1802.³⁶ Det har ikke lyktes meg å finne noe bindeledd mellom denne Martin Tyran og den førnevnte slekt.

Jeg måtte videre innover i fortiden, men det skulle vise seg umulig å finne grenaderen Nicolay Tyran født i København. I kirkeboken for Garnison kirke fant jeg imidlertid en Jürgen Tiran, musketer i Graf Hohenlohes kompani i Holstenske regiment. Han var gift med »Marie Tiran's«, og ekteparet hadde i 1736 sønnen Peter Johan-Jacob til dåpen. Fadder var bl.a. en Peter Tiran, tydeligvis en bror. Noen andre ved dette navn – Tyran/Tiran – fantes faktisk ikke i hovedstaden. Den sistnevnte, musketer Peter Tiran, dukket imidlertid opp igjen noe senere, nemlig i 1739 da han med Kirstine Jensdatter hadde en uekte sønn kalt Johan Peter til dåpen i Citadellet kirke i Kbh. Han er her skrevet Peder Tyrann, og var i likhet med Jürgen, ved Graf Hohenlohes kompani. Den 30/8 1739 blir han viet til ovennevnte Kirstine Jensdatter, og den 13/9 1740 lar han sitt barn begrave, 3/4 år og 5 uger gammelt. Vi kan bare forstå det slik, at Peter Johan, født utenfor ekteskap, vokste opp, mens det annet barn, født etter vielsen, døde i 1740. Vi bør også nevne at Jürgen Tirans sønn, døpt som nevnt i 1736, døde alt året etter.³⁷

Navnet Tyran er sjeldent i danske kirkebøker. Sannsynligvis fantes det bare én slekt med dette spesielle navn i Danmark. Dertil var de soldater, som kunne være nevnt hvorsomhelst – også utenlands. Det var som å lete efter nålen i høystakken. Men i Garnison kirkebok fant jeg dog nok en Peter Tiran, som i 1748 lar sin kone begrave – 54 år gammel – utenfor Østre Port. Han var ved livkompaniet i Holstenske regiment under grev Hohenlohe, står det, men kunne umulig være identisk med den nylig nevnte musketer Peter Tyran, da hans kone ifl. de overnevnte data var født i 1694! Han måtte snarere være *far* til de to musketerene, og kanskje også far til grennader Nicolay Tyran? Jeg måtte ha flere opplysninger å holde meg til. Tre av slekten var oppgitt å tilhøre grev Hohenlohes kompani. Men hvor var det Holstenske regiment garniso-

nert i årene 1710-15 da Peter og Jürgen trolig ble født? Jeg måtte vite mer om dansk militærhistorie.³⁸

I Otto Vaupells »Den Danske Hærs Historie« kunne man finne holdepunkter til å kartlegge alle regimentets bevegelser. I 1713 var det i Holstein ved de svenske styrkers kapitulasjon på halvøya Ejderstedt, og likeså i 1714, da festningen Tønning falt. Fra Kirchenbuchamt Husum-Bredstedt fikk jeg svaret: Den 22/4 1701 hadde Peter Tyrann og hans hustru Cathrine Margaretha Söhnlein til dåpen i St. Marienkirche i Husum sin sønn Peter Christian! Og i 1703 – den 10/4 – en sønn nr. to, Jürgen Baltzer! De to musketerene var altså født tidligere enn antatt, like etter Tønnings *beleiring* i året 1700. Dette var faktisk også tidligere enn det 3. Danske Infanteriregiment ble opprettet (nemlig i 1703), og som først fikk navnet Holstenske gevorbne Infanteriregiment i 1735. Peter Christian Tyrann var altså hele 38 år gammel da han giftet seg i København i 1739, og måtte således utvilsomt ha vært gift tidligere. Det ble også klart at faren, Peter Tyrann, måtte ha vært født så tidlig som i 1675/80, og at det heller ikke kunne være Cathrine Margaretha Söhnlein som ble begravet i Garnison kirkegård i 1748, men hans kone nr. to.³⁹

Alt tyder altså på at grennader Nicolay Tyran var en halvbroder til Peter Christian og Jürgen Baltzer, og m.a.o. så mye yngre at han må ha vært et barn av Peter Tyranns annen kone som ble begravet i 1748 ved Garnisons Østre Port.

Er dette riktig, var altså Peter Tyrann, livvakt for grev Hohenlohe, farfar til Hans Johan Tyran som tok navnet Dyring i 1810-12. Navnet »Tyran« ville altså trolig ha hatt hevd som slektsnavn da det ble endret. Var kanskje den eldste Peter Tyrann blant de svenske tropper som overgav seg ved Tønning festning i år 1700 og gikk i dansk tjeneste? Det kan tenkes, men jeg har forlenget lagt vekk teorien at »Tyran« skulle være et svensk soldatnavn. Han kan like gjerne ha vært av tysk, hollandsk eller fransk opprinnelse. Det dreiet seg stort sett om leietropper den gang.

Også i andre europeiske land er navnet Tyran meget sjeldent. I Gosen, sydøst for Berlin, har jeg funnet en Anna Margrethe Thyran, nevnt 1771, hvis slekt flyktet fra Gentzing ved Bad Kreutznach under 30-årskrigen. I Frankrike lever det idag en Nicolas Tiran, hvis stamfar, Francois Tiran, forlot landet etter Revolusjonen og flyktet til Russland, for etter revolusjonen der i 1917 å vende tilbake til Frankrike. Navnet Tyran forekommer også i Frankrike idag. Noe springende nevner jeg også en Johan Dorin von Ligné nær Nantes i Frankrike som på 1400-tallet var gift med Johanna Tirand, og hadde sønnen Peter Dorin, nevnt død 1491. I Baden-Baden i Tyskland er i 1765 nevnt en Joseph Tyrian. I Köln på 1700-tallet bodde en Sigebert Thyrian i byen. I Leuven i Belgia levet en Elisabetha Tyran i 1790. I Flandern forekommer navnet Tyran forresten også i flere andre tilfeller.⁴⁰

Som man ser, navnet er nærmest enestående, ikke bare i Danmark. Fra genealog Wilhelm Goralczyk i Hamburg, som har gjennomgått 15 bind av verket »Familiengeschichtliche Quellen« for meg, har jeg mottatt et brev hvor han skriver: »Ich fand in diesem Werk der 15 Bände Hinweise darauf, dass die Schreibweisen Tyrian, Tyrand, Tirand, Tyrians, Tiranke, Tyrinek, Tiring und Tyrike mit dem Familienamen Düring und v. Düring mehr oder weniger verwandt sind«. Dette betyr imidlertid bare at disse navn ofte refererer seg tilbake til samme kilde i verket, og det har dessverre ikke ennu lykkedes meg å påvise sammenhengen i noe konkret tilfelle.

Å finne livvakten Peter Tyranns herkomst blir – som man vil ha forstått – vanskelig, men jeg er ikke helt uten forhåpninger. Om Hans Johan Tyran/Dyring fra Frederiksberg har tatt navnet Dyring, eller gjenopptatt det, er således et spørsmål jeg eventuelt får komme tilbake til senere.

Noter

1. Pers. hist. Tidsskr. 1888 s. 281.
2. Die Stammtafeln der Familie von Düring, utg. 1920 av Kurt von Düring ved tidl. Kgl. Bibliothek Hannover.
3. Helsingør St. Mariæ & Kronborg Slotskirke, film M 391.
4. Helsingør St. Olai, film M 400 A og 397 B.
5. Genealogen Helmut Zimmermann, Hannover, ifl. »Erbregister der Ämter Ruthe und Koldingen von 1593.«
6. Film M 121 B.
7. Film M 401 B.
8. Film M 398 B og M 103 A.
9. Film M 8517 B.
10. P. Eliassen: Kolding, bind I. Kolding.
11. Film M 127 B.
12. Film M 102 A og M 88 B.
13. Henh.vis film M 90 A, M 121 A, M 122 A og M 76 A.
14. Film M 88 B og M 215 B, samt oppl. v/Øyv. Roed Nielsen, Landsark. for Sjælland. Ad Australia-slekten, oppl. v. Peter Dyring, Melbourne.
15. Henholdsvis film M 5512, M 88A og M 5512.
16. Film 8518 B.
17. Film M 104 B.
18. Film M 101 B.
19. Film 8028 B, samt fra reg. St. Petri, Kbh. v/Ø. Roed Nielsen.
20. Tre første notater v/Ø. Roed Nielsen, siste film M 122 A og M 127 B.
21. Film M 391 B.
22. Henholdsvis film M 122 A, M 103 A, M 122 A og M 122 A igjen.
23. Henholdsvis film 8518 A, samme, M 122 B og vedr. Chr. Ole Dyring, 8518 A.
24. Henholdsvis film M 103 A, M 121 B og M 122 B.
25. Film M 8518 B og M 165 A. Siste not. oppl. v/M. Dyring, Korsør.
26. Film M 90 A og O. von Munthe af Morgenstjerne: »De danske Auxiliærtroppers Tab af faldne Officerer«, s. 198, Pers.hist. Tidsskr. 1930.
27. Film M 101 A.
28. Theodor Chr. Marius Lund Dyring, f. 14/3-1881, Otto Carl Thorvald D. f. 1/7-1883, Chr. Marius D. f. 7/4-1852 og Frederik Th. D. f. 28/10-1824.
29. Ingeborg Cathrine Dyhring døde 31/7-1833, 45 år gl.
30. Registrator Niels Rickelt v/Landsark. f. Sjælland henv. t. Tømmerlavets Lavs- og Regnskapsprotokol 1749-1831 og Tømmerl. Svendprot. hovedbog folio 417 b nr. 31 (1691-1826) i Frederiksberg. Fad-

- der ved dåpen 1796 bl.a. Dorothea Magdalena Tyhran.
31. Konsulent V. Sandau Schuricht v/Landsark. f. Sj., engasjert av min tremenning ing. Johan D. Conradi, Eydehavn, har funnet Johan Peter Dyring begr. i Gentofte 27/8-1853, 57 år gl., samt Nicolas Dyring nevnt v/folket. 1850 i Gentofte. Et gammelt brev i Conrads eie, ledet til Gentofte.
 32. Kirkebog 1801-15 pag. 103 og kirkebok 1797-1814 pag. 165.
 33. Film M 12 218 Kongens Regim. Gift 2. g. ifl. kirkeb. 1803-15 s. 150.
 34. Begr. ifl. Frederiksb. sogn kb. 1816-20 s. 208 31/5-1819, 58 år gl. av slag.
 35. Film M 122 B og M 12 218.
 36. Oppl. v/Ø. Roed Nielsen, Landsark. fra Register St. Petri, Kbh.
 37. Henh.v. film M 122 A, M 75 B, M 75 B, M 76 A og M 127 B.
 38. Film M 127 B.
 39. Bekreftet utskr. fra Archiv der Ev.-Luth. St. Marienkirche Husum, Jahrgang 1701 seite 282 Nr. 61 og Jahrg. 1703 s. 311 Nr. 42.
 40. Ifl. det genealogiske tidsskriftet: »De Vlaamse Stam«, Antwerpen-Mercksem.

Henrik C. Finne, f. 1920, brukseier. Adresse: Borgestad, 3900 Porsgrunn, Norge.

Udsnit af politiinspektør Jean Louis Dalgas Mariboos anetavle

Af Gregers Hansen

Probandens bedsteforældre bar navnene Mariboe, Dalgas, Behrend og Ravn. De tre førstnævnte er børnebørn af indvandrere af fremmed tro – Dalgas reformert, de to andre jøder – der for 200-250 år siden kom her til landet. I de sidste udgaver af Dansk Biografisk Leksikon præsenteres de tre slægter gennem slægtsoversigter, hvilket viser, at disse fremmede har formået at indpasse sig i det danske samfund og at gøre sig fortjent af dette. De to jødiske oldefædre, indvandrerens sønner, døde begge som medlemmer af folkekirken. I andre indvandrer-slægter har man holdt fast ved den jødiske tro, hvilket ikke har hindret fuld indpasning.

Ser vi på den »nationale« oprindelse, konstaterer vi, at tre af de otte oldeforældre er jøder, en fransk og fire danske, af hvilke de tre (nr. 13, 14 og 15) hører til folkets jævne lag.

Probanden er født i Fredericia og døbt i den derværende reformerte kirke. Umiddelbart vil man derfor tro, at forfædrene Dalgas og Mariboe gennem generationer har levet i Fredericia, denne de reformertes og jødernes by. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Forfædrene er københavnere. Faderen, Carl Mariboe flyttede 1884 til Fredericia. Og den eneste Dalgas, der har levet i Fredericia, er tipoldefaderen, som var reformert præst der i byen. Alle hans børn forlod Fredericia. Det må vel være som en hyldest til ham drengen er døbt i den reformerte kirke, thi hans forældre tilhørte folkekirken.

Formålet med denne anetavle er at yde et lille bidrag til belysning af indvandrerens indleven i det danske samfund. Hvad angår forfædrene til de danske, med hvilke indvandrerens efterkommere har giftet sig, har interessen været begrænset til at konstatere deres sociale status. Deres slægt er derfor ikke ført tilbage i tiden.

Studier i jødisk genealogi er ikke uden problemer. Menighedens arkiv gik op i luer under branden i 1795, som ødelagde den daværende synagoge og det derefter fremkomne arkiv gik tabt under bombardementet i 1807. Dog foreligger en hebraisk kirkegårdsprotokol for årene 1771-1870, hvis oplysninger er indgået i det i note 8 anførte værk, der for tiden forud for 1771 har gravsten på kirkegården i Møllegade som kilde til oplysningerne om de københavnske

begravelse. Ministerialbøger indførtes i 1810, men ved denne tid lod anetavlens jøder sig døbe. For tiden forud for 1810 foreligger en i dette år oprettet protokol, i hvilken trossamfundets medlemmer kunne afgive oplysning om fødsel, vielse og pårørendes død. Den indeholder dog næsten kun oplysning om fødsel (uden angivelse af forældre) og langt fra alle har afgivet oplysning. Under disse omstændigheder har de jødiske dele af anetavlen måttet opbygges på grundlag af trykte kilder, først og fremmest slægtoversigterne i Dansk Biografisk Leksikon, Josef Fischer og Th. Hauch-Fausbøll: Familien Philipsen i Pilestræde, Kbh. 1920 og A. H. Behrend: Nogle aktmæssige oplysninger om agent Behrends liv, Kbh., 1915.

Forbindelsen mellem anetavlens slægter er anskueliggjort i sammenfatningen side 192.

Proband

- 1 *Jean Louis Dalgas Mariboe*, f. 12. feb. 1892, dbt. 19. maj s. å. i den reformerte kirke i Fredericia, d. 7. juli 1937 i Kbh., Garn, g. 1° m. skuespil-

Jean Louis Dalgas Mariboe, 1892-1937 (nr. 1). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

lerinde Johanne Maria Nathalia Garland (d. af forvalter Søren Christian Svendsen og Selma Nathalia Gad), f. 16. maj 1889 i Kbh., d. 26. okt. 1967,¹ ægteskabet opløst 1923, 2° 6. juli 1927 m. Irma Frieda Stahlenberg (d. af ingeniør Julius Martin S. og Pauline Dahlmann), f. 6. jan. 1897 i Danzig.

Student 1910, Ordrup, cand. jur. 1915, skuespiller ved Folketeatret i Kbh. 1916, fuldmægtig ved Færø amt 1918, juridisk embedskarriere, politiinspektør i Kbh. 1936.^{1a}

Forældre

2-3 Carl Mariboe, f. 10. marts 1859, dbt. 21. april s. å. i Kbh., Vartov, d. 12. feb. 1925 i Kbh., Sct. Paul, g. 19. maj 1891 i Kbh., Matth. m. Anna Elisabeth Behrend, f. 11. marts 1866 i Kbh.,² d. 10. april 1924 i Kbh., Sct. Paul.

Havebrugskandidat 1880, planteskoleejer i Fredericia 1884-1900, derefter havebrugsredaktør.³

Carl Mariboe, 1859-1925 og Anna Elisabeth Behrend, 1866-1924 (nr. 2-3). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

Bedsteforældre

4-5 *Carl Rudolph Ferdinand Mariboe*, f. 17. nov. 1800, dbt. 12. marts 1801 i Kbh., Slotskirken, d. 20. feb. 1860 i Kbh., Holmens, g. 1° 17. nov. 1824 i Kbh., Vor Frue m. *Frederikke Wessely* (d. af stadsmægler Moses W.⁴ og Ficke Wallich), d. 19. jan. 1852 i Kbh., Trin., 54 år gl., 2° 25. marts 1854 i Søllerød m. *Susette Augusta Dalgas*, f. 8. maj 1825 i Neapel, kom 1835 til Kbh.,⁵ d. 12. okt. 1889 i Kbh., Sct. Jacob, bestyrerinde af den i 1844 af ham oprettede Dannekvindeskole til 1853, forstanderinde for Caroline Amalies asylskole 1860-84.

Ophold i England 1923-28, efter hjemkonsten translator og lærer ved Borgerdydsskolen i Kbh., oprettede 1833 skole i Kbh. (Mariboers Latin- og Realskole), som han afstod 1856, titulær professor 1834, R 1850.⁶

Carl Rudolph Ferdinand Mariboe, 1800-1860 (nr. 4). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

Susette Augusta Dalgas, 1825-1889 (nr. 5). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

6-7 *Peter Ludvig Behrend*, f. 30. juli 1825, dbt. 24. sept. s. å. i Kbh., Helligånds, d. 21. nov. 1883 i Kbh., Matth., g. 19. maj 1860 i Kbh., Helligånds m. *Marie Elisabeth Ravn*, f. 2. aug. 1838 i Kbh., Garn., d. 14. okt. 1892 i Fredericia, Michaelis.

Student 1842, v. Westens Institut, cand. jur. 1848, sagførerfuldmægtig 1849-54, derefter juridisk embedskarriere, assessor i Lands-, over-

samt hof- og stadsretten 1872, 1874-77 tillige næstformand i Sø- og handelsretten, R. 1866.⁶

Peter Ludvig Behrend, 1825-1883 (nr. 6). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

Oldeforældre

8-9 *Moses Levin Mariboe*, efter dåb 1809 *Martin Leopold Mariboe*, d. januar 1830, 70 år gl. i Gratz, Østrig, hvor han havde levet i flere år,⁷ g. 1° 1779 i Kbh., mos. (kopulationspenge betalt 18. maj) m. *Bella Henriques* (d. af Abraham Moses H. og Hendel Sara Fürst (nr. 18-19)), f. 1761, d. 25. feb. 1796, begr. i Kbh., mos. nordre (Møllegade),⁸ 2° 1796 i Kbh., mos. (kopulationspenge betalt 8. juni) m. *Rose Henriques* (søster til 1. hustru), d. 18. juli 1821 i Kbh., Helligånds, 51 år gl. Hun kaldes da *Rose Wilhelmine Mariboe*, er altså blevet døbt.

Grosserer i Kbh., borgerskab 7. nov. 1781. – Ved auktionsskøde, tinglæst 9. jan. 1792 købte han en gård i Utterslev.⁹ Han forsynede

den med nye bygninger og kaldte den efter sin første hustru Bellahøj. Hovedbygningen, som er fredet, er indgået i den i 1938 oprettede restaurant Bellahøj. – I 1806 ansøgte han Kancelliet om tilladelse til at lade sig og sin familie begrave i Bellahøjs have og til at begravelsen foregår på den de kristelige undersætter ved loven tilladte måde. Begravelsestilladelse blev meddelt 10. okt. 1806,¹⁰ men er næppe blevet benyttet. Hans hustru Rose blev begravet i Henriques' ejendomsgravsted på Assistens Kirkegård. Selv er han formentlig begravet i Gratz, hvor en datter levede. Eventuelle begravelser (af børn) i haven bør være noteret i Brønshøj kirkebog, som imidlertid for årene 1806-21 intet indeholder om begravelse af medlemmer af denne familie.

- 10-11 *Jean Antoine Dalgas*, f. 4. april 1788 i Fredericia, reform., d. 8. maj 1835, g. 18. juni 1819 i Kbh., Holmens¹¹ m. *Johanne Thomine Stibolt*, f. 9. sept. 1792 i Kbh., Holmens, d. 2. sept. 1871 i Kbh.¹²

Købmand i Neapel, Venedig og Livorno, dansk konsul sidstnævnte sted.⁵

- 12-13 *Israel Behrend*, f. 17. nov. 1793 i Kbh., mos., dbt. 17. sept. 1812 på Fre-

Jean Antoine Dalgas, 1788-1835 og Johanne Thomine Stibolt, 1792-1871 (nr. 10-11). (Det kgl. Bibliotek, kort- & billedafd.)

deriksberg med navnet *Christian Wilhelm Behrend*,¹³ d. 31. marts 1843 i Kbh., Helligånds, g.m. *Kirstine Meier*, dbt. 26. april 1795 i Gentofte, d. 2. sept. 1867 i Kbh., Helligånds.

- 14-15 Vekselmægler i Kbh. Han fik myndighedsbevilling 4. sept. 1812.¹⁴
Christian Henrik Christiansen Ravn, hjdbt. 14. juli 1804 i Kundby, g. 1° 21. maj 1835 i Kbh., Garn. m. *Mette Marie Hansen*, dbt. 1805 i Nørre Lyndelse, d. 23. april 1841 i Kbh., Garn., 2° 6. april 1842 i Kbh., Garn. m. *Dorothea Kirstine Lund*, f. ca. 1796.

Fyrbøderkarl, senere bud i Generalitetet og portner i finansminister grev Moltkes gård Amaliegade 15, hvor han som vederlag havde fri beboelse i kælderen.¹⁵ *Mette Marie Hansen* var før vielsen stuepige hos grev Moltke.¹⁶

Tipoldeforældre

- 16-17 *Levin Moses Mariboe*, d. 5. feb. 1781, begr. i Kbh., mos. nordre, g. 1744 i Kbh., mos. (kopulationspenge betalt 22. juni) m. *Frommet Melchior*, d. 26. nov. 1790, begr. i Kbh., mos. nordre.

Han indvandrede fra Schlesien og kom via Maribo til Kbh., hvor han 14. marts 1746 fik borgerskab efter 7. aug. 1744 at have fået lejdebrev (bosætningstilladelse).¹⁷

- 18-19 *Abraham Moses Henriques*, f. i Fredericia¹⁸ 1721, d. 14. juni 1802, begr. i Kbh., mos. nordre, g. 1° 1753 m. *Jette Fürst* (d. af kbmd. i Kbh. *Jacob Moses F.* og *Röschen*, nr. 38-39), d. 1754, 2° 1754¹⁹ m. *Hendel Sara Fürst* (søster til l. hustru), d. 20. marts 1777, begr. i Kbh., mos. nordre, 3° 1777 i Kbh., mos. (kopulationspenge betalt 14. juni) m. *Sara Goldschmidt* (d. af *Heymann Moses G.* (*Chajim Stadthagen*)), f. 1710 i Kbh.,²⁰ hvor han fik borgerskab 24. okt. 1740), d. 8. sept. 1802, begr. i Kbh., mos. nordre.

Borgerskab i Kbh. 30. okt. 1752, garver, galanterihandler, fra 1776 tapetfabrikant, fik 15. maj 1777 bestalling som kgl. agent. Han anføres heri at høre til den portugisiske jødiske nation.²¹

- 20-21 *Jean Marc Dalgas*, f. 1756 i Lausanne, d. 13. juni 1811 i Fredericia, reform., g.m. *Mariette Aldebert*, d. 16. jan. 1813 i Fredericia, reform.

På grund af fattigdom i hjemmet måtte han i en række år ernære sig som huslærer. Efter at have taget teologisk eksamen blev han præst i Erlangen. 1783 kaldtes han til præst ved den franske reformerte menighed i Fredericia.²² Udnævnelsen konfirmeret 4. juni 1783.²³

- 22-23 *Andreas Henrik Stibolt*, f. 1739, d. 1821, g. m. *Christiane de Hemmer*, f. 1744, d. 1817.

Søofficer.²⁴

- 24-25 *Behrend Israel Joachim*, f. ca. 1761 i Schwerin, d. 6. marts 1821, begr. i

Jean Marc Dalgas, 1756-1811
(nr. 20). (Det kgl. Bibliotek,
kort- & billedafd.)

Kbh., mos. nordre, g. 1° 1783 i Kbh., mos (kopulationspenge betalt 12. aug.) m. Deicke Mariboe (d. af Levin Moses M. og Frommet Melchior, nr. 16-17), f. 1762, d. 20. nov. 1791, begr. i Kbh., mos. nordre, 2° 15. feb. 1792 m. *Jeanette Hirsch*, f. i Schwerin, opdraget i Stockholm,²⁵ d. 11. sept. 1816, begr. i Kbh., mos. nordre, 3° 3. nov. 1819 i Kbh., Vor Frue m. sin husholderske²⁵ Anne Tobia Mannesen, f. 1785, d. 29. marts 1872 på Vesterbro, Frederiksberg sogn.

Han fik lejdebrev 8. aug. 1783,²⁶ fik borgerbrev i Kbh. 27. aug. 1788 og betegnes deri som værende af den portugisiske jødiske nation. Endvidere oplyser borgerbrevet, at han 12. jan. 1784 »blev indtegnet at handle med de sorter varer, som jøderne i almindelighed er tilladte«. ²⁷ – Stadsrådgiver, af Frederik VI beskikket til agent 16. marts 1810.²⁸

26-27 *Peder Nicolai Meier*, f. ca. 1762, g. 16. juni 1793 i Gentoft m. *Ane Marie Koenan*, f. ca. 1753, g. 1° m. skomager i Skovshoved, Gentoft sogn Carl Holmberg, begr. 9. dec. 1792 i Gentoft, 49 år gl.

Skomager i Skovshoved.

28 *Christian Ravn.*

Snedker i Kundby.

30-31 *Hans Hansen, g. m. Anne Pernille Stephansdatter.*

Husmand uden jord i Freltofte by, Nørre Lyndelse sogn.

Tiptipoldeforældre

34-35 *Berend Melchior*, d. 27. april 1722, begr. i Kbh., mos. nordre, g. m. *Esther Magnus Gabriel* (d. af købmand i København Magnus G. (Magnus Cohen), som fik lejdebrev 26. dec. 1699).²⁹

Lejdebrev 24. feb. 1721.³⁰

36-37 *Moses Valentin*, g. m. *Bele Aron Nathan* (d. af Aron Nathan Cleve i Altona og Esther Ruben Henriques),³¹ d. 1760, begr. i Kbh., mos. nordre.

Købmand i Fredericia, senere i Nakskov.

38-39 *Jacob Moses Fürst* fra Hamburg, d. dec. 1763, begr. i Kbh., mos. nordre, g. m. *Röschen*, d. 3. nov. 1767, begr. smst.

Lejdebrev 24. okt. 1721,³² borgerskab i Kbh. 26. juli 1724.

40-41 *Antoine Dalgas* (s. af Antoine D., som under religionsforfølgelser i Frankrig udvandrede til Schweitz), g. 1° m. *Johanne Flottier de Darpalergue* fra Languedoc, 2° m. *Anna Thyron*.³³

Landmand og uldhandler i Lausanne.

42 *Isaac Aldebert.*

Borgmester.

48-49 *Israel Jochim*, d. 1771, g. m. *Esther* (d. af Abraham Jacob Ahrens), d. 1787.

Hofjøde i Schwerin. Han havde 1749 fået lejdebrev i Schwerin, hvortil han kom fra Belgard i Bagpommern.

50-51 *Gumpert Hirsch* i Stockholm, g. m. *Regine*.

Sammenfatning

(De »nationalt« blandede ægteskaber er kursiverede)

Forældre	Bedsteforældre	Oldeforældre	Tipoldeforældre
			16 Levin Moses Marieboe Indvanderer
		8 Moses Levin Mariboe	17 Frommet Melchior
	4 <i>Carl Rudolph Ferdinand Mariboe</i>		18 Abraham Moses Henriques
		9 Rose Henriques	19 Hendel Sara Fürst
2 Carl Mariboe			20 Jean Marc Dalgas Indvanderer
		10 <i>Jean Antoine Dalgas</i>	21 Mariette Aldebert Indvanderer
	5 <i>Susette Augusta Dalgas</i>		22 Andreas Henrik Stibolt
		11 <i>Johanne Thominé Stibolt</i>	23 Christiane de Hemmer
		12 <i>Israel Behrend</i>	24 Behrend Israel Joachim Indvanderer
	6 Peter Ludvig Behrend		25 Jeanette Hirsch Indvanderer
		13 <i>Kirstine Meier</i>	26 Peter Nicolai Meier
3 Anna Elisabeth Behrend			27 Anc Marie Koenan
		14 Christian Henrik Ravn	28 Christian Ravn
	7 Marie Elisabeth Ravn		29
		15 Mette Marie Hansen	30 Hans Hansen
			31 Anne Pernille Stephansdatter

Noter

1. Kraks Blå Bog.

1a. Kilde: A. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen: *Candidati og examinati juris III*, Kbh. 1957, s. 136. – Oplysningen om probandens fødsel og døb er dog udskrevet af ministerialbogen for den re-

formerte menighed i Fredericia (Film nr. 9110 B i RA).

2. Kbg. ved begr.

3. Dansk Biografisk Leksikon, 2. udg. (DBI. 2).

4. Se slægtsoversigt Wessely i DBI. 3.

5. E. Dalgas: Familien Dalgas, 1891.
6. DBL 3.
7. Adresseavisen 27. jan. 1830.
8. Jul. Margolinsky: Jødiske dødsfald i Danmark 1693-1976, Kbh. 1978.
9. LA for Sjæll., Kbh. Rytterdistrikts birk, Register over skøder, kontrakter, mæglæg 1791-1805.
10. RA, Danske Kancelli, H I, 1, 2, 1. departements forestillinger 1806, fol. 164.
11. Ved vielsen kaldes han købmand Johan Anton Dalgas.
12. LA for Sjæll., Hof- og stadsrettens skiftekommission, Forsegingsprot. 1871, 1/175-1C.
13. Samtidig døbt 4 søskende til ham. I kbg. er anført: »Fadderne var: Deres majestæter kongen og dronningen med flere høje personer«. – Sådant faderskab skulle vel være reklame for dåb af jøder.
14. Skiftet efter faderen.
15. Hof- og stadsrettens skiftekommission, skiftedokument 1840-41, 2/121.
16. Folketæll. 1834.
17. RA, Sjællandske Registre 1744, nr. 259.
18. Stadsarkivet Kbh., borgerskabsprot.
19. DBL 3, bd. 4, s. 274.
20. Josef Fischer: Familien Hausen (Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur I, 1919, s. 118).
21. Sjællandske registre 1777, nr. 305. – Han var fætter til Bendix Moses Henriques, hvis efterslægt er beskrevet i Jul. Margolinsky: *Stamtavlen Henriques* og til Philip Moses Nathan, om hvis aner og efterslægt der kan henvises til Josef Fischer og Th. Hauch-Fausbøll: *Familien Philipsen i Pilestræde*, for anernes vedkommende desuden til oversigtstavle i Margolinskys værk.
22. Ehrencron-Müllers Forfatterlexikon.
23. Jydske registre, 1781-83, fol. 615.
24. Kilde: DBL 3, bd. 14, s. 112, som fører begge slægt længere tilbage. Angående Stibolt se tillige Danmarks Adels Aarbog XXIX, 1912, s. 504. – Hustruen forekommer ikke i stamtavlen de Hemmer i Lengnicks genealogier.
25. Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur III, 1925, s. 128.
26. Sjællandske registre 1783, nr. 617. Lejdebrevet udstedtes på begæring af Levin Moses Mariboers enke, hvis datter Deicke han agtede at ægte.
27. Dette gjaldt alle borgerskaber til jøder, udstedt før anordningen af 1814 (*Indenfor Murene*, Kbh. 1984, s. 254).
28. Kilde, hvor andet ikke er anført: A. H. Behrend: *Nogle aktmæssige oplysninger om agent Behrends liv*, 1915 og den meget righoldige bopakke: Hof- og stadsrettens skiftekommission, skiftedokument 1820-21, 1/74. C. H. Behrend oplyser, at Behrend Israel Joachim blev kaldt Israel Jochim Berend og således er han benævnt i teksten til et billede af børnsfolk i *Indenfor Murene, Jødisk liv i Danmark 1684-1984*, Kbh. 1984, s. 73, men han skrev sig stedsed Behrend Israel Joachim (Hof- og stadsrettens tinglæsningskontor, Tillysningsprotokoller) og således kaldes han også i skiftet.
29. Julius Salomon og Josef Fischer: *Mindeskrift i anledning af Hundreårsdagen for anordningen af 29. marts 1814*, Kbh., 1914, s. 126.
30. Sjællandske registre 1721, nr. 44.
31. Josef Fischer og Th. Hauch-Fausbøll: *Familien Philipsen i Pilestræde fører begges slægt længere tilbage*.
32. Sjællandske registre 1721, nr. 236.
33. E. Dalgas: *Familien Dalgas* anfører hustruerne i denne rækkefølge og angiver Anna Thyron som moder til nr. 20. Ehrencron-Müller anfører imidlertid, at moderen var »2. hustru Johanne Flottier de Darpalergue fra Languedoc«.

De statslige arkivers publikationer 1989, en oversigt

Ved *Grethe Ilsøe*

Oversigten er en annoteret fortegnelse over de publikationer, som de statslige arkiver, dvs. Rigsarkivet, landsarkiverne for Sjælland m.m., Fyn, Nørrejylland og de sønderjyske landsdele samt Erhvervsarkivet, har udsendt i 1989. Oversigten viderefører den tilsvarende oversigt over publikationerne 1988 (*Personalehistorisk Tidsskrift* 1989:2, s. 181-183).

Rigsarkivet:

Tidsskrifter:

Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning. 12. bind, nr. 3, 1989.

Siden Saxo. Udg. Dansk Historisk Fællesforening og Rigsarkivet, 1989, nr. 1-4.

Kildeudgaver:

Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold 1647. I uddrag. Ved Jens Holmgaard. 1989, 485 s.

Antologier:

Arkivarer skriver breve. En antologi 1882-1959 ved Hans Kargaard Thomsen. *Studier og kilder* bd. 6. 1989, 181 s., ill.

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

(private forenings- og institutionsarkiver)

Amtsrådsforeningen i Danmark, 1913-70. 1989, 41 s.

Dansk Boldspil Union. 1989, 22 s.

Selskabet »De danske Vaabenbrødre«. 1989, 21 s.

(familie- og personarkiver)

Familien Mourier. 1989, 33 s.

Fællespublikationer for landsarkiverne:

Arkivfilm. Bestemmelser for mikrofotografering af bevaringsværdige arkivalier hos den statslige lokalforvaltning og hos kommunerne. 1989, 19 s.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm:

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger.

Gymnasieskoler - administration og arkiv. Bd. 1-2. Ved Erik Nørr. ARKI:Varia (serviceselskab v. Landsarkivet, København) og Selskabet for dansk Skolehistorie. 1989, 76+199+243 s., ill.

Anm.: Omfatter latinskoler, gymnasier og studenterkurser i Landsarkivet. Den generelle indledning behandler spørgsmålene om skolernes tilhørsforhold gennem tiderne (statslig/privat/kommunal/amtskommunal), skoleordninger og eksamensret, privatisters og studenterkursers stilling i uddannelsessystemet. Desuden gives en bred orientering om, hvad man kan forvente at finde i et gymnasiearkiv.

Kommunearkiver. Allinge-Gudhjem. 1989, 133 s.

Kommunearkiver. Fakse. 1989, 195 s.

Kommunearkiver. Fuglebjerg. 1989, 137 s.

Kommunearkiver. Ringsted. 1989, 338 s.

Kommunearkiver. Rønne. 1989, 222 s.

Udstillingskataloger:

De døde på ærens mark - og på lazarettet. Udstilling i 125-året for krigen i 1864. 1989, 20 s., ill.

Gymnasieskoler - en skolehistorisk udstilling i elleve temaer. 1989, 44 s., ill.

Tekniske vejledninger:

Grethe Ilsøe: Om arkivlokaler. Råd og vejledning. ARKI:Varia (serviceselskab v. Landsarkivet, København). 1989, 89 s., ill.

Landsarkivet for Fyn:

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

Marstal handelplads - Marstal kommune 1825-1987. Registratur over arkivet. 1989, 82 s.

Marstal landsogn kommune 1844-1962. Registratur over arkivet. 1989, 25 s.

Hans Chr. Johansen og Poul Thestrup: Odenseejendomme før 1884. Arkivvejledning til ejendoms historie. 1989, 200 s., ill.

Udstillingskataloger:

Lemmer, veneriske og afsindige. Tegninger og dokumenter fra Odense Gråbrødre Hospital i 450 år. 1539-27/10-1989. 1989, upag., ill.

Landsarkivet for Nørrejylland:

Bibliografier:

...hvert skimlet skrift... Poul Rasmussens historiske forfatterskab. En bibliografi ved

Anders Wigh Jensen og Paul G. Ørberg. 1989, 27 s., ill.

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

Ebeltoft-arkiverne 1842-1970. Fortegnelse over arkiverne fra Ebeltoft købstad 1869-1970 og omliggende landkommuner 1842-1970. Ved Harry Christensen. Udgiverselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1989, 172 s., ill.

Godsarkiver. Bd. 1-5. 2. udg. 1989, upag. Er kun udsendt i få eksemplarer, opstillet på arkivernes læsesale.

Anm.: Godsarkiverne er opført alfabetisk. Forrest i bd. 1 findes en topografisk oversigt over godsarkiverne opstillet amts- og herredsvis.

Udstillingskataloger:

Krig og besættelse - for 125 år siden. (1864). 1989, 15 s.

Landsarkivet for de sønderjyske landsdele:

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

»*Hvad finder jeg på Landsarkivet i Aabenraa*«. Genoptr. 1989, 28 s., ill.

Privatarkiver. *Gårdejer Hans Nissen, Viby, d. 1896 og hustruen Eline Nissen, f. Christiansen, d. 1910 samt gårdejer, landdagsmand og folketingsmand Nis Nissen, Viby, d. 1960*. 2. udg. 1989, 28 s.

Erhvervsarkivet:

Erhvervshistorisk Årbog 1988. Meddelelser fra Erhvervsarkivet 38. 1989, 186 s., ill.

Monografier:

Ib Gejl: Indenfor Snorene. Fondsbørsvekslerernes historie - især til 1945. 1989, 349 s., ill.

Grethe Ilsøe, f. 1933, landsarkivar, mag. art. (historie). Adresse: Landsarkivet for Sjælland m.m. Jagtvej 10, 2200 København N.

Debat

Slægt og gravsted - en opfordring*

Af F. J. Hvass.

I vore dages Danmark har begrebet slægtsforskning en meget stor interesse: Der arbejder landet over utallige slægtsforskere, der er dannet slægtsforskningsforeninger, der afholdes slægtsforskningskurser og -udstillinger, og der skrives mange slægtsbøger.

Landsarkivernes læsesale er overfyldte, og lokalhistoriske og byhistoriske arkiver er oprettet i snart sagt alle landets sogne. Også fjernsynet er begyndt at interessere sig.

Denne slægtsinteresse omfatter ikke blot personalhistorie. Den omfatter også en interesse for slægtens ydre liv: Hvor har dens medlemmer boet, hvad har de ejet af ejendomme og genstande – og hvor er dens afdøde medlemmer begravet?

Heldigvis er vore kirkegårde landet over smukke og der sørges pietetsfuldt for gravstedernes almindelige bevaring og vedligeholdelse. Også specielt for udformningen af gravminder (gravsten) er interessen stigende. Således har foreningen for kirkegårdskultur, hvis formand er forhenværende kirkeminister Mette Madsen, fornylig udskrevet en arkitektkonkurrence om udformningen af nye gravmindetyper.

Vedligeholdelsesperioden fastsættes sædvanlig til 20 á 30 år. Men på de fleste kirkegårde findes der gravsteder, der er bevaret udover dette sædvanlige åremål. Det kan have forskellige årsager, men ofte er det vel den afdødes efterlevende slægt, der – tit i mange generationer – har vedligeholdt stedet ud fra ordet: Ær din Fader og din Moder.

Denne prisværdige interesse påskønnes i de senere år mere end tidligere af Staten. Den seneste lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde (lov nr. 268, 22. maj 1986) med den dertil hørende bekendtgørelse (nr. 389, 20. juni 1986) tilsigter som et af sine formål at værne »om gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd eller kvinder eller som iøvrigt af kunstneriske eller andre grunde anses for særligt bevaringsværdige«.

For at nå det således fastsatte mål er det gjort til en pligt for menighedsrådene at foretage en registrering af de pågældende gravminder. Og denne re-

*Tidligere bragt i Kristeligt Dagblad (4.1.1990) under titlen: »Gravsteder og slægt«.

gistrering skal – notabene – ske i samarbejde med en repræsentant, der er udpeget via Statens Museumsnævn.

For at give nogle retningslinier med hensyn til hvilke gravminder, der bør udvælges, har Kirkeministeriet og Statens Museumsnævn udsendt en vejledning. De kriterier, der her nævnes er hovedsagelig: gravminder, der er ældre end 100 år, gravminder, der er typiske for kirkegården, gravminder med særlig udsmykning, gravminder med lokalhistoriske navne og gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder.

Disse retningslinier forekommer gode og vel-gennemtænkte. Men de synes mig dog behæftet med en alvorlig mangel, nemlig den, at der ikke er taget spor hensyn til slægten, den slægt, der måske har vedligeholdt gravstedet i flere generationer, men som nu – formelt i alt fald – kan lades ude af betragtning. Som eksempel kan jeg nævne, at min egen slægt har vedligeholdt op til 1988 nogle gravsteder, hvor de første begravelser er foretaget i 1806, i 1836, i 1844 og i 1890. Beklageligvis har menighedsrådene for nogle af disse planlagt en sløjfning uden videre. Det er klart, det ville såre de nulevende slægtninge at se disse gravsteder nedlagt.

Jeg må finde, at slægten efter vedtagelsen af den foran nævnte lov af 1986 må have kunnet regne med, at en sløjfning af gravstedet måtte afvente den lovhjemlede registrering. Bliver gravstedet efter denne anset for bevaringsværdigt, vil den fremtidige vedligeholdelse påhvile menighedsrådet. Bliver gravstedet ikke registreret, må slægten så overveje, om den selv vil betale det videre forløb, eller om den som »gravstedsejer« vil give samtykke til en sløjfning. Men i tidsrummet fra loven af 1986 og til registrering er sket må jeg anse menighedsrådet for uberettiget både til at sløjfe gravstedet og til at forlange betaling af slægten.

Det er mit ønske, at menighedsrådene landet over må forstå, at de ikke bør opfatte sig som enerådige over de gamle gravsteder og at disse ofte betragtes med dyb interesse af slægten. Naturligvis skal menighedsrådene gennemføre den registrering, der er pålagt dem. Men det bør være dem en selvfølge, at der tages fornødent hensyn til slægtens nulevende medlemmer.

Med den store og landet over udbredte slægtshistoriske interesse kan det ikke antages at kræve større anstrengelser at finde frem til slægtens medlemmer. Der er med hensyn til registreringen givet en forskrift for den udpegede museumsmedarbejder i vejledningen (side 21). Han bør besigtige kirkegården flere gange og alliere sig med »et par lokalkendte«, som er »inde i lokalhistorien«. Som eksempel nævnes: »Præsten, kirkegårdslederen, graveren eller andre personer, der er særligt velorienterede i den lokale kulturhistorie«.

Dette er delvist antageligt. Men netop her mangler der efter min opfattelse en henvisning til den afdødes nulevende slægt, der som foran nævnt sædvanligvis har et særligt kendskab til den afdødes personlighed og som lettere end

de nævnte kan henvise til »den relevante litteratur« og forklare hvorfor man kan anse den afdøde for at være »fortjenstfuld«.

Selve afgørelsen af dette spørgsmål kan naturligvis ikke træffes af andre end registreringsmyndigheden, men slægtens repræsentant kan være »defensor« for gravstedet.

Kan slægten ikke umiddelbart findes, må sagen kunne afsluttes efter avertering – eventuelt i Statstidende.

Må jeg hermed opfordre de museumskyndige – men også menighedsrådene – til at skaffe den fornødne forbindelse til slægten, og til snarest at få gennemført den påbudte registrering.

F. J. Hvass

Markledgade 24A

6240 Løgumkloster

Småstykker

Slekten Berns på 1600-tallet

Et supplement

Der er vel få slekter som er blitt så grundig undersøkt og omtalt som slektene *Marselis* og *Berns*. Først av Louis Bobé i Danmarks Adels Aarbog,¹ siden av Eric Amburger² og Poul Harris,³ samt nu sist av John T. Lauridsen.⁴ Ingen av disse fire har vært klar over at *Albert Baltser Berns'* datter *Cornelia* var gift.

Den 10. marts 1661⁵ pantsatte kong Frederik III det såkaldte Storhamar-godset på Hedemarken i Norge til de 3 søskende *Gabriel Marselis d.y.*, *Leonard Marselis* samt *Elisabet Marselis* som da var enke efter Albert Baltser Berns. Det heter forøvrigt i brevet »Albrit Baltzer Berendts efterlatte Encke och Arffvinger«. Pantsettelsen fant sted fordi de 3 søsknene hadde »forstracht« Kongen med 34.826 1/2 riksdaler.

Den 28. april 1675 ga den neste kongen for alvor avkall på Storhamar-godset og overdro det til *Andreas Tomlo* og *Anna van de Wiele*. Den siste var datter til Albert Baltser Berns og enke efter Francois Louis van de Wiele.

Hvem Andreas Tomlo var forble lenge en gåte. Hans efternavn skrives på mange forskjellige måter, såsom Tomblo, Tomblow, Tomlow, Tomlov med flere. Et brev dateret København 26. september 1670⁶ gir oss imidlertid forklaringen. Her heter det blant annet følgende:

»Efttersom Albert Baltzar Berns arffvinger for os allervnderdanigst haffuer ladit andrage huorledes det gods Store Hammer i vort Rige Norge, som vores Elsk. K. Hr. Fader, Sl. oc høyl (?) ihukommelse ved sit vdgifne Schiøde aff dato d. 10. Martj Ao 1661 til Albert Baltzar Berns effterleffuersche haffuer offuerladet oc pandtsat, schal siden deres søster Cornelia Berns arffueligen vere tillfalden, oc de nu effter denne deres søsters død haffuer i mindelighed, formedelst dend arffuerettighed som hendes igienleffvende hosbond Andreas Tomloo i forschrefne gods prætenderede, til hannem affstaaet oc transporter dend halffue lod eller deel derudj...«.

Det var prokurator Jens Grønbech fra Drammen som senere interesserte seg for godset. Han sendte et andragende til Kongen om å få kjøpt godset såsant innløsningsretten fortsatt kunne gjøres gjeldende.⁷ Det gjorde den, og han kjøpte hele godset i 1716 for 23.000 riksdaler. Eierne på den tiden var

»Frue Lilienscrone dend halfve Part er tilhørende og Messieurs Tomblo og fleere Medarvinger i Hamborg dend anden halfve Part«.

Det fremgår ikke med ønskelig tydelighet at Andreas Tomlo efterlot seg livsarvinger, men den ovennevnte setning kan gi mistanke om det. Ifølge boken om Wandsbek, et lite slott som Albert Berns eide nær Hamburg fremgår det at hans kone døde i 1664.⁸ Det heter sig her blant annet følgende:

»Im Jahre 1664 starb sie infolge eines Unfalles. In der Abenstunde ging sie allein am Burggraben entlang und glitt hinein. Sie wurde jedoch sogleich herausgezogen, fiel aber anschliessend in eine Krankheit und start vier Wochen danach. Wie alle Glieder der Familie Berens wurde sie in der Familiengruft in der Wandsbeker Kirche beigesetzt. Jedem ihrer sechs Kinder hinterliess sie 80.000 Reichsthaler. Es waren drei Tøchter und drei Søhne«.⁹

Det har ikke vært anledning til å efterspore Andreas Tomlos herkomst, men han kan ikke ha vært en hvemsomhelst siden han giftet sig inne i en så innflydelsesrik familie. Navnet Tomlo i forskjellige varianter finnes ofte nevnt i Hamburg på 1600-tallet. Proveniensen til navnet er nok landsbyen Lohe like ved Wandsbek. Lohe betyr slette, og forstavelsen tom er plattysk for »to dem« = tom. Jevnfør høytysk *zu dem* som sammentrekkes til *zum*. Navnet Tomlo betyr således egentlig »til/fra sletten«.

Siden det er kjent at alle Elisabeth Berns' barn arvet 80.000 riksdaler må det foreligge et skifte etter henne, og da antagelig i København, siden hennes mann var borger til denne by. Det hadde vært interessant om folk i Danmark kunne utforske dette videre.

Per Seland

Note

1. DAA, 1934.
2. Eric Amburger: »Die Familie Marselis«, Studien zur russischen Wirtschaftsgeschichte, Giessen 1957.
3. Poul Harris: »Marselis-slægten«, blade af dens historie, Viby J, 1980.
4. John T. Lauridsen: »Familien Berns' slægtsforhold omkring 1600«, i PT, bind 108, s. 19-28, 1988.
5. Personalialia, Marselis 7, Riksarkivet, Oslo.
6. Norske Aabne Breve, 26. september 1670, Riksarkivet Oslo.
7. Rentekammerets Relationsprotokol, 1714-1715, pag. 647, og Rentekammerets Forestillinger, november 1719, læg nr. 10, begge i Riksarkivet, København.
8. Boken finnes ikke i Norge, og jeg har kun fått en xeroxkopi af noen få sider av denne. Forfatteren er Wilhelm Jensen.
9. »I året 1664 døde hun som følge af et uheld. Ved aftenstide gik hun alene langs voldgraven og gled i. Hun blev dog med det samme trukket op, men havde pådraget sig en sygdom og døde fire uger senere. Som alle andre medlemmer af slægten Berns blev hun bisat i familiegravstedet i Wandsbek kirke. Udover sine seks børn efterlod hun sig 80.000 Reichsthaler. Det var tre døtre og tre sønner«. (red.s oversættelse.)

Studerende fra det danske monarki ved artistfakultet i Padova 1553-1721 (supplement)

Under mine studier over dansk-norske udenlandsrejser efter reformationen har jeg gang på gang måttet konstatere, at de hidtil publicerede uddrag af både trykte og utrykte universitetsmatrikler er ukomplette. Det kan være svært at arbejde med en håndskrevet matrikel, undertiden med meget uensartede indførsler. Det samme kan også hænde ved en trykt matrikel, hvor man sløves af de mange navne. Et øjeblik uopmærksomhed eller en afvigende måde at angive nationalitet på kan betyde, at øjet vandrer hen over et navn, som burde være med. Andre gange kan det skyldes en fejlagtig eller manglende nationalitetsangivelse.

I nærværende tidsskrift (9. rk. I, 1928) publicerede Henny Glarbo et uddrag med danske og norske studenter i Padova, hvor hun 1927 gennemgik den originale matrikel for den tyske nation. Hun supplerede de tidligere uddrag, som kun gik til 1643, og gav en liste over studerende fra tiden derefter. Nu 60 år efter foreligger den tyske nations artistmatrikel på tryk (*Matricula nationis germanicae artistarum in Gymnasio Patavino 1553-1721, a cure di Lucia Rossetti, Padova 1986*). Det viser sig atter, at det er muligt at supplere Glarbos uddrag med et par navne. Det interessanteste er *Hans Ottosen Blichfeld*, senere læge i Viborg. Det vides, at han er blevet dr.med. i udlandet, men indtil nu har man ikke vidst, hvor han har studeret.

Nedenfor bringes de fundne navne, suppleret med nogle andre, der har haft tilknytning til det danske monarki. For slesvigske studenters vedkommende henvises til Th. O. Achelis' »Matrikel der schleswigschen Studenten 1517-1864« (1966), for læger i Slesvig til samme forfatteres »Die Ärzte im Herzogtum Schleswig bis zum Jahre 1804« (1966), begge steder med nr.

Ved artistfakultet studerede fortrinsvis medicinere, og adskillige af dem tog også doktorgradehn. I 1965 publicerede Fritz Weigle »Die deutschen Doktorpromotionen in Philosophie und Medizin an der Universität Padua 1616-1663 (Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken, Bd. 45). Hans liste indeholder adskillige danske navne, der hentede deres medicinske doktorgrad i Padova. Som supplement anføres disse med deres promotionsdato, tilføjet datoen for indskrivning i artistmatriklen (alle disse navne findes hos Glarbo). Nogle af de flot udstyrede doktordiplomer på pergament er bevaret, således Jens Foss' (Rigsarkivet) og Peder Hegerfelds (Det kgl. Bibliotek).

De fleste danske studerende, vanlig adelige, blev indskrevet blandt juristerne i legistmatriklen. En udgave af denne 1546-1801 er under forberedelse.

- 1559 26. nov. Mag. Christian Kale Femariensis Holsatus (1529-1617, læge, prof. i Greifswald - Archelis nr. 120).
- 1581 10. okt. Petrus Hollandus Hamburgensis. Tilf.: »Doctor. In Patria medicinam feliciter exercet« (Peter Hollander fra Hamburg, læge i Flensborg 1603 – Archelis, Ärzte nr. 69).
- 1588 18. okt. Nicolaus Struckman Slesvicensis (d. 1611, læge. Hans tilstedeværelse 1590 tidligere noteret, sml. Archelis nr. 567, samme, Ärzte nr. 190).
- 1592 13. nov. Leonhartus Doldius Haganoensis. Tilf.: »Doctr. Medicus Norvegæ«. Det må være en fejllæsning, da den pågældende til sin død 1611 virkede som læge i Nürnberg (H.G. Wackernagel, Die Matrikel der Universität Basel, II, 1956, s. 416).
- 1596 4. maj Johannes Lysias Hamburgensis. Tilf.: »Doctor, Flenspurgi medicinam foelicissime exercet. Obiit magno sui relictis desiderio«. (Johannes Lysius fra Hamburg, 1567-1621, læge Flensborg – Archelis, Ärzte nr. 61).
- 1602 5. nov. Fridericus Guntherus Helmstadiensis. Tilf.: »Christiani IV. Daniae regis secretarius«. (Frederik Günther fra Helmstedt, 1581-1655, oversekretær i Tyske Kancelli).
- 1614 18. okt. Bernhardus Mullerus Holsatus (1590-1672, læge i Kiel. Sml. Archelis nr. 1344, hvor hans indskrivning i Basel 1615 noteres, men han studerede også i Rostock, Leipzig og Marburg)
- 1616 31. jan. Henricus Costerus Rostochiensis Megapolitanus. Dr. med. 27. juli 1617 (Henrik Køster fra Rostock, d. 1647, livlæge hos prins Christian).
- 1619 5. nov. Joachimus Mancinus, illustrissimi Johannis haeredis Norweg., ducis Holsatiæ archiater. Dr.med. 12. nov. 1619. (fra Bützow, d. 1662, livlæge – Archelis, Ärzte nr. 72).
- 1624 21. maj Otho Sperling Hamburg. Tilf.: »Hafniæ extinctus est in carcere ob suspicionem veneni regi traditi«. Dr.med. 1627 (fra Hamburg, 1602-81, læge og botaniker).
- 1624 8. juli Christianus Clemens Arhusio-Danus (Christen Clemensen, 1596-1654, forstander på Herlufsholm, rejste som præceptor for Axel og Christopher Juul).
- 1624 14. nov. Henricus Lysius Hamburgensis, Johannes filius. Dr.med. 1625 (fra Hamburg, d. 1643, læge i Flensborg – Archelis Ärzte nr. 64).
- 1633 30. mar. Christoph-Otto Oesler Sedino-Pomeranus. Dr.med. 31. aug. 1633 (fra Stettin, 1602-57, prof. i Greifswald, livlæge på Gotorp – Archelis, Ärzte nr. 115).
- 1652 21. okt. Joannes Brecklingus de Brecklum Flensburgensis Holsatus

(sml. Archelis nr. 2391).

- 1653 2. dec. Michael Lyserus Lipsia-Misnicus. Tilf.: »Obiit in civitate Hafniense«. Dr.med. 6. okt. 1654 (fra Leipzig, 1626-59, læge i Nykøbing F.).
- 1656 15. juli Johannes Otthonis Blichfeldius Danus (Hans Ottosen Blichfeld, d. 1684, læge i Viborg, sml. J. Chr. Sixhøj, Viborg Katedralskoles dimittender 1630-1879, 1968, s. 18).
- 1664 21. aug. Johannes Nolto Brunsbüttelia-Dithmarsus. Tilf.: »iam practucus Lubecensis. Pro tempore anno 1670 Wismariensis physicus«.
- 1675 14. sept. Theophilus Müller Dresda-Misnicus (fra Dresden, d. 1695, læge i Tønning – Archelis, Ärzte nr. 143).
- 1691 31. dec. Bernhardus Matthias Franck Kilonio Holsatus medicinae doctor (1667-1701, læge prof. i Kiel).

Tillæg

- 1623 2. okt. M. Paulus Andreas Paulinis Danus (imm. 1622 9. juli).
- 1626 19. aug. Olaus Jacobæus Danus (imm. 1625 18. apr.)
- 1635 12. apr. Johannes Jürgens Itzehoa-Holsatus (imm. 1634 21. apr.).
- 1637 19. maj Petrus Sparckius Wilstria-Holsatus (imm. 1636 13. okt.).
- 1639 7. apr. Jacobus Svabius Hafnia-Danus (imm. 1637 31. dec.).
- 1645 19. sept. Olaus Petri Danus (imm. 1642 12. juni).
- 1646 7. juni Ludovicus Pouchius Ripensis (imm. 1643 19. maj).
- 1650 21. okt. Jacobus Otthonius Danus (imm. 1650 9. okt.).
- 1654 7. febr. Janus Fossius Danus (imm. 1652 17. nov., ikke 1653 23. nov. som angivet hos Weigle).
- 1654 22. mar. Petrus Hegerfeld Hafnia-Danus (imm. 1653 2. dec.).
- 1654 14. sept. Ersamus Bartholinus Danus (imm. 1653 30. apr.).
- 1655 19. maj Christianus Ostfeldt Danus (imm. 1655 21. maj, ikke 17. maj, som angivet hos Weigle).
- 1656 8. febr. Paulus Resenius Hafnia-Danus (imm. 1655 21. aug.).
- 1657 22. febr. Nicolaus Anderson Danus (imm. 1656 4. dec.).
- 1657 4. aug. Guilhelmus Wornig (Wormius) Danus (imm. 1656 20. marts).
- 1657 21. aug. Theodor Echovius Danus (imm. 1657 7. juli).
- 1659 19. mar. Michael Lensche Rensburg. Holsatus (imm. 1658 28. nov.).
- 1659 26. aug. Saverius (Severinus) Johannes Benzon Danus (imm. 1659 25. juni).

Dansk-norske og slesvig-holstenske studerende i Oxford (supplement 1670-1783)

Efter offentliggørelsen af supplementet 1623-69 (årg. 106, 1986, s. 165-168) har jeg haft mulighed for at gøre mig bekendt med resten af den første adgangsprotokol og desuden den næste besøgsprotokol (Admission af foreigners and others 1682-1833), som delvis overlapper hinanden i perioden 1682-92. Det bliver nu muligt at korrigere resten af Henny Glarbos uddrag (10. rk. II, s. 154-159). Mens det første supplement indeholdt en lang række oversete navne, har fortsættelsen kun nogle få, desuden enkelte fejllæsninger. De fleste rettelser angår dateringen, hvor der kan være difference op til to år (Morten Reenberg og Hans Steenbuch). Henimod periodens slutning bærer besøgsprotokollen præg af en gæstebog for fornemmere udlændige, der ofte er lærde professorer. Derfor daler dens betydning for unge rejsendes studier i Oxford.

Nedenfor bringes de konstaterede rettelser i kronologisk rækkefølge.

1670 (29. nov.)	Henricus <i>Rantzovius</i> Johannes Rantz. (antagelig Henrik Rantzau, 1650-76), oberstløjtnant, søn af oberst og amtmand Hans R. Tilføjelsen markerer antagelig faderen, således at sønnen ikke kan forveksles med H.R., søn af Tønnies R. til Ahrensburg, som det iøvrigt er sket hos Th. O. Achelis, Matrikel der Schleswigschen Studenten, nr. 3081).
1672 28. aug.	Petrus <i>Holst</i> Holsatus
1672 17. (ikke 27.) okt.	Martinus <i>Rosenstand</i> Danus
	Petrus <i>Rosenstand</i> Danus
1672 12. (ikke 22.) nov.	Johannes <i>Baggerus</i> Danus
1673 18. (ikke 28) juni.	Mauritius Jani <i>Mauritius</i> Hafniensis Danus
1678 13. juni (ikke 30. maj)	Paulus <i>Vindingius</i> Hafnia-Danus
(1679 16. juni	Johannes <i>de Fine</i> findes kun under 15.6.1674, udgår)
1679 4. (ikke 1.) juli	Franciscus Cl. <i>Reenberg</i> Danus
	Laurentius <i>Jacobsen</i> Norwegus
1680 13. nov.	Petrus <i>Zitschær</i> (ikke Leyscher) Hafnia Danus (Peter Zitscher, 1652-97, hofprædikant)
1682 8. sept.	Petrus Gerhardus <i>Gelmey</i> Bergis Normannorum
	(Peder Gertsen Geelmeyden fra Bergen (ca.

	1660-1723), præst i Vikør, imm. København 1679)
1687 (ikke 1685) 17. okt.	Martinus <i>Reenberg</i> Danus
1687 (ikke 1685) 19. nov.	Johannes <i>Steinbuchius</i> Hafnia Danus
1692 18. febr.	Wolfgangus Christophorus <i>Franck</i> Kiloniensis Germanus (1669-1716, præst og prof. i Kiel)
1695 12. juli (ikke 6. aug.)	Christian <i>Meyercron</i> Danus
1695 24. okt. (ikke 24. sept.)	Georgius <i>Claudii</i> Danus
(1698 Tycho <i>Hofman</i> , se 1741)	
1703 2. okt.	Claudius Mathiæ <i>Wiele</i> Norveg. (tilf.: "mercaturæ studiosus")
1704 10. (ikke 11.) marts	Johannes <i>Collinus</i> Norvegus
1704 1. (ikke 11. apr.)	Johannes <i>Hansen</i> Danus Jacobus <i>Hansen</i> Danus
1704 19. (ikke 17.) sept.	O. N. <i>Sletting</i> Hafnia-Danus
1705 20. marts	Nicolaus <i>Foss</i> (ikke Frost) Danus (Niels F., 1679-1712, rektor i Sorø)
1705 28. (ikke 16) juli	Baggo <i>Seerup</i> Danus
1709 2. (ikke 7.) juli	Johannes Fridericus <i>Wandalinus</i> Hafnia-Danus
1718 18. aug.	Laurentius <i>Angell</i> Nidrosia Norvegus
1720 16. aug. (ikke 20. sept.)	Jacobus <i>Hasse</i> Danus
1721 15. febr. (ikke uden år)	Andreas <i>Bonsach</i> Nidros. Norveg.
1722 1. juni (ikke uden år)	Thomas <i>Hammond</i> Nidrosia Norvegus
1726 23. juni (ikke udat.)	Ottho <i>Thottius</i> Eques Danus
1726 23. nov. (ikke udat.)	Magnus <i>Crusius</i> Slesvicensis
1741 apr.	Tycho <i>Hofman</i> Danus (skrevet med blyent nederst på en side med indførsler 1696-98 - Tycho de Hofman, 1714-54, genealog).

Vello Helk

Hans Jensen Nimb 1668-1721

Per Bjørnerud Christiansen spørger i årgang 105, 1985, side 198 om slægten til ovenstående, der var præst i Danmark.

Hans Jensen Nimb var født i Christiania i Norge som søn af købmanden Jens Nimb. han blev student 1694 i Christiania, cand.theol 1696 med karakteren haud. Derpå blev han personlig kapellan i Vardal, Aggershus stift 1699, og året efter skibspræst.

Den 18. marts 1702 blev han residerende kapellan i Thoreby på Lolland og

den 26. juni 1809 sognepræst i Rødby og Ringsebølle. Han var kendt for sit valgsprog: »Næstens Fejl bør man skjule!«

Han sad i dette embede til sin død, ved et slagtilfælde, 30. december 1721.

Hustruen *Else Dorothea Sommerfeldt* var datter af sognepræst til Vardel Hans Hansen Sommerfeldt og Else Mikkelsdatter Storm. De fik 6 børn, af hvilke 3 af sønnerne blev præster i Danmark:

Jens Hansen Nimb fødtes 08.03.1699 og døde 04.01.1754 i København. Han blev student i Kbh. 1719 og cand.theol. 12.04.1723 med karakteren *haud*. 1727 blev han personlig kapellan ved vor Frue Kirke i Trondhjem, 1733 skibspræst og 6. juni 1734 nederste kapellan til Københavns Holmens kirke, hvor han 4. august 1747 rykkede op som øverste kapellan. Medens han var kapellan i Trondhjem ægtede han 26.10.1729 *Kirsten Svaboe*, med hvem han fik 4 sønner og 3 døtre.

Han »døde pludselig ude i Byen. Besad en aaben Hjerne og en flyvende tunge; var uforfærdet til at tale Sandhed«.

Hans Christian Nansen Nimb fødtes i Thoreby 24.03.1703, blev student privat 1728 og cand.theol. maj 1732 med karakteren *laudabilis*. Den 24. februar 1736 blev han udnævnt til sognepræst i Aversi og Testrup i Præstø amt og ordineredes 25. april. I 1753 fik han bevilliget afsked »formeldelst Armod og urolige Tanker«, men levede endnu i 14 år. »Hans forhold i det hele meget ulykkelige«.

Hans første hustru, med hvem han fik en datter, hed *Sophie Cathrine Estenbach*, var født ca. 1706 og blev begravet 25. april 1742. Derefter giftede han sig med *Christine Ludvigsdatter Heerfordt*, født 1721, datter af sognepræst i Hasle og Braaby i Sorø amt L. Nicolai Heerfordt, 1687-1749, og Mette Abelo-næ Jacobsdatter Faber.

Michael Frederik Nimb født 1701, død 1768, har jeg ikke oplysninger om.

Johan Adolph Hansen Nimb født i Rødby 11.09.1709, blev student i København 1734 og cand.theol. 7. juli 1738 med karakteren *haud*. I august 1743 blev han kaldet til at være sognepræst for Nørre Jernløse og Kvandløse menigheder i Holbæk amt, og blev ordineret 4. september. Den 15. maj 1748 ægtede han *Olava Anna Margrethe Sletting*, døbt i Kalundborg 22. november 1726, død 24. april 1763. Hun var datter af købmanden Oluf Eriksen Sletting, 1690-1726, og hustru Margrethe Cathrine Bring, og var en efterkommer af storkøbmanden i Odense Oluf Bager, 1521-1602.

J.A.H. Nimb døde 8. august 1766. Wiberg beretter, at han havde en ubehagelig proces med en kammerjomfru på Frydendal, Karen Jordhøy, som foregav, at han havde lovet hende ægteskab, - samt, at han blev mulkteret 1753 på 4 rigsdaler, fordi han havde danset ved et brullup!

Århusslægterne Sommerfeldt og Storm har haft nære forbindelser med norske slægter.

Borgmester i Århus Jørgen Sommerfeldt havde en søn Melchior, der var født i Århus ca. 1640. Han blev anden residerende kapellan ved Århus domkirke 05.10.1670 og øverste kapellan 1681. Han ægtede Anna Margrethe, begravet i Grundfør 06.03.1717, datter af den norske rektor ved katedralskolen i Århus Niels Krog, 1615-1685, – der var søn af sognepræsten i Berg, Svinesund, – og hustru Cecilie Pedersdatter Blichfeldt, død 1661.

Jørgen Wangel

Korrektioner og tilføjelser vedrørende Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og Den danske Søetat 1814-1932.

Til Jørgen Erisens rettelselser og tilføjelser til Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og Den danske Søetat 1814-1932 i Personalhistorisk Tidsskrift (104. årg., s. 183) skal jeg tillade mig følgende korrektioner og tilføjelser:

I. bd. s. 429:

858 (1036) Gandil, Johan Peter.

Hustruen Johanne Christiana Koch er ikke døbt i Kongsberg, men i Tønsberg og er født 1. september 1793. Hendes fader hed ikke Johannes, men Johan Christian Koch.

s. 459:

1066 Giødesen, Giøde.

Hustruen var en broderdatter af ovennævnte J.P. Gandil.

II. bd. s. 366:

1110 Recke, Chr. Frederik von der.

Var født i Odense og døde den 21. november 1888. Viet d. 20. april 1858 til Anna Birgitta Starinsky. Vielsen fandt sted i København, ifølge Haandbog over den ikke naturaliserede Adel (s.102).

s. 712:

890 (1068) Winge, Gerhard Johan.

Han skal ifølge genealogiske data samlet af Alf Øgland om »Slekten Winge« være døbt i Moss kirke d. 15. februar 1791. Hvis denne dato er korrekt, kan han altså ikke være født d. 6. marts 1791.

Faderen Peder Winge (1760-1802). Moderen Inger Herstad Clausen (1766-1843), og altså ikke Herstad, født Clausen.

Hustruen Karen Helene Lerche, født 10. marts 1797, død 9. oktober 1860. Vielsen fandt sted d. 30. november 1825 i Akers kirke.

Chr. Gandil

Forespørgsler fra udlandet

Flygtninge fra Estland, Livland, Kurland og Øsel.

Ved Centrum for baltiske studier ved Stockholms universitet er der påbegyndt en kortlægning af 1700- og 1800-tallets indvandring af almuen fra de gamle Østersø-provinser. Vi søger kontakt med slægtsforskere og andre interesserede, der i forskellige sammenhænge er stødt på oplysninger om disse »livlandske flygtninge«. I godt et århundrede var de jævnlige forekommende, især i Roslagen, på Gotland og i de finske kystsogne nord for Finske bugt.

Henvendelse bedes venligst rettet til:

Institutet för baltiska studier

Fil.dr. David Papp

Stockholms universitet

S-106 91 Stockholm.

Sverige.

Vi har fra Edna Oakey, Australien modtaget:

Jeg søger oplysninger om anerne for Sigvart Christensen, der d. 28. juli 1860 i Østofte sogn på Lolland giftede sig med Karen Johanna Jensen, enke efter Christian Hansen Widt. Sigvart Christensens to sønner, Carl og Peter, født henholdsvis ved Bandholm og i Østofte udvandrede til Australien i 1880.

Breve på engelsk bedes sendt til:

Edna Oakey

32 Somerset St.

Kallangur 4503,

Queensland,

Australia.

Vi har fra Patricia Grove, Australien modtaget:

Jeg søger oplysninger om Niels Beck og hans hustru Justina (f. Sodë eller Soder) samt deres børn, nemlig Niels, Peter (f. 10. sept. 1801 på Bornholm, formodentlig i Rønne), Hans samt yderligere to sønner og to døtre, ialt 7

børn. Peter Beck kom i 1837 til New Zealand, hvor han slog sig ned.

Breve på engelsk bedes sendt til:

Patricia Grove
19 St. Pauls Road
North Balgow lake 2093
Sydney,
Australia.

Vi har fra Bernadette Hooper, Australien modtaget:

Jeg søger oplysninger om Frederick William Ulbrich (Ulbricht?), der udvandrede til Australien, formodentlig efter Danmarks tab af hertugdømmerne. Hvem kender slægten og har den nulevende efterkommere i Danmark?

Breve på engelsk bedes sendt til:

Bernadette C. Hooper
35 Abbott Street,
East Launceston,
Tasmania 7250
Australia.

Vi har fra Neil Whiteman, England modtaget:

Den 23. juli 1877 døde i London i en alder af 46 år en Adolphus Frederick Emil Weikert, søn af ægteparret (viet 27. maj 1830 i Trinitatis k. Kbh.) Leopold Weikert (Veickert ell. Veichard) og Elizabeth Pauline Schaffarinsky (Safrenski). Adolphus F. E. Weikert var den 19. august 1858 blevet viet i London til Emma Nathalia Nielson (dbt. 21. november 1828 i Trinitatis k. Kbh.), hvor og hvornår blev han født og døbt?

Breve på engelsk bedes sendt til:

Neil Whiteman
1 Beacon Hill House
Court Road
Newton Ferrers
Nr Plymouth PL8 1DB
GB.

Vi har fra Mrs. Gohhogly, England modtaget:

Henry Charles Plenge, født omkring 1846, og gift med Mary Jane Paterson. Sammen fik de 6 børn: Violet, Mary, Charles, Adolph, Augustus, Albert, Gilbert og Henry. Mary Janes søster blev giftet ind i slægten Ruben. Hvem kender slægten Plenge og har den levende efterkommere i Danmark?

Breve på engelsk bedes sendt til:

Mrs. M. R. Gohhogly
22 Girdle Road
Hitchin
Herts
England,
GB-SQ4 OAN

Vi har fra Wilhelm Kehl, Tyskland modtaget:

I kirkebogen fra Lehrbach (Kreis Alsfeldt, Hessen) optræder i årene 1774 til 1777 forældrene Johannes Stein og Anna Maria Sieren i forbindelse med fødslen af flere børn. Parrets vielse ses ikke omtalt i kirkebogen. Men ved det yngste barns fødsel oplyses, at Anna Maria Sierens far var Hans Sieren fra København. Hun skulle være født omkring 1735. Hvem kender mere til slægten og Anne Marias aner?

Breve på tysk bedes sendt til:
Wilhelm Kehl
Goldbergstrasse 1,
D-6451 Hammersbach.

Vi har fra Pierre Kerlevo og Dominique Masson, Frankrig modtaget:

For at kunne afklare et ejendomsforhold søger vi kontakt med Astrid Nielsens danske familie. Hun blev født d. 5. april 1910 i Brønderslev som datter af Niels Kristian Nielsen og Anne Bjerregaard. Familien levede endnu i 1942 i Brønderslev. Hvem kan hjælpe?

Breve på engelsk eller fransk bedes sendt til:
Pierre Kerlevo
Dominique Masson
32, Place Sébastopol
F-59000 Lille,
France.

Vi har fra Hajer-Sasse i Holland modtaget:

Jeg søger oplysninger om slægten Kannevorff, og kontakt med folk i Danmark, der tilhører denne slægt. Niels Nyboe Kannevorff, døbt 28. juli 1769 i København blev gartner og rejste til Holland i 1808. Han døde i Loosdrecht d. 18. september 1833. Hvem kender mere til denne mands danske familie?

Breve på tysk eller hollandsk bedes sendt til:
Frau C. W. Hajer-Sasse
Merkendal 13,
NL-6816 RH Arnhem,
Niederlande.

Vi har fra Oddleif Bramo, Norge modtaget:

Jeg søger yderligere oplysninger om følgende 3 personer:

Augustinus Gabrielsen Røgh, der var født i Danmark i 1645 og blev gift med Margrethe Anfinnsdtr. Holch. Han udgik fra Frederiksborg skole i 1661 og tog teologisk eksamen samme år. Han blev 24 år gammel indsat som kapellan til Kvæfjord i Norge, og døde i 1710 efter at havde været præst i Trondenes kirke.

Hans Europpidan, født og opvokset i Danmark. Gik i Nykøbing skole på Falster og blev færdig som præst d. 14. juli 1698. Han blev gift med en Maren Dop, og døde som sognepræst til Leksvik ved Trondheim.

Hans Friis, der var gift med Mette Lauritsdtr. Kotte, og havde sønnen Jørgen Friis, som 1562 var rådmænd i Odense. Jørgen Friis var iøvrigt gift med Barbara Pedersdtr.

Breve bedes sendt til
Oddleif Bramo
Sulitjelmaveien 7 C,
N-8000 Bodø,
Norge.

Vi har fra Ole Jakob Olsen, Norge modtaget:

I Norge findes flere grene af slægten Borch, men kan nogen hjælpe med de præcise slægtsrelationer mellem følgende personer:

Præsten i Bø i Vesterålen (Nordnorge) Jacob Laugesen Borchs fader Lauge Hansen (f.?), der nævnes som tingskriver Inderøy, Nord-Trøndelag 1637-49, og i 1662 udnævnes til sogneskriver sammesteds.

Lector theol. i Trondheim Peder Iversen Borchs fader sognepræst i Nr. Bork (Nr. Horne herred, Ringkøbing amt) fra 1566 til 1613, Iver Nielsen (f. 15?), der skulle komme fra Sdr. Bork ved Ringkøbing fjord, og som døde i Trondheim 1613. Hvilke andre sønner havde Iver Nielsen?

Breve bedes sendt til:
Ole Jakob Olsen
B.A. Løvolds veg 19,
N-9022 Krokeldalen,
Norge.

Vi har fra K. E. Steffens, Norge modtaget:

Nederländeren, dronning Dorotheas livmedicus og canonicus i Viborg Hans Paludan, der døde som medicinae doctor et professor physices i Lübeck efter 1561, var gift to gange og havde flere efterkommere. Blandt disse kendes Elisabeth Paludan, der blev gift med Ludvig Munthe i Lübeck, og som havde to brødre, der må antages at have en levende efterslægt i Danmark.

Hvem kender til genealogisk litteratur eller kildemateriale om denne Paludan-slægt, dens spredning og dens agnatiske descendens?

Breve bedes sendt til:

K. E. Steffens

Hans Nielsen Hauges plass 3,

N-0481 Oslo 4,

Norge.

Vi har fra Gustav Onarheim, Norge modtaget to spørgsmål:

1) I sognepræst Niels Jensen Windings ligtale, skrevet af hans barnebarn Niels Herzberg - de var begge sognepræster i Ullensvang i Hardanger, Norge - fortælles det om Windings forældre: Niels Jensen Winding, f. 1697 på Tjele herregaard ved Viborg i Jylland. Hans far Jens Nielsen var fætter til etatsråd Rasmus Winding og Søren Lintrup; og svoger til Christen Nielsen Spentrup. Jens Nielsen Windings kone var Anna C. Johannesdtr. Foss, der havde været i skole hos sine farbrødre, lektor Christian Foss og præsten Mathias Foss. Men hvem er Annas fader, hun er ikke nævnt blandt dr. Jens Foss' børn?

2) Kammertjener Søren Pedersen Elkjær (1720-1793) på baroniet Rosendal, idag Kvinnherad kommune i Hordaland, som var gift med Else Marie Gøische (1712-1805) var barn af en Peder Christensen. Hvem ved mere om Søren's forældre?

Breve sendes til:

Gustav Onarheim

Lyngveien 3 a,

N-5460 Husnes,

Norge.

Swen-Erik Öhman i Visby på Gotland spørger:

Sognepræsten Povel Knudsen Gudbjergius i Lärbro på Gotland (1595-1624) var født på Fyn. Er han født i Gudbjerg på Fyn, hvem er hans forældre, hed sognepræsten i Gudbjerg en gang i 1500-tallet Knud?

Breve på svensk bedes sendt til:

Swen-Erik Öhman

Myrstigen 44,

S-621 50 Visby,

Sverige.

Vi har fra Elis Benegårdh, Sverige modtaget:

Hvem kender en Mereta, Peder Dudes (?) datter og hendes mand Swen Piik, med hvem hun havde sønnen Ebbe. Slægten skulle være indvandret til Sverige i 1400-tallet.

Breve bedes sendt til:
Elis Benegårdh
Mellanvägen 33,
S- 605 90 Norrköping,
Sverige.

EFTERLYSNING af beboere i Køge ca. 1780 - 1920

Jeg er ved at skrive speciale i faget historie. Det handler om mobilitet mellem sociale grupper i 1800-tallets samfund med Køge som udgangspunkt. Specialet skrives på Københavns Universitet med lektor Knud Prange fra Lokalhistorisk Afdeling som vejleder. Specialet skal afleveres inden udgangen af 1990.

Projektet skal undersøge udvalgte slægters levnedsløb gennem tre generationer. Udgangspunktet er de 30 personer, som ifølge folketællingen 1845 opholdt sig på Køge Arbejdshus eller Sygestue. Sidstnævnte fungerede som hospital for Køge og nærmeste omegn. De 30 personer er kendetegnet ved, at være af begge køn, i alle aldre og de fleste er født i Køge.

Lidt barsk kan man sige, at når folk var på Arbejdshuset, havde både de selv og samfundet accepteret dem som fattige. Netop denne ekstreme situation gør det muligt for mig at konstatere, hvordan det, i forhold til øvrige generationer, er gået socialt set.

Disse 30 personer danner grundstammen i min undersøgelse: Deres forældre skal identificeres, dernæst alle forældrenes børn, ægte som uægte, hele som halve, og forældrenes børnebørn uden undtagelse. Umiddelbart vil jeg tro, at i den sidste ende vil der være tale om ca. 600 mennesker.

Da undersøgelsen strækker sig over 3 generationer med 1845-folketællingen som skæringspunkt, kommer den automatisk til at omhandle et meget langt spand af år, ca. 1780 til ca. 1920.

Køge er valgt, fordi byen i 1800-tallet var en typisk mellemstor købstad med havn, og havde en repræsentativ befolknings sammensætning. Dertil kommer, at der er bevaret et ganske rigt killemateriale omkring Køge og sognets beboere.

Som de fleste slægtsforskere vil have erfaret, ligesom jeg, er det en del lettere at gå bagud i tiden, mens fremad i tiden er hundesvært. Derfor har jeg problemer med at finde og følge alle disse personer. Dette skyldes at efterkommere i de følgende generationer af de 30 personers forældre meget ofte har forskellige og ikke just regelmæssige efternavne. F.eks. kan børn i en søskendeflok have forskellige efternavne, alt efter hvem faderen var. Endvidere har jeg problemer med, at folk er flyttet fra Køge.

Det er derfor *jeg inderligt beder om hjælp* fra alle, der kender til personer i Køge i perioden ca. 1780-1920: Enhver oplysning har interesse.

Udover de egentlige Køge-slægter, er der tre københavnerslægter med berøringsflade til Køge, jeg søger oplysninger om. Disse er *Svingel* (*Svingelberg*, (div. stavemåder), *Bigum* (div. stavemåder) og *Jens Jacob Stephansen*, (div. stavemåder) døbt i St. Nicolaj 26-6-1792, hvor faderen hedder Stephan Jakobsen.

Idet jeg på forhånd takker for hjælpen, bedes du kontakte mig. Mit navn og adresse er:

Lisbeth Ulsø
Masnedøgade 17, 2 th.
2100 København Ø.
Tlf. 31 18 44 94 (telefonsvarer)

Orientering

Generalforsamling 1990

Torsdag den 26. april 1990 kl. 19.30 afholdt Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie sin årlige generalforsamling i Zahles Seminariums festsal med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning for 1989
3. Regnskab og fastsættelse af kontingent
4. Valg
5. Eventuelt

Formanden, landsarkivar Hans H. Worsøe, bød velkommen og foreslog på bestyrelsens vegne direktør, landsretssagfører Eskild Friebling som dirigent. Dette tiltrådte forsamlingen, hvorefter dirigenten konstaterede indkaldelse til generalforsamling og foreliggende dagsorden for lovlige. Niels Alsted fremførte herimod, at ikke alle medlemmer havde modtaget indkaldelsen, hvilket karakteriseredes som et meget beklageligt, men hændeligt uheld. Personhistorisk Tidsskrift med indlagt indkaldelse til generalforsamling var i henhold til oplysninger fra Odense Universitetsforlag sendt til alle medlemmer i perioden 6.-9. april, hvilket skulle være i god tid. Ingen havde herefter noget at indvende mod generalforsamlingens lovlighed. Formanden, Hans H. Worsøe, fik ordet for aflæggelse af bestyrelsens beretning.

Bestyrelsens beretning for året 1989.

Når jeg i år på bestyrelsens vegne skal aflægge beretning for året, der gik, er det tiende gang, at jeg som formand er i denne situation. Man kunne godt fristes til i en sådan situation at se tilbage, men jeg vil nu hellere se frem. Hvis Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie også fremover skal markere sig som en forening, som det er naturligt for en personalhistoriker og for en slægthistoriker at være medlem af, er det nødvendigt, at vi følger med tiden. Ikke nødvendigvis sådan, at vi falder for enhver modestrømning, men dog sådan, at vore aktiviteter ikke forekommer forældede og ude af trit med det, der sker inden for såvel slægthistorien som det bredere begreb personalhistorie. Ud over at udgive Personalhistorisk Tidsskrift har vi derfor med medlemrum sat nye aktiviteter i gang, eller været med til dette, for så, når disse aktiviteter har vist deres bæredygtighed mere eller mindre igen at slippe dem, så de har kunnet gå videre på egne ben.

Som eksempler herpå kan jeg nævne: Hvem forsker hvad, De nordiske konferencer og sidst DIS - Databehandling i slægtsforskning. Hvilke initiativer, vi fremover skal tage, kan ikke på nuværende tidspunkt overskues, det må udviklingen afgøre. Det er derfor vigtigt, at vi følger med i den og forstår at tolke signalerne.

Jeg nævnte for et øjeblik siden DIS - Databehandling i slægtsforskningen, som et af vore initiativer. Omkring dette emne har der i løbet af de sidste to-tre år samlet sig en yderst aktiv gruppe, som ledes af en meget initiativrig bestyrelse. Med denne gruppes aktiviteter er det for første gang i Samfundets historie lykkedes at arrangere en række møder også uden for hovedstadsområdet, hvor medlemmerne er mødt op og har arbejdet med deres fælles problemer og er blevet orienteret om den nyeste udvikling inden for EDB og slægtsforskning. Jeg er ikke i tvivl om, at aktiviteterne omkring DIS har været en meget væsentlig årsag til, at vi har kunnet holde medlemstallet og endda notere en større tilgang end den naturlige afgang i flere af de seneste år. Som bekendt har DIS sin egen bestyrelse og udgiver sit eget blad. Det er derfor begrænset, hvad der kommer af data-nyt i Personalhistorisk Tidsskrift, og en del af medlemmerne i DIS har derfor ikke været alt for glade for, at medlemskab af DIS kun var muligt, hvis man også var eller blev medlem af Samfundet og dermed fik – og betalte for – Personalhistorisk Tidsskrift. Vi har i bestyrelsen forståelse for denne indstilling, men i startfasen har denne ordning været nødvendig, blandt andet, fordi det ville være uretfærdigt at lade Samfundets medlemmer betale en bloc for startomkostningerne for DIS-gruppen uden at de særligt interesserede også bidrog til Samfundets almindelige omkostninger. Forholdet har været drøftet i bestyrelsen i dag, hvor det er blevet gjort gældende, at startfasen nu er et overstået stadium. Vi har derfor godkendt, at man godt kan være medlem af DIS uden at være medlem af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie. Vi fortsætter med at yde tilskud til DIS endnu i 1990, hvorefter tilskudsspørgsmålet står åbent. Vi har ligeledes tilsluttet os et ændringsforslag til DIS' vedtægter, som går ud på, at formanden vælges direkte på DIS-generalforsamlingen, og ikke som hidtil udpeges af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie.

Årets øvrige aktiviteter har ikke adskilt sig meget fra de seneste års arbejde, men også vi kan mærke, at det er blevet vanskeligere at skaffe tilskud fra private fonds. Takket være et fast tilskud fra Goods personalhistoriske fond og fra Tipsmidlerne gennem Undervisningsministeriet suppleret med et nedskåret tilskud fra det humanistiske forskningsråd er det dog lykkedes at få 40.000 hjem i tilskud til tidsskriftet. Den største post blandt vore indtægter er dog – heldigvis - medlemskontingent fra de nu 1155 medlemmer, som vi har al grund til at takke for fortsat interesse og trofasthed over for vor forening.

Også samarbejdet med SSF er forløbet på den sædvanlige gode måde og i fællesskab har vi uden problemer kunnet godkende regnskabet for Hvem forsker Hvad. Det nordiske samarbejde om en tredje nordisk konference for slægtsforskere er nu kommet så vidt, at denne er planlagt til at finde sted i Danmark i 1993 med Finn Andersen som vor mand i arbejdsudvalget, hvor SSF er repræsenteret af Birgit Larsen fra Ålborg. Arbejdet med Slægtshistorisk studiebog – afløseren af Fabritius og Hatts klassiske håndbog – fortsættes under Knud Pranges inspirerende ledelse, men der er desværre et stykke vej endnu, inden alle afsnit er sikret. Det er vort mål, at denne bog skal foreligge til den nordiske konference i 1993, men det begynder så småt at haste med at få de sidste brikker på plads, hvis det skal lykkes.

Selvom det først er sket i 1990 vil jeg gerne nævne, at Personalhistorisk Tidsskrift har fået en ansigtsløftning, som vi håber, at medlemmerne vil synes om, men vi hører naturligvis gerne kommentarer. Et initiativ, som blev taget fra redaktørens side, med henblik på at skaffe medlemmerne et godt tilbud på det vigtige register til Blå Bog 1910-1988 til en rimelig pris, synes derimod ikke at være blevet modtaget efter fortjeneste. Det er ganske givet i håb om at vække opmærksomhed omkring dette tilbud, at han i det nyeste hæfte har indrykket dette tilbud hele to gange!

Inden jeg slutter beretningen vil jeg gerne på bestyrelsens vegne takke vor revisor Chr. Bjørn Jensen for hans store arbejde med vort regnskab gennem 25 år. Chr. Bjørn Jensen har nemlig været revisor siden 1964, og det må vist være noget af en rekord.

Christian Bjørn Jensen blev herefter hyldet af forsamlingen, og formanden overrakte på bestyrelsens vegne en gave. Derefter fortsatte formanden beretningen:

Samme år, som Chr. Bjørn Jensen tiltrådte som revisor skete der store forandringer i Samfundets struktur, idet man begyndte at afholde regulære generalforsamlinger, fik vedtaget et sæt love og fik en af medlemmerne valgt bestyrelse. Lovene gælder stort set endnu, men af den første valgte bestyrelse er der ikke flere tilbage. I 1966, da Sven Houmøller afløste Albert Fabritius som formand, begyndte samtidig en fornyelse af bestyrelsen. Blandt de unge mennesker, som da blev valgt ind, er der endnu to tilbage, nemlig aftenens foredragsholder, som er lektor Knud Prange, og undertegnede. Der har i de forløbne 24 år løbende fundet en vis fornyelse sted, men selvom man ikke må undervurdere værdien af kontinuitet i en bestyrelse, vil jeg for mit eget vedkommende mene, at tiden snart må være kommet til at finde en efterfølger.

Der var ingen bemærkninger til beretningen, der derefter godkendtes.

Kassereren, Lise Lund, aflagde regnskab for 1989, som godkendtes. Bestyrelsen foreslog uændret kontingent på 120 kroner, hvilket også godkendtes af forsamlingen.

Derefter foretoges valg, idet Nils G. Bartholdy, Ida Dybdal og Poul Steen blev genvalgt til bestyrelsen. Som revisor genvalgtes Allan Hardie Hansen og nyvalgtes Jørgen Stage Larsen som afløser for Chr. Bjørn Jensen, der ønskede at trække sig tilbage efter 25 år som Samfundets revisor (jvf. ovenfor). Som revisorsuppleant genvalgtes Sigurd Rambusch.

Under eventuelt gav formanden for S sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger (SSF), Ingvar Musaeus, udtryk for, at det selvfølgelig var godt, at der var et positivt samarbejde de to foreninger imellem, men at vi også skulle huske at *bruge* dette samarbejde. Det måtte ikke blive ved ordene. De to foreninger arbejdede dog på forskellige niveauer, men det samme emne og til en vis grad også samme medlemskreds, der lå til grund. Ingvar Musaeus fremhævede også at SSF's nye blad, »Slægten«, ikke må ses som et alternativ til Personalhistorisk Tidsskrift, men som et supplement. Dets primære opgave er at være et bindeled mellem slægtsforskere i de 23 foreninger, som indgår i SSF.

Oest-Larsen ønskede et nyt navn til Samfundet. Bl.a. fandt han det forkert, at kun »Samfundet« og »Personalhistorie« stavedes med stort begyndelsbogstav. Formanden svarede, at det nuværende navns stavemåde, »Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie« var i overensstemmelse med dansk retskrivning.

Efter generalforsamlingen talte lederen af Lokalhistorisk Afdeling ved Københavns Universitet. Universitetslektor Knud Prange over emnet »Jensen« i slægtshistorie og lokalhistorie. Nogle tanker om arbejdet med bøgerne:

»Mit navn er Jensen« og »Lokal Historie«. Det var et meget inspirerende og lærerigt foredrag med budskab både til nybegynderen og den rutinerede skribent. I den efterfølgende diskussion deltog bl.a. Chr. Bjørn Jensen.

Poul Steen

NYT FRA DIS-DANMARK

Det er efterhånden 3 år siden, at Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie startede DIS-Danmark; en særlig afdeling for personalhistorikere/slægtsforskere, der er interesserede i brugen af computere til deres hobby. I den forløbne tid har DIS-Danmark fået sin egen bestyrelse, og der opereres nu med et selvstændigt medlemskab; på den seneste generalforsamling i DIS-Danmark (15. maj) blev det årlige kontingent sat til 60 kroner. Medlemstallet er siden starten i 1987 vokset til ca. 300.

Hovedformålet med DIS-Danmark er at udbrede kendskabet til EDB som et værktøj i forbindelse med det slægtshistoriske arbejde og at give en indsigt i computerens utallige anvendelsesmuligheder. Her kan vi EDB-brugere lære meget af hinanden, og for netop at fremme kontakten mellem brugerne og få forskellige emner belyst, afholdes 5-10 medlemsmøder årligt. Følgende møder er afholdt i efteråret 1990 og planlagt i foråret 1991:

Aftenmøde i København: 18. sep. 1990. Programmer til kartoteker (databaseprogrammer). Planlagte mødedatoer: 20. nov. 1990. 22. jan. 1991. 26. feb. 1991. 9. apr. 1991.

Heldagsmøde i Århus: 6. okt. 1990. Dataudveksling over telefonen (modem og BBS). Folketællingen 1845 fra Århus på EDB.

Heldagsmøde i Fredericia. 16. mar. 1991. Emne ?

Som det ses, har flere af møderne i skrivende stund (september 1990) endnu ikke fået fastlagt noget hovedemne; forslag til emner modtages gerne. I vores medlemsblad Slægt & Data, som udkommer 4 gange om året, vil der løbende komme nyt om disse møder og deres nærmere indhold.

Computeren er et fortrinligt redskab til tekstredigering og opbygning af kartoteker (databaser), og der er næppe tvivl om, at der i de kommende år vil blive EDB-indtastet en lang række personalhistoriske kilder f.eks. kirkebøger, folketællinger, skifteprotokoller. Det er vigtigt, at få en oversigt over, hvad der allerede er indtastet, således at flere personer ikke sidder og laver det samme, og således at eksistensen af disse afskrifter bliver kendt af flere.

En arbejdsgruppe (Tommy P. Christensen, Bent & Hanne Marie Rud) er allerede i gang med at lave en fortegnelse over publicerede og EDB-indtastede folketællinger 1769-1911; fortegnelsen vil komme både i en diskette- og en papirudgave, således at den ikke kun er forbeholdt EDB-brugere. Er der no-

gen, som kender til sådanne afskrifter fra folketællinger, vil arbejdsgruppen meget gerne høre herom.

DIS-Danmarks bestyrelse efter generalforsamlingen den 15. maj 1990:

Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV, 31 86 86 31 (formand).

Jørgen Papsøe, Trolldager 8, 2950 Vedbæk, 42 89 06 60 (næstformand).

Ole H. Jensen, Kløvermarken 3, 6430 Nordborg, 74 45 02 35 (sekretær).

Per Burchardi, N. W. Larsens Vej 14, 3080 Tikøb, 42 24 83 23 (kasserer).

Hanne Marie Rud, Egebjergtoften 122, 2750 Ballerup, 44 66 17 04 (redaktør).

Torben Aastrup, Grøfthøjparken 101, 8260 Viby J, 86 28 37 63.

Arne Julin, Hovedgaden 75, 4050 Skibby, 42 32 80 48

Poul Steen, Rudersdalsvej 52, 2840 Holte, 42 42 19 19

Svend-Erik Christiansen, Spobjergvej 80, 8220 Brabrand, 86 24 07 57

Svend-Erik Christiansen

Bognyt

Släkthistorisk Forum, Årgang 9 nr. 1-2/1990.

Pris pr. nr. 25 sv. kr. + porto og ekspeditionsafgift på 15 kr.

Släkthistorisk Forum er medlemsblad for den ene af de to store svenske slægtsforskerorganisationer, nemlig Sveriges Släktsforskarförbund, som blev stiftet i 1986. Bladet er imidlertid ældre, idet det fra 1977 blev udgivet af organisationen Genealogisk Ungdom i Göteborg under navnet Genealogisk Ungdoms Tidsskrift. 1982 fik det sit nuværende navn, men blev fortsat udgivet af samme organisation. Da foreningen i 1987 overdrog sin virksomhed til det nystiftede Sveriges Släktsforskarförbund overtog dette udgivelsen. Släkthistorisk Forum er et moderne blad i A4-format på glittet papir med utraditionel opsætning og mange billeder. På omslaget, der er prydet med et helsidesbillede, er der anvendt farvetryk til teksten, således at bladet virker særdeles indbydende. Det hører med til bladets opbygning, at stoffet består af kortere og letlæste artikler samt en temmelig stor andel af redaktionelt stof samlet i rubrikker som: Hänt och Hört, Smått och Gott, Läst sen sist og Förbunds Nytt for blot at nævne de mest iøjensfaldende. Bemærkelsesværdig er også, at hvert nummer indeholder en leder, hvor redaktøren, Håkan Skogsjö, kommenterer den aktuelle udvikling. I 1/90 hed lederen: Skåneförbundet har hittat den rätta modellen, og i 2/90: SVAR försummar sitt pedagogiska ansvar! Bladet udnyttes således både som ide-formidler og som talerør overfor myndighederne. Foruden bladet udgiver forbundet siden 1988 en tematisk årbog, der hidtil har handlet om militærpersoner og byboere.

Den umiddelbare tilskyndelse til omtalen af Släkthistorisk Forum netop nu er imidlertid, at redaktøren i 1/90 forsøger at tage pulsen på den slægtshistoriske udvikling i 1990'erne, hvilket giver anledning til en række betragtninger om, hvad der er ude, og hvad der er inde i varmen. Ikke på alle punkter kan man være enig med Håkan Skogsjö, men hans forudsigelser, der undertiden kan virke provokerende, fortjener at kendes også af danske slægtsforskere, da udviklingen i de to lande jo på mange områder forløber parallelt. 1970'erne karakteriseres som ekspansionens tid, 1980'erne som forandringens tid og 1990'erne skulle så blive det årti, hvor meget af det nye finder sin endelige og bestandige form. Derefter opstilles 12 punkter med henholdsvis »Ute« og »Inne«, idet de nedenfor nævnte stikord kommenteres, hvad pladsforholdene her naturligvis ikke tillader at gentage. Det drejer sig om følgende »par«:

UDE:

Efterslægtstavler

Genealogiske foreninger

Malede portrætter

Regionale foreninger

EDB som mirakelkur

Hjemmeforskning

Stamtavler

Mikrofilm

Medlemsmøder med foredrag

Udvandere

Bonde-aner

Afgiftsbelagte lån

INDE:

Familieregistre på sognebasis og kirke-
bogsrekonstruktioner

Slægtsforskerforeninger

Gamle Gravsten

Regionale forbund af lokale arbejds-
grupper

EDB som praktisk hjælpemiddel

Gruppearbejde

Anetavler

Mikrokort

Slægtsforskertræf og anebytning

Soldater

Indvandere og byboere

Gratis biblioteker

Forudsigelserne gav anledning til en artikel »Släktforskningens Trendnissar« i den anden store svenske slægtsforskerorganisation, Genealogiske Föreningens meddelelsesblad »GF-Aktuelt«, hvor man på de fleste punkter tog afstand fra listen. Mange danske slægtsforskere vil sikkert også gøre det, og som bekendt er det svært at spå – især om fremtiden. Det kunne derfor være morsomt at vendt tilbage til listen, skal vi sige om 5 eller 10 år ?

Släkthistoriskt Forum kan bestilles hos Sveriges Släktforskarförbund, Vasagatan 10, S 411 24 Göteborg, Sverige.

Hans H. Worsøe

Anmeldelser

Kommunearkiver Rønne, registratur. Kommunearkiver Allinge-Gudhjem, registratur. Kommunearkiver Fakse, registratur. Udgivet af Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. København 1989. Pris: kr. 50,00 pr. stk.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm har i 1989 udgivet tre registraturer over kommunearkiver. De omfatter Fakse kommune, Rønne kommune og Allinge-Gudhjem kommune. Opbygningen af registranterne er ensartet. En omfangsrig indledning giver et historisk rids af den pågældende kommunes administrative opdeling og sammenlægning, fra op til 6 sogne/købstadskommuner til kommunesammenlægningen i 1970. Indledningen giver også en kort beskrivelse af arkivet og en kort brugervejledning.

Selve registranten er inddelt efter de administrative grænser, der har været gældende fra hhv. 1842 for sognekommunerne og 1869 for købstadskommunerne. Inden for hver geografiske afgrænsning er registranten emnedelt. En oversigt over emnedelingen er medtaget som bilag i hver registrant.

Registranterne er lette at gå til for såvel garvede som nye arkivgængere, og vil gøre bestillingen af kommunearkivalier nemmere. Men et enkelt hjertesuk! I slutningen af forordet til hver registrant står: »Arkivalierne er underkastet de til enhver tid gældende bestemmelser om tilgængelighed for arkivalier af offentlig herkomst«. For de fleste arkivgængere er det langt fra oplysende nok. Var det mon muligt at markere, hvilke arkivaliegrupper, der ikke umiddelbart kan lånes? Det er formodentligt en stor del af de nyere arkivalier, der omfattes af de »gældende bestemmelser«, for eksempel børneværnsager, sociale klientsager og mange andre.

Agne Paaschburg

Register til Sønderjyske Årbøger 1889-1988. Ved Børge L. Barløse. Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, Aabenraa, 1989, 488 s. indb. Pris: kr. 150,- + fors.

»Man kan ikke vide alting – men det er rart at vide, hvor man kan slå det op...«. Ordene rinder én i hu, når man sidder med dette fine register mellem hænderne. God slidstærk indbinding, fornuftig og overskuelig opdeling; stedregister, personregister, artikler og anmeldelser samt forfatterregister. Fornuftig, fordi der i den indledende vejledning til brug af bogens registre klart og præcist fortælles, *hvilke* kriterier, der ligger til grund for registrenes udformning, og hvilke begrænsninger det medfører. Ser man således på vejledningens ord om personregisteret siges det blandt andet: »Generelt er medtaget personer, som er tillagt en karakteristisk aktivitet eller holdning, mens registrering er undladt, hvor de indgår i sammenhænge, der blot har karakter af opremsning (»blandt vennerne kan nævnes«, »i mødet deltog bl.a.«). En del navnestof i krigsdag-

bøger, såvel som andre skildringer fra de slesvigske krige kommer ind under denne synsvinkel. Udeladt er endvidere dåbsfaddere, tingsvidner samt de fleste navne på kirkeværger i 1700-tallets præsteindberetninger...«.

Man kan selvfølgelig altid diskutere de foretagne valg, men det er uden tvivl forbilledligt med en sådan redegørelse. Således hedder det videre på samme side (s. 11): »Over for gifte kvinders efternavn er der udvist en vis fleksibilitet. Hører de hjemme i forrige eller dette århundrede, er de som oftest opført under deres mands efternavn. I ikke så få tilfælde er dog pigenavnet benyttet også for den nyere tids vedkommende, nemlig, hvor det drejer sig om almindeligt kendte slægter eller om navne, der er særlig repræsentative for det sønderjyske område: Boysen, Feddersen, Nissen etc.«.

Det siger næsten sig selv, at personalhistorikere (– der ikke selv skal udarbejde registeret!) også kunne ønske sig, at dåbsfaddere, tingsvidner og kirkeværger var medtaget; eller for den sags skyld, krydshenvisninger mellem pigenavn/efternavn/mands efternavn. Det kan således virke pudefuld, hvis man under »Anna« søger efter den adelige Fru Anna på Søgård (død 1559), og kun finder Anna (død 1409), frue til Søgård (g.m. Claus Ahlefeldt), hvorimod hun hurtigt findes under »Ahlefeldt, Anne, g.m. Gregers A. til Søgård (død 1559)...« – men her er der til gengæld ingen henvisning til Claus Ahlefeldts hustru.

Tilsvarende gælder ved borgerlige slægter, hvor man også bør se efter to steder. Ser man for eksempel på »Hansen, Charlotte f. Lassen (1835-68), g.m. pastor Lars Simon H. (død 1914)« finder man en henvisning til årgangen 1903, s. 190. Derimod giver en søgning på »Lassen, Charlotte (1835-68), g.m. pastor Lars Simon Hansen, Hjordkær« henvisning til årgangen 1956, s. 58, 67 og 70. Men som sagt det betyder mindre, når bogen indledes af en god og grundig vejledning, der gør dens begrænsninger klare for læseren; og iøvrigt bringer en forkortelsesliste.

Denne bog mangedobler brugsværdien af den bogmasse ejerne af Sønderjyske Årbøger har stående på deres reoler. Den leverer et argument mere for at anskaffe Sønderjyske Årbøger, hvis man overhovedet har interesser på de kanter (se anmeldelsen i 1986:1, s. 109). Den er kort sagt et uvurderligt hjælpemiddel, hvis man ønsker at gå i dybden med studierne af Sønderjyllands historie.

Tommy P. Christensen

Knud Prange: Lokal Historie – en håndbog. Udg. af Dansk Historisk Håndbogsforlag/DBK. s. 255, ill., kr. 188.

Til glæde for de mange lokalhistorisk interesserede – begyndere såvel som øvede slægtsforskere, der søger mere end navne og årstal – har lektor Knud Prange, der er leder af Lokalhistorisk Afdeling på Københavns Universitet, skrevet en virkelig god og brugbar håndbog i lokalhistorie.

Skønt det er vanskeligt at beskrive, hvad lokalhistorie egentlig dækker, indleder bogen dog med at fastslå, at emnet ikke alene er fornøjeligt, men også vigtigt at beskæftige sig med, uanset om man er amatør eller professionel forsker. Det er med andre ord lige så nødvendigt at forske i den geografisk set »lille historie« som i hele landets historie. Uden viden om, hvad der er foregået i det lille landsogn eller købstaden, kan vi ikke stykke et tilstrækkeligt nuanceret billede sammen af danskernes fortid. Efter således at have slået et slag for forskningen i den lokale fortid følger en kort introduktion til lokalhistoriens særlige forskningstraditioner og udvikling siden midten af 1600-tallet, da man begyndte at udgive topografiske beskrivelser over de enkelte egne i Danmark.

Da det jo er meningen, at læserne på et eller andet tidspunkt skal ud på det dybe vand – dvs. selv se at komme i gang (vel nok den sværeste del af arbejdet, uanset, hvor trænet man er) handler

det følgende kapitel om, hvorledes det gribes fornuftigt an. Man ledes her gennem processen fra »vage ideer« til en brugbar arbejdsplan, anskueliggjort ved hjælp af eksempler taget fra forfatterens og andre forskeres erfaringer og problemer med lokalhistorie. Vi får så at sige mulighed for at kikke faghistorikeren over skulderen.

Foruden en indføring i selve forskningsprocessen indeholder bogen anvisninger til og mange spændende eksempler på de mange kildemuligheder, der ofte gemmer sig i et tilsyneladende tørt og oplysningsfattigt embedsarkiv. Og skønt bogen selvsagt kun har plads til at gennemgå de mest oplagte muligheder, er eksempel materialet stort nok til at inspirere til selv at gå videre med nye kildetyper.

For dem, der har adgang til edb, er der endvidere et afsnit om, hvorledes tekstbehandling, database og regneark kan være med til at lette forskerens arbejde.

Et særligt kapitel er helliget emnet kildekritik og metode. Her viser forfatteren, ved hjælp af en række morsomme og meget illustrative eksempler, hvorledes man, med en passende blanding af almindelig sund fornuft – systematik og forhåndsviden, kan lære at vurdere og bruge de mange oplysninger, kilderne stiller til rådighed for lokalhistorikeren. Navnlig dette kapitel er ren lystlæsning – ikke mindst på grund af de mange sjove illustrationer, der udnyttes med humor og opfindsomhed. Herefter vil selv den helt forudsætningsløse læser have fået en fornemmelse af, hvad kildekritik går ud på. Ikke mindst på grund af dette kapitel burde bogen indgå i grundpensum for førsteårsstuderende i fagene historie og europæisk etnologi på universitetet.

Det efterfølgende kapitel handler om, hvor man finder litteratur og oplysninger på biblioteker og arkiver rundt om i landet – herunder hvilke håndbøger og andre hjælpemidler, der står til rådighed. I tilgift er der gode råd og anvisninger på indsamlings- og notatteknik samt en kort – måske for kort – vejledning i gotisk skriftlæsning. Netop fordi skrifttydning erfaringsmæssigt volder de fleste en del hovedbrud, havde det været rart, om læserne her havde kunne trække mere på forfatterens store erfaring og formidlingstalent.

Da arkivstudier er en vigtig del af forskningen, får vi selvfølgelig også en grundig redegørelse for arbejdet med administrative arkivalier – dvs.: arkivvæsenets opbygning og arkivaliernes ordning og registrering – en oversigt over guider og registranter samt reglerne for adgang til de forskellige arkivalier. Endelig er der en gennemgang af de for lokalhistorikeren væsentligste arkivfonde med forslag til, hvordan man udnytter dem som kilder.

Forfatteren følger sine læsere helt til dørs, idet bogens sidste kapitel handler om formidlingens svære kunst. Her får man noget at vide om, hvordan man overvinder angsten for det hvide papir – gode råd og regler for et læseligt og klart sprog samt hvilke muligheder og krav, der er, hvis man har tænkt sig at anvende illustrationer.

Som den fortrinlige håndbog, den er, er der endelig en omfattende emneopdelt litteraturoversigt, hvor læserne nemt kan finde frem til netop den litteratur og de hjælpemidler, han eller hun har brug for. Adresseliste over de vigtigste forskningsinstitutioner og lokalhistoriske foreninger mangler heller ikke. Det kombinerede sag- og navneregister bagerst gør det yderligere nemt at bruge bogen som opslagsværk.

Værkets veldisponerede og logiske opbygning – den fine pædagogiske fornemmelse (den forudsætningsløse lades aldrig i stikken og den mere trænede kan finde megen ny viden) og ikke mindst det klare og levende sprog viser, at Knud Prange ikke alene er en dygtig vejviser, men også, at han på smukkeste vis selv lever op til sine egne råd og anvisninger – bedre kan det ikke demonstreres. Det smukke omslag - den hyppige brug af afsnitsoverskrifter og et velgørende utraditionelt og morsomt udnyttet billedmateriale er yderligere med til at gøre bogen appetitlig og inspirerende. Der skulle herefter ikke være nogen undskyldning for ikke at kaste sig ud i lokalhistorieforskningens mange glæder og problemer. God fornøjelse.

Nynne Helge

Slægtsforskerens opslagsbog – et hjælpemiddel for slægtsforskeren. Redigeret af Knud Rygaard, upag. (108 s.). Kr. 53,00 + forsendelsomkostninger ved henvendelse til forfatteren, Baunevej 204, 2630 Tåstrup.

Der er her tale om et lille uprætentøst, men nyttigt hjælpemiddel, som mange slægtsforskere sikkert vil kunne have glæde af at anskaffe. Formålet er at forklare en væsentlig del af de ord og begreber, som slægtsforskeren træffer på under arkivstudierne, og omskrive dem til moderne dansk. Desuden er der en kronologisk oversigt over vigtige begivenheder og forordninger i perioden ca. 1650 til 1930. Bogen er forsynet med stikordsregister.

Ved et hjælpemiddel som dette vil det altid være et skøn, hvad der skal medtages, og hvad der skal udelades, eller sagt med andre ord, hvilke ord og begreber er uforståelige uden nærmere forklaring, og hvilke begivenheder og forordninger er det praktisk ikke at være uvidende om. Jeg synes, at forfatteren i begge tilfælde har udøvet et rimeligt skøn, og at de givne forklaringer er klare og tilstrækkelige uden at være for omstændelige. Lidt flere krydshenvisninger kunne måske have været gavnlige, bl.a. ved datoangivelserne, der for alle søndagenes vedkommende skal slås op under dominica. Under forordningerne savnes den nye retsplejelov 1916 og tinglysningsloven 1926. Og så er der jo helt det sønderjyske spørgsmål, som altid giver kvaler! Indførslen af civilregistrering 1874 er prisværdig nok med, men kirkebogsforordningen 1775, der indfører kontraminiestrialbøger fra 1763 er ikke med. Det skal som sagt ikke bebrejdes forfatteren, for som nævnt ovenfor: skønnet er gennemgående helt rimeligt.

Litteraturlisten afslutningsvis er ganske kort – det er ikke det, der har været forfatterens ærinde, men i næste udgave så jeg gerne Bauers Calender for årene 601 til 2200 tilføjet, og min egen Slægthistorie – en vejledning fra 1973 erstattet af Find dine rødder, 2. opl. 1988. Hvis det går efter fortjeneste, bliver der nemlig snart tale om et nyt oplag.

Hans H. Worsøe

Casimir Sparre Lindhe: »Variera Heraldiska Vapen Mera«. Undertitel [oversat til dansk]: Heraldisk skitsebog med stilisering af skjoldmærker, håndbog i termer og begreb. Lund 1988, Bloms Boktryckeri AB, ISBN 951-99942-2-x. 193 sider, hæftet, ill., 160 sv.kr.

Som titlen antyder, mener forf. at heraldikken idag er kørt fast og trænger til større variation og fornyelse. Endvidere betoner han, at interessen for slægtsforskning øges og mange nutidsmennesker derfor ønsker at skabe sig et slægtsvåben, og man kan da hente inspiration i »Skissbok-Casimir – den enda i Norden«! Dette fremgår også af reklamefolderen: »Søg dine rødder. Tegn eget våben. Komponer symboler. Lær heraldiske regler«.

Bogen indledes med forord af en af Sveriges førende heraldiske kunstnere, Jan Raneke, som også har leveret nogle få, men afgjort de bedste illustrationer til bogen. Dernæst følger afsnit om at stilisere naturen, heraldiske regler og termer, noget om de heraldiske tinkturer (farvelære) og endelig hovedafsnittet: et væld af skitser og få ord, der har til hensigt at forklare symbolerne. Bag i bogen nogle eksempler på allerede benyttede våben, desværre flest af »forfaldsheraldik-typen« (dvs. våben, der er »overlæssede« med for mange detaljer), hvilken kategori forfatteren ynder mest. Til sidst findes et sagregister, så man hurtigt kan finde et søgt våbenmærke, ellers er der ingen noter, litteraturhenvisninger ellers andre former for register til den, der ønsker at vide mere.

Opfylder bogen sin hensigt? Den kan nok inspirere og give nogle idéer til både våbentegninger og korsstingsbroderi, men en »håndbog i termer og begreb« er vel meget sagt. Tolkningerne af symbolerne er ofte personlige og ikke altid lige dybsindige. Mange symboler gøres til sindbilleder på Kristus, »fjer« skal symbolisere »lys og luft«, »to fisk« illustrere »det forgangne og det

fremtidige« og tolkningen af »skaktavlede« partier i skjoldet, som »kampen mellem lys og mørke« virker nærmest som en vittighed! Næ, søger man symboler, er man bedre hjulpet med f.eks. »Symboler og tegn i den kristne kunst« af Frithiof Dahlby (udg. i Sverige i 1964 og i DK i 1979), som behandler dette emne meget indgående.

Hvorfor ikke fortælle noget mere om middelalderens heraldiske kuriositeter? En fugl holdende en sten i foden, hvorfor var det altid en trane, lige meget om den så var stiliseret til ukendelighed? Hvis den havde en slange i næbbet, så var det en stork, men var det en hestesko, så vidste man straks, at det var en struds! De heraldiske liljer fylder flere sider i »Skissbok-Casimir«. Hvorfor så ikke fortælle, at de stilistisk har udviklet sig fra Merovingernes berømte bier, og det var måske grunden til, at det senere franske kongehus førte de »franske liljer« for at legalisere sin plads på tronen. Det burde være bekendt for én, der tilhører den Svenska Frimurar Ordens 10'ende grad, og som tilmed skal være ordensheraldiker for den! Og mon ikke et våben med et bæger mere havde til hensigt at pege på middelalderens Gralsmysterier end forfatterens tolkning, der taler om »gemensamhet« og drikkelag! Og sådan kunne man blive ved. Nej, symbol-siden kan ikke kaldes »lexikal«, som forfatteren gør det.

Raneke taler i indledningen om at »rendyrke billedmotivet og forstærke dets karakteristika«, og forfatteren nævner, at skønt han ønsker fornyelse, skal man ikke blot modernisere våbnene »af kærlighed til den heraldiske videnskab og hans personlige værn overfor den middelalderlige ånd som er den heraldiske arv«. Imidlertid står det meste af »Skissbok-Casimir« i stærk kontrast til disse indledningsvis flotte ord! Hvorfor har forfatteren ikke af kærlighed til heraldiken ryddet ud i de forfaldsheraldiske skjoldemærker, der har fundet vej til de brogede sider. Hans eget våbenskjold (som ses i »Skandinavisk Vapenrulla« 1983, nr. 298) samt et gengivet våbenforslag til »Skånska Provinsiallogen« er så uskønne, at de kunne være komponeret i 1700-tallet! Og bogens stærke betoning på symboler »der ligner noget« (»Allmän Bild«) fremfor de heraldiske delinger (»Hårolds Bild«), vil snarere føre til at brugeren svigter den heraldiske arv end værner den, for hvem i alverden vil komponere sig et smukt våben i stil med Hvide-slægtens bjælker, når man kan boltre sig i løver, ugler, duer, fjerpenne osv.

Forfatteren vil variere, og han kaldes kreativ, men de fleste billeder er set før! Hvor er middelalderens spændende variation, som for øvrigt har fundet vej til den moderne finske heraldik? Den finske kommune Inari har for eksempel et våben, hvori ses en fisk med et par kæmpe rensdyrvier. Se det er variation og stilisering ganske analogt med den middelalderlige arv, men noget sådant ses ikke i »Skissbok-Casimir«.

Det kunstneriske indtryk, kan nogle tillade sig at bedømme det? Blot kan man påpege, at duerne s. 141 og 150 ligner H. C. Andersenske papirklip, de på s. 149 en juleuro, nogle af hanerne og påfuglene s. 139f minder om en lysedug i »Alt for Damerne« og »Manpower«-reklamen har holdt sit indtog s. 117. Side 12 ses fotokopieret et ark træer fra »Letra Set«, s. 62 viser en side fra biologibogen med forskellige fisk osv.

Det er, som om hensigten har været at presse så mange tegninger som muligt med i »Skissbok-Casimir« for at bevise kunstnerisk kreativitet. I stedet skulle forfatteren have grovsorteret sit materiale, valgt få billeder ud, præsenteret dem bedre, hvorved bogen havde givet et roligere og mere harmonisk indtryk. På den positive side, så glædes man hver gang øjet fanger en af Ranekes illustrationer, der stikker skarpt af fra de øvrige!

Konklusion: skønt bogen af forf. selv hævdes, at være den bedste i Norden, så finder under tegnede mere inspiration, glæde og kundskab ved at bladre i den af Nils G. Bartholdy oversatte »Heraldik – kilder, brug, betydning« af O. Neubecker Kbh. 1979, eller i Sven Tito Achens »Heraldikkens femten Glæder« Kbh. 1978.

Sigvard Mahler Dam

Jørgen Hæstrup: Vildnis og »Grundtvigsplan«. Om finansieringen af modstandsbevægelsen. Odense Universitetsforlag. 107 sider, pris: 98 kr. incl. moms.

Den særdeles flittige historiker dr. phil. Jørgen Hæstrup har her skrevet en lille bog, der – som han selv skriver – kun er et forsøg på at afdække »finansieringen bag den brogede aktivitet, en usynlig del af besættelsesårenes virkelighed – og en nødvendig del«. Videre noterer han i sit forord, at han hermed håber at bidrage til at gøre opmærksom på denne afgørende side af besættelsestidens realiteter.

Jørgen Hæstrup omtaler først den naturlige mangel på kildemateriale på dette område med blot få undtagelser, som for eksempel finansieringen af de mange illegale ruter, hvor der er efterladt ret omfattende arkiver. Iøvrigt henviser han her til sine egne bemærkninger herom i sine bøger gennem årene, ligesom han også henviser til andres behandlinger af stoffet. Karakteristisk er det iøvrigt, at bogen ikke indeholder kildehenvisninger ved noter, men at Hæstrup giver sine henvisninger direkte i forbindelse med teksten. Desuden bemærker Hæstrup, at man ikke vil kunne finde de skjulte daglige udgifter eller nogen art af lønningslister. Helt korrekt er dette nu ikke, thi på Frihedsmuseet findes fra Københavnsområdet nogle af kommunisternes lønningslister fra folk, der har måtte gå »under jorden«.

Alt modstandsarbejde var frivilligt og ulønnet. Enhver måtte selv bære omkostninger og risiko, men der var naturligvis visse daglige omkostninger, som man ikke kunne komme uden om. Det var derfor ofte, at folk, der var »gået under jorden« fik gratis logi eller gratis mad forskellige steder, og i denne forbindelse bemærker Hæstrup også, at der var et stort og nødvendigt bagland, der tit lades uomtalt. »Tusinder af danske husmødres arbejde, afsavn, medvirken og risiko nævnes som oftest slet ikke. At deres frontlinie blev holdt var dag ud og dag ind afgørende for det samlede handlingsforløb«.

Jørgen Hæstrup nævner den økonomiske baggrund for trykningen af de illegale blade, fremskaffelsen af papir, skrivemaskiner, duplikatorer, kuverter og ikke mindst tillige forsendelsen, der oftest foregik ved omdeling, men der var også et arbejde med konvolutskrivning, idet der her omtales en gruppe af »Frit Danmark«, der ugentlig skulle udsende 4000 stk. blade.

Efterhånden som modstandsbevægelsen udviklede sig måtte udgifterne selvfølgelig blive mangeartede. Efterretningstjenesten havde sine specielle udgifter i forbindelse hermed og i forbindelse med modtagelse af våben fra England, var der tillige udgifter til fabrikation af de nødvendige radiosendere og -modtagere. Samtidig med at Hæstrup hele tiden henviser til andre bøger om emnerne får vi dog også at vide, at f.eks. de udgifter, som påløb til faldskærmsfolkene, efter krigen blev tilbagebetalt af den danske stat til England. Lige fra starten af sit illegale arbejde i Stockholm i 1940 havde Ebbe Munck fastslået som ganske afgørende, at efterretningstjenesten og siden det øvrige arbejde, som England evt. udlagde penge til, blev betalt af danske kilder.

Alle de udgifter, der var ved det illegale arbejde, kunne ikke være klaret uden indsamling fra datidens store og små mæcener, men først i maj 1944 fik det danske Frihedsråd sin egen kasserer, der skulle indsamle de nødvendige midler. Blandt de mere kendte nævner Jørgen Hæstrup P. M. Daell og A. P. Møller, og blandt andet af lægerne oprettedes en »Hjælpefonden af 17. februar 1943«.

Ebbe Munck havde tidligt gjort englænderne opmærksom på, at tanken om en dansk finansiering i samarbejdet med England var et kardinalpunkt, og resultatet blev da, at ved et møde i december 1941 skitseredes den plan, der kort efter fik betegnelsen »Grundtvigsplanen«. Per Federspiel har forklaret det således: »Grundtvigsplanen, der bar sit navn efter et kodesystem, hvori ordet Grundtvig indgik, gik ud på at skaffe pengemidler til veje i danske kroner med løfte om, at bidragsyderne kunne få krediteret et tilsvarende beløb i Sterling i London til fri disposition efter krigen, og hvis de ønskede det, således at kvitteringen kunne deponeres i Sverige«. Fra og med

marts 1943 kom planen for alvor i funktion med et fast månedligt beløb, der udbetaltes til Fleming Muus som lederen af faldskærmsfolkene i Danmark.

Som en udløber af Grundtvigsplanen omtaler Jørgen Hæstrup også firmaet »Nordisk Shipping«, men han har åbenbart ikke kendskab til, at undertegnede anmelder i tidsskriftet »Maritim Kontakt« nr. 7, 1984, i en artikel behandler emnet. Nordisk Shipping var et rederi, der dels kunne stille aktiver som sikkerhed for lån, og dels blev anvendt i illegal trafik mellem Danmark og Sverige.

Jørgen Hæstrup giver til sidst i bogen nogle eksempler på delregnskaber samt omtaler den endelige afregning med England.

Som allerede bemærket af Jørgen Hæstrup selv rejser bogen et af de mange emner, som endnu ikke er blevet berørt i den ellers ret mangfoldige forskning vedrørende besættelsestiden. Der er endnu talrige emner for fremtidens forskere, der ikke i mange år fremover vil blive arbejdsløse på området. Ganske vist siges det, at årene 1940 til 1945 er et af de mest behandlede afsnit af Danmarkshistorien, men ikke desto mindre er denne bog af Jørgen Hæstrup og mange andre med til stadig at stille nye spørgsmål og emner frem.

Jørgen H. Barfod

Thomas Riis: Should Auld Acquaintance Be Forgot... Scottish-Danish Relations c. 1450-1707, I-II. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 114. Odense Universitetsforlag 1988, 296+393 s., hæftet, kr. 326,00.

At skotter i stort antal slog sig ned i andre lande, særlig omkring Østersøen i 15-1600-tallet, har længe været kendt. Den tysk-engelske historiker Th. A. Fischer skrev omkring århundredskiftet flere bøger om skotter i Tyskland og Sverige, og anmelderen har for få år siden udgivet en undersøgelse om udlændinge i Helsingør, herunder byens betydelige skottekoloni i sidste halvdel af 1500-tallet. Dr. phil. Thomas Riis har nu udvidet sigtet til at omfatte de gensidige forbindelser mellem Danmark og Skotland i perioden 1450-1707 på alle planer: politisk, handelsmæssigt, kulturelt og personligt.

Bind I indeholder et afsnit om de skotske immigranter: købmænd, handlende, håndværkere, militærpersoner, embedsmænd, lærde folk samt flygtninge. Dernæst et afsnit om de byer, hvor immigrationen var størst: Helsingør, Malmø, København, og endelig et afsnit om danskere i Skotland, herunder ikke mindst de to dronninger, Margaret, datter af Christian I og gift med James III, og Anne, datter af Frederik II og gift med James VI.

Indledningsvis ridses de politiske forhold op, hvor alliancer mellem de to lande (og Norge) med periodevis deltagelse af Frankrig, vendt mod England, er et gennemgående træk. I dette mønster indgår den kongelige ægteskabspolitik, som bl.a. bevirkede, at Danmark-Norge på langt sigt mistede Orkney-øerne. Kun lejlighedsvis kom det gode forhold i fare, således under Grevens Fejde, da den skotske konge længst muligt holdt på Christian II, og i forbindelse med jarlen af Bothwells flugt og fængsling i Danmark. Et vigtigt led i forholdet var den forsvarsalliance, der blev indgået i 1494. Den indeholdt bl.a. en handelsaftale, hvorefter danskere og nordmænd frit kunne handle i Skotland og omvendt. Antagelig er det denne aftale, der blev anledningen til den betydelige indvandring af skotter til Danmark, som de i begyndelsen meget sparsomme kilder kan fortælle om.

Identifikationen af personer som skotter er ofte vanskelig. Lettest er de mange tilfælde, hvor en person omtales som skotte, og det går også an, når et skotsk familienavn optræder, omend det i dansk form kan være så forvansket, at det kræver fantasi at genkende den oprindelige form, f.eks. Clayhill/Klehell, Auchinleck/Affleck. Værre er det med patronymer, der simpelthen bliver

oversat til de tilsvarende danske former. f.eks. James Johnson/Jacob Hansen. Her er det en indikation, når de blandt skotter (og ikke andre nationer) særlig populære navne David og Alexander (Sander) forekommer, men ellers er det kun personernes optræden i en skotsk kontekst, der kan vise vej.

Som eksempler på problemerne ved nationalitetsbestemmelser kan nævnes Robert Bryghus og Hans Wijkun fra 1500-tallets Helsingør, som i Riis' version bliver til Robert Brewhouse og John Wighton. Anmelderen har i sin tid anset dem for at være nederlændere, men indrømmer gerne, at Riis' bestemmelse nok er rigtig. Mindre overbevist er han i tilfældet Hans Middentue, som Riis alene på grund af den fonetiske lighed oversætter til John Middleton, skønt manden aldrig optræder i skotsk, men undertiden i tysk/nederlandsk sammenhæng.

En af de almindeligste skotske eksportartikler var huder og skind, og det er tydeligt, at de skotske håndværkere i Danmark er beskæftigede med behandlingen af disse varer. Mange er skindere (garvere, sadelmagere) og skomagere. Den skotske uldproduktion giver sig også til kende i et betydeligt antal vævere og skræddere. Riis konstaterer, at der var større social ensartethed i 1550'erne end ved slutningen af perioden, hvor forskellen mellem rige og fattige skotter var størst. I begyndelsen af 1500-tallet er der dog enkelte lysende eksempler på indvandrede skotter, der er kommet til vejs, først og fremmest Sander Leyell (Lyall), der som storkøbmand, kongelig faktor, borgmester og tolder i Helsingør skabte sig en enestående position. Hans svoger, Hans Davidsen og begges efterkommere indtog i flere generationer en fremtrædende plads inden for byens styre og Øresundstoldens administration.

I modsætning til Leyell'erne og deres slægtninge holdt en mand som Richard Wedderburn i Helsingør i sidste halvdel af 1500-tallet sig helt fra offentlige embeder og koncentrerede sig om sin betydelige handel, indtil det til sidst gik ned ad bakke for ham og han i 1602 forsvinder, efterladende enken i stor fattigdom. I hans velmagt, 1587, var hans skat 512 sk., hvilket bevirker, at gennemsnittet for skotter i 1. fjerding (rode) kommer op på 96 sk., mens det uden ham ville ligge på 36,6 sk.

Både i København og i Helsingør var der i katolsk tid et alter til ære for den skotske helgen Sankt Ninian (altertavlen fra Helsingør er stadig bevaret). Riis har gjort den iagttagelse, at skønt begge altres gods efter reformationen blev konverteret til senge for trængende skotter i de hospitaler, der indrettedes i de nedlagte klostre, skete dette i København allerede 1539, mens Sander Leyell i Helsingør først tog initiativ hertil 1558, og først i 1560 efter hans død fremkom arvingerne med et altersæt, som havde tilhørt det skotske alter. Noget kunne tyde på, at Sander Leyell længst muligt håbede på en restituering af katolicismen. Det skotske alter i Københavns Vor Frue havde i 1529 sin egen kapellan, Hr. Hans, og i Malmø omtales 1532 »skotteprædikerer«, som Riis identificerer med John Gau, som konverterede og senere flyttede til København. Men også Helsingør havde før reformationen en »Hr. Joen Schotte Prest«, som Riis dog ikke nævner. Påfaldende, at alle tre skotske præster har samme fornavn; er der i virkeligheden tale om samme person?

En helt anden gruppe er de talrige skotske lejetropper, som under 1500- og 1600-tallets mange krige kom hertil, mens andre kæmpede på svensk side. Riis har lister på mange hundrede skotske soldater i dansk tjeneste, altid organiseret i egne regimenter og kompagnier. En del er sikkert blevet i landet.

Anderledes fåtallige er de personer, som har plejet kulturelle forbindelser mellem de to lande. Bekendtest er nok Johannes Machabæus (John MacAlpine), der i 1542 blev kaldet til professor i teologi ved Københavns Universitet. Et andet vigtigt bindeled var Peter Young, James VI's lærer, der stod i forbindelse med Tycho Brahe og historikeren og diplomaten Niels Krag. Salmedigteren Thomas Kingo hører med i billedet; han var sønnesøn af en indvandet skotsk væver.

Riis gør en del ud af de skotske skibsbyggere, der blev indkaldt til flådens opbygning o. 1600,

bl.a. David Balfour og Daniel Sinclair, men undlader mærkeligt nok at give en samlet omtale af de mange danske herolder af skotsk fødsel. Herolderne skulle kende alle våbenskjolde, de forestod afviklingen af turneringer og brugtes ofte til diplomatiske sendelser. Af den halve snes herolder, man kender navnet på i perioden, er de seks skotter! Riis har dem alle i registeret og i den almindelige fremstilling og oplyser endda navnet på en af dem, der tidligere kun var kendt som herolden Sjælland: Thomas Young, men den særlige grund til at foretrække skotske herolder, kunne nok være overvejelse værd.

De skotsk-danske forbindelser var nærmest ensbetydende med en bevægelse fra Skotland til Danmark. Den modsatte vej var trafikken langt mindre. Et par højættede ynglinge blev opfostret ved det skotske hof: Kong Hans' søstersøn Christian og Mogens Lauridsen Løvenbalk, der senere giftede sig med Janet Craigengett, »den skotske kvinde på Tjele«. Ellers var det mest studerende ved universitetet i Saint Andrews.

Hovedindholdet af bind II er en række korte biografier, over 2500, hvoraf kun de 134 er danskere i Skotland. Den største gruppe skotter i Danmark er lejetropperne, på ca. 800. Blandt lokaliteterne ligger Helsingør i spidsen med 446, dernæst følger Malmø med 259 og København med 239. Til sammenligning kendes der fra hele Fyn kun 20, og Jylland kan kun opvise 51 skotter. Biografierne er af højst forskellig længde. Ofte kun et navn og årstallet for vedkommendes optræden i kilderne; undertiden er der lidt mere kød på, og enkelte, som f.eks. Frederik Leyell i Helsingør, fylder en hel side med koncentrerede oplysninger. Den alfabetiske opstilling kan give nogle problemer. Riis har valgt den besværlige, der ikke regner patronymer for slægtsnavne (bortset fra stivnede skotske former). Undertiden er den danske form bibeholdt (Hans Sander- sen), men oftest er der foretaget en oversættelse (Alexander Johnson = Sander Hansen), hvad der kan virke forvirrende for den, der kender navnene fra danske kilder. Tilnavnet »Skotte« er i næsten alle tilfælde opfattet som et slægtsnavn, hvad der er diskutabelt. Undtagelsen er Thomas Jacobsen Skotte, der skal søges under »Thomas«. I en række tilfælde har Riis forkastet tidligere foretagne identifikationer af skotter. Han anerkender således ikke, at navnet Kirkild, der bæres af fire personer i Helsingør, er en form af det skotske navn Kirkaldy, ligesom flere af navnet Kock er udeladt. Man kan undre sig over, at Willum Willumsen Forbus (Forbes) ikke har fået sin egen biografi, men skal søges under faderen. Og man kan stille sig tvivlende til flere af navneomskrivningerne (Jacop Richartt Helbarderer = James Richard Haliburton).

Med de forbehold, der altid vil være tilstede, når usikkert navnestof anvendes til nationalitetsbestemmelser og statistik, skal det fastslås, at Thomas Riis har begået en fremragende bog, grundig og veldokumenteret og med et væld af oplysende tabeller. Helt let tilgængelig er den dog ikke. Det er et videnskabeligt værk, beregnet på en international læserkreds (skrevet på engelsk). Men for personalhistorikeren er den en ny righoldig fundgrube, som mange vil have glæde af. Et spørgsmål er dog forblevet ubesvaret: hvorfor dog skotterne udenlands?

Allan Tønnesen

Dorte Falcon Møller: Fløjte, obo, klarinet & fagot. Forlaget Falcon, København 1987, 176 s., ill. Pris 244,- kr.

Denne bog har undertitlen: *Træblæsertraditionen i Dansk Instrumentbygning*, så man forventer ikke umiddelbart at finde personalhistorisk stof af betydning i denne bog. Imidlertid er en stor del af bogen brugt til at fortælle om menneskene bag instrumenterne, de mennesker, der fremstillede træblæserinstrumenter i Danmark i perioden 1700-1930. Det er grunden til, at bogen bliver omtalt her i Personalhistorisk Tidsskrift.

Læseren præsenteres først for en række københavnske instrumentmagere, der typisk afløser

hinanden i en lang række, fordi der i København, ja i Danmark, næppe er basis for mere end én fabrikant af træblæsere. Aftagerne i 1700-tallet var militæret og de forskellige stadsmusikanter samt musikerne i kongens kapel. Det fremgår, at man i 1700-tallet normalt henvendte sig hos en isenkræmmer, hvis man havde brug for et instrument, og at isenkræmmerne først og fremmest solgte importerede instrumenter.

Den første, vi præsenteres for, er Andreas Weiss, som i 1702 leverede 6 fagotter til hoffet. Derpå nævnes forskellige rokke-, blokke- og bendrejere, som søger at få privilegium og eneret til fremstilling af træblæsere, men det er først Peter Appelberg i 1769, der formår at leve af den bestilling, og han levede godt. Der fortælles udførligt om Peter Appelberg (ca. 1740-1807), derefter kort om de enkelte i rækken for at slutte med 30 sider om Alfred Rosenwald (1871-1950). Et afsnit gennemgår, hvad forfatteren har kunnet opstøve om træblæserinstrumentmagere i provinsen. Bagerst i bogen findes et navneregister.

Bogen er både en instruktiv gennemgang af specielt fløjter og klarinetters udvikling i Danmark og en spændende læsning af personskæbner. Det er ikke blot tørre navne. De personlige oplysninger synes velunderbyggede og henvisningerne præcise. Et eksempel på, at man kan finde personalhistorie, hvor man mindst venter det; og så af god kvalitet.

Poul Steen

Finn Grandt-Nielsen og John L. Laurberg: Forbryderbilleder 1867-1870. Udg. af Mammens Bogtrykkeri A/S. Odense 1989. 64 s, hæftet.

På museet »Møntergården« i Odense ligger to albums med billeder, der er taget på initiativ af Odense Politi i årene 1867-78. De indeholder knap 700 fotos af »mistænkelige personer«. Langt de fleste af disse blev idømt fængsel eller anden form for straf, men enkelte blev frikendt.

I anledning af fotografiets 150 års jubilæum i 1989 har Finn Grandt-Nielsen og John L. Laurberg udvalgt 45 af portrætterne og udsendt dem i bogform sammen med supplerende tekst. Det er blevet til 1/2 sides billede og 1/2 sides tekst for hver person.

I bogens indledning fortælles der om fotografen E. Rye, der hørte til de mest veluddannede og fremsynede danskere indenfor sit fag.

Herefter er der en redegørelse for kriminalitet og straffemetoder i datidens Odense. Ikke alle de mennesker, der blev dømt i 1860'erne og 70'erne, fik deres kontrafej i albummet. Iflg. forfatterne er tyve og bedragerer klart overrepræsenteret blandt de fotograferede. Det begrundes med, at politiet anså ejendomsforbrydelser for særligt farligt for samfundsordenen. Jeg må dog hertil bemærke, at de to sæt tal, der fremlægges til støtte for denne argumentation, ikke er fuldt sammenlignelige, da de kun delvis dækker den samme periode. Forfatterne nævner også, at det blandt de småkriminelle var såre tilfældigt, hvem der blev udset som værdige til et besøg i Rye's atelier. F.eks. blev der taget billede af en kvinde, der havde stjålet en spand brombær, mens mange med tilsvarende misgerninger på samvittigheden gik fri.

Det er et broget persongalleri, der rulles frem for læseren. Vi møder bl.a.:

- en gotlandsk drejer, der ernærede sig af ulovlig småhandel med apotekerverer,
- et par prostituerede og en ruffer,
- en børnelokker,
- en knivstikker,
- en kvinde, der havde født i dølgsmål (liget blev fundet i en vasketøjskurv 2-3 år senere),
- et incestoffer, der fik en måneds fængsel for sin medvirken,
- en ung preusser, der stak af fra ubetalte gæstgiverregninger og levede højt på en løgn om at være en dansk-venlig tysker, der af politiske grunde var rømmet fra preussisk militærtjeneste

– og en handelsgartner, der levede over evne og finansierede dette ved forfalskning af vekslers.

Der er også flere børn på 12-13 år iblandt. De blev alle dømt for simpelt tyveri. Nogle af dem fik ris, andre fængsel. Men når man regner varetægtsarresten med, kunne det blive til flere måneder bag lås og slå. I det hele taget påviser forfatterne gang på gang, at »de mistænkelige« blev tilbageholdt væsentligt længere tid, end straffen lød på. En mand, der fik 6 x 5 dage på vand og brød, kom således reelt til at sidde 120 dage.

Bogen er interessant af mange grunde, men først og fremmest p.g.a. hovedkilden: et politifotoalbum fra 1860'erne er unægteligt noget af et særsyn. På dette tidspunkt var det som bekendt endnu ikke almindeligt, at folk fra lavere sociale lag blev fotograferet. Så nogle slægtsforskere med aner i det fynske skal nok kunne gøre et scoop ved at gå på opdagelse i bogen og de til grund liggende albums.

Bogen har en stærk visuel virkning med de mange forhutlede eksistenser fra samfundets bund anbragt side om side med velklædte og velfriserede bedragerer fra højere socialt lag.

Men det er synd, at der ikke er blevet mere plads til tekst om personernes baggrund og familieforhold. Flere steder får man en fornemmelse af en ond cirkel med kriminalitet, der går i arv. Der synes også at være uforholdsmæssigt mange »uægte børn« blandt de 45 udvalgte forbrydere. Det ville have været interessant at få belyst disse forhold nærmere.

Endelig kan det overraske, at forfatterne ikke har gjort mere brug af en usædvanligt spændende kilde, der omtales i bogens indledning: Th. Aggeboes erindringer som politibetjent i Odense i sidste halvdel af 1860'erne.

Jørgen Mikkelsen

Knud Gether: Middelalderfamilier i Flensborg og Nordfrisland og deres efterkommere i Danmark, Tyskland og Norge. Et bidrag til Sønderjyllands personalhistorie. Dansk Historisk Håndbogsforlag. Bind 1-2, 1986-87, 882+152 s. + 17 tavler. Indb. Ill., tildels i farver. 900 + 500 kr.

I 1965 kom Knud Gether i besiddelse af nogle optegnelser som hans farfar havde skrevet som sin hustrus slægt – det drejede sig om 21 små sider. Forfatteren besluttede sig for at søge yderligere oplysninger om slægten – og mange af de familier, dens medlemmer var giftet ind i. Der skulle gå en snes år før arbejdet blev afsluttet, og det har været nødvendigt med et betydeligt antal studierejser. Knud Gether har besøgt næsten alle kirkekontorerne i Sydslesvig og særdeles mange arkiver i Danmark og Nordtyskland. Ikke mindst den Mollerske manuskriptsamling i byarkivet i Flensborg har været meget givende.

Resultatet er blevet, at de oprindelige 21 sider nu er svulmet op til det foreliggende mammutværk, der vejer ikke mindre end 5 kg. Værket giver biografier af ca. 800 personer, hvortil der knytter sig 81 slægtstavler, således at der ifølge navneregistret gives oplysninger om ca. 12.000 personer. Tidsmæssigt bevæger vi os fra slutningen af 1300-tallet til nutiden, socialt ligger hovedvægten på adel, embedsstand og det bedre borgerskab (borgmestre og rådmænd) og den geografiske afgrænsning fremgår af titlen.

Det er altså et uhyre omfattende materiale, der her er lagt frem. Man må beundre forfatterens flid; man kan undres over (og være glad for), at forlaget har turdet binde an med at publicere et så stort arbejde, og man kan endnu en gang konstatere, at uden støtte fra den fortrinlige Velux Fond, kunne det nok ikke være sket.

Knud Gether er først og fremmest en samler. Værkets største – og meget store værdi – ligger i det væld af oplysninger han har hentet i trykte og utrykte kilder og har stillet sammen i tekst og tavler. Her er virkelig samlet et arsenal af oplysninger som slægthistorikere og andre vil have betydelig glæde af. Mængden af data er næsten overvældende. Den har nok også været på nippet

til at overvælde forfatteren, og det er heller ikke helt nemt for læseren at få et klart overblik over værket struktur og indhold.

Kernen i hele værket er den store tavle A, som rummer dele af to efterslægtstavler med både mands- og kvindelinier. Den ene slægt går tilbage til den Jeppe (født midt i 1300-tallet), som var stamfar til adelsslægten Paysen og til en række af 14- og 1500-tallets borgmestre og rådmænd i Flensborg. Den anden slægt nedstammer fra Inge Vedders (Frese), der levede i midten af 1400-tallet. En datter af ham ægtede et tipoldebarn af Paysen-slægten. Tavle A rummer derfor personer, der kun nedstammede fra Jeppe, personer, der kun nedstammede fra Inge, og personer, der nedstammede fra dem begge. De er imidlertid alle nummereret fortløbende fra A.1 til A. 383 – uanset hvilken af slægtslinierne de tilhører.

Det er denne nummerfølge, der ligger til grund for de mange biografier i bind I – dog med en del afbrydelser. Først behandles numrene A.1 til A.28 (= Claus Frese). Han var gift med Cathrine Froddens, og inden Claus' brødre bliver biograferet, tager Knud Gether nu fat på Cathrines slægt. De følgende knap 100 sider behandler nemlig Cathrines oldefar og 183 af hans efterkommere på mands- og kvindesiden. Hele opstillingen fremgår af tavle B, hvor slægtens medlemmer er nummereret B.1 til B.184. Det vil sige, at f.eks. Agathe, Claus Freses datter med Cathrine Froddens er medtaget på begge tavlerne A og B, som henholdsvis A.45 og B.15, men hendes biografi skal findes i A-afsnittet. Hun optræder i øvrigt også på tavle C (som C.8) – den er en oversigt over nogle af Inge Freses efterkommere. I navneregisteret henvises der under Agathe kun til tavle B.c. – hvor hun til gengæld ikke findes. En del af Agathes efterslægt findes på tavle C, lidt flere på tavle A, men flest på tavle B. Hun er i øvrigt også på tavle B.b. med nogle få efterkommere. Systemet giver altså uægtelig mange gentagelser, som kan forvirre læseren, og det ellers omfattende register klarer ikke alle problemerne.

Efter at Cathrine Froddens slægt er fulgt til dørs, vender forfatteren tilbage til A.29 og fortsætter med A-tavlen frem til nr. 56, Karine Rickerts, hvorefter der kommer et indskud med hendes efterkommere, der betegnes med C. Dertil hører en C-tavle, som gengiver en del af Frese-slægten, som vi kender fra tavle A. Nu er de forsynet med C-numre.

På denne måde fortsættes der bogen igennem med vekslen mellem A-rækken og andre bogstavsrækker og dertil hørende oversigtstavler eller specialtavler. Det lidt indviklede system er formentlig opstået i løbet af de mange år, forfatteren har arbejdet med sit stof og er blevet udbygget efterhånden, som stoffet er svulmet op. Det er vel forståeligt, at han ikke i den sidste ende har brudt sine tavler op for at sortere stoffet på en mere systematisk måde – hvem havde mon orket det? Det er da også muligt af finde rundt i de mange slægtsgrene, men det kræver nogen tålmodighed, en del agtpågivenhed og godt med bordplads, efterhånden som man sidder omgivet af flere og flere udfoldede tavler.

Den bredde og stofglæde, som præger tavlerne, møder vi også i selve teksten. Som et blandt mange eksempler kan nævnes biografien af Anna Catharina Kall (s. 457). Hun blev i 1730 gift med Nicolaus Brandt. Han genetablerede i Flensborg en hestgarde, som skulle paradere ved kongelige besøg. I den anledning får vi at vide, at en anden købmand, Andreas Peter Andresen (som ikke tilhører familien) oprettede en fodgarde med samme formål. Det kom ganske vist ikke Nicolaus Brandt ved, for på det tidspunkt havde han været død i 30 år. Yderligere får vi beskrevet denne fodgardes uniform og fane samt andet mere. Garden følges helt frem til 1855.

Eksemplet er ikke enestående og bogen kunne være blevet en del kortere, hvis forfatteren havde nænnet at skære i sit stof. I nogle tilfælde skulle han nok have gjort det, men man må på den anden side sige, at en stor del af bogens charme og en væsentlig del af dens betydning ligger i det brede og – for en stor del – vanskeligt tilgængelige stof, den bringer. Det er nemlig et spændende miljø, der oprulles, og mange af de personer, der skildres har haft betydning, ikke blot for Sønderjylland, men for hele det dansk-nordtyske område. Bogen rummer et omfattende stof til

både økonomiske, sociale og kulturhistoriske undersøgelser. Det er bestemt ikke let at finde frem, men det er der.

Bogens slægtshistoriske værdi er uomtvistelig. Alene de mange tavler og registrets 12.000 personnavne vidner herom. Det er et af den slags værker, hvor man kan finde adskilligt mere, end man på forhånd kunne forestille sig. Enhver, der arbejder med danske købmands- og embedsmandsslægter, har gode muligheder for at finde relevante oplysninger her.

Man kan ærgre sig over de vanskeligheder, der kan opstå under arbejdet med bogen, men de mange, der vil finde værdifulde oplysninger, må være taknemmelige for, at arbejdet er gjort. Selvfølgelig kan der findes fejl i bogen, det kan der altid i bøger af denne type – især når de har haft så lang en tilblivelsesproces. Man skal også være klar over, at de mange efterslægtstavler ikke rummer den totale efterslægt. Det synes at være lidt vilkårligt, hvilke grene af slægten, der er taget med, og hvilke der er udeladt; der kan i hvert fald findes meget endnu.

Uanset disse kritiske bemærkninger må det siges, at her foreligger et imponerende og nyttigt værk, som forhåbentlig vil blive brugt flittigt.

Knud Prange

Carl Langholz: Anetavler for berømte danskere. 1. samling. Digtere og forfattere. Dansk Historisk Håndbogsforlag. 548 s. ill. Indb. Kr. 488,00.

Hermed udgives en stor samling anetavler over berømte danske digtere og forfattere, 46 i alt, født i tiden fra 1684 (Ludvig Holberg) til 1903 (Aage Dons). En stor præstation af forfatteren, fhv. bibliotekar Carl Langholtz, og forlaget, Dansk Historisk Håndbogsforlag, som med støtte fra Velux Fonden af 1981 har udgivet de mange anetavler.

Foruden de 46 anetavler og 8 tillæg til disse indeholder bogen 119 oversigtstavler og et omfattende personregister.

Oversigtstavlerne er en art efterslægtstavler for det man i denne forbindelse må kalde »stærke aner«, d.v.s. aner som findes fælles for bl.a. en række berømte danske digtere og forfattere. Desuden vises i mange tilfælde disses slægtsskab til andre kendte danskere udenfor digter- og forfatterkredsen.

Der ses ikke overraskende ganske mange af de »kendte« stamfædre og stammødre. Allerede i udgivelsens 1. anetavle (Ludvig Holberg) møder vi et par af de kendte, nemlig Bergens biskop Ludvig Munthe (1593-1649) med hustru Ingeborg Sørensdatter Friis, hvis forslægt bl.a. regner familierne Munthe, Paludan, de Fine, Friis, Svaning, Stage og Klyne, som optræder i overordentlig mange både ældre og nyere slægtsfremstillinger.

Af Ludvig Holberg 8 oldeforældre kendes 4, og hvis Mette Pedersdatter, født i tiden 1580-90, var datter af lensmand Peder Iversen Jernskjæg af slægten Baden, kan Ludvig Holberg notere sig flere adelige slægter blandt sine aner, f.eks. Baden, Galde, Beeske (eller Graa), Friis etc., som alle findes nævnt med det forbehold – at nævnte Mette Pedersdatter virkelig var datter af Jernskjæg. - Det er vigtigt at være opmærksom på aner markeret med et »?«, idet slægtsforholdet i disse tilfælde ikke anses for sikkert, og der er ganske mange af dem.

Ludvig Holberg påvises gennem forskellige aner beslægtet med H. F. Ewald, Carl Ewald, Jesper Ewald, Karen Blixen og H. C. Brander, med P. A. Heiberg og J. L. Heiberg, med Paul la Cour, med Agnes Henningsen, med ærkebiskop Hans Svane, Carl Chr. Bager og Viggo Stuckenberg, med brødrene Niels og Joachim Skovgaard samt Hans Hartvig Seedorff, og endelig med Johannes Ewald og Carsten Hauch.

Ludvig Holbergs slægtsskab med Johannes Ewald og Carsten Hauch baseres på Ludvig Holbergs tip-tip-tip-oldeforældre, borgmester i Ribe Søren Jacobsen Stage (ca. 1509-1577) og hustru

Anna Sørensdatter Klyne (ca. 1519-1575), som var 2 af ialt 64 tip-tip-tip-oldeforældre, hvoraf dog kun kendes 6, eller hvis ovennævnte Mette Pedersdatter faktisk er datter af lensmanden Peder Iversen Jernskjeg 10. Ægteparret Stage/Klyne er tip-tip-tip-tip-oldeforældre til Johannes Ewald og tip-tip-tip-tip-tip-oldeforældre til Carsten Hauch. Hvorvidt disse slægtssammenhænge kan anvendes positivt ved tværgående studier af litteraturforskere, kulturhistorikere, arvebiologer etc., som er angivet af udgiveren, må vist foreløbig stå hen i det ussive!

Det er karakteristisk for Holbergs anetavle som for de øvrige, at der stort set alene henvises til trykt litteratur, ganske meget af ældre dato, som forfatteren til gengæld er meget fortrolig med. Forfatteren skriver i forordet, at anetavlerne primært er baseret på den trykte litteratur, men suppleret med arkivstudier på landsarkiverne og i Rigsarkivet. Der hersker ikke tvivl om, at litteraturen i en række tilfælde er suppleret med arkivstudier, i mange tilfælde ovenikøbet dybtgående, men det har meget sjældent givet sig udslag i arkivalske noter, som vist kun findes i forhold til 6 af de 46 anetavler. Måske skal hertil lægges, at der til 8 af anetavlerne findes rettelser og tilføjelser. – Det er selvfølgelig glimrende, at der til de 46 anetavler foreligger litteraturlister, i flere tilfælde flere snese henvisninger, men det er et problem, at henvisningerne ikke knyttes til konkrete personer i tavlerne, eller endog konkrete oplysninger i relation til en konkret person. Dette forhold bliver endnu mere uoverskueligt, når der ind imellem fremkommer oplysninger, som ikke fremgår af den refererede litteratur. Her mangler arkivalske noter, selvom kilden i visse situationer kan fremgå af sammenhængen i øvrigt.

Umiddelbart kan det forekomme skuffende, at der med anetavlerne primært fremkommer oplysninger, som allerede findes tilgængelig i den eksisterende litteratur, men fortjenesten er selvfølgelig, at oplysningerne fra hundredevis af bøger, artikler ect. findes samlet med en oversigt over benyttet litteratur. Det betyder selvfølgelig også, at der i nyudgivelsen findes en række af tidligere udgivers fejl og mangler, og det er problematisk for benyttelsen. På dette punkt deler nærværende udgivelse skæbne med en række ældre biografi- og stamtavlesamlinger, som klart er behæftet med fejl og mangler, men vi ville dog ikke af den grund undvære pågældende udgivelser, og sådan vil det også gå denne udgivelse. Det vil uvægerligt ske, at udgivelsen tillægges kildeværdi, som den i visse tilfælde ikke kan bære, men det kan forfatteren ikke lastes for. Det er nu brugers problem.

Finn Andersen

En breveksling mellem Jeppe Aakjær og Henrik Cavling. Ved Solveig Bjerre. Herning 1988. Poul Kristensens Forlag. Hft. Kr. 168,00.

Et ordensmenneske med stor sans for historisk kildemateriale var forfatteren Jeppe Aakjær. Ifølge hans testamentariske bestemmelse skulle de omfattende samlinger, han havde skabt på Jenle, efter hans død (1930), afleveres til et Aakjær-arkiv på Det kongelige Bibliotek. Jeppe Aakjær skrev mange breve og fik mange breve, som det måtte være for en travl forfatter og foredragsholder, før telefonen blev hvermands eje. Han gemte de breve, han fandt bevaringsværdige, og disse gik videre til Det kongelige Bibliotek, deriblandt en samling breve fra Politikens daværende redaktør, Henrik Cavling, mens brevene fra Aakjær til Cavling ligger i Pressemuseet, tidligere i Århus, nu i Odense.

Jeppe Aakjærs datter, Solveig Bjerre, har samlet denne breveksling, suppleret med to breve udlånt af Cavlings datter, fru Else Clausen, i en smuk bog, som er rigt illustreret og på omslaget antagonistisk prydet med fotos, dels af Aakjær i arbejdsverrelset på Jenle med udsigt over vidtstrakte marker, dels af Cavling i Politikens berømte hjørneværelse med udsigt over den gamle Industribygning. Solveig Bjerre har gjort et sobert og omhyggeligt arbejde med denne udgave, som

hun har arbejdet med »under vejledning og opmuntring af professor Tage Kaarsted«. Fyldige noter, bekvemt anbragt under det kommenterede brev, giver læseren de nødvendige oplysninger om emner, personer og begivenheder. Et navneregister er til nytte og glæde, ikke mindst for den personalhistorisk interesserede læser, idet brevene kommer godt rundt i samtidens persongalleri.

De første breve er fra de allersidste dage af 1904, da Cavling netop var blevet ansvarshavende redaktør på Politiken – de sidste fra 1930. Den 19. april sender Henrik Cavling sin bog »Journalistliv« til vennen Jeppe Aakjær som den allerførste. Den lå oplåst – og ligger der stadig – på Aakjærs skrivebord, da han døde den 22. april.

Umiddelbart ville man opfatte den folkekære digter Aakjær og Københavnerredaktøren Cavling som et umage par, men brevvekslingen er et smukt og interessant vidnesbyrd om en forbindelse, oprindeligt bygget på gensidige interesser (Politiken kunne bruge Aakjær. Aakjær kunne bruge Politiken), som gennem de mange år udviklede sig til et virkeligt varmt venskab, der også omfattede de to's familier. I 1926 var Cavling således primus motor i arrangementet af den store rådhusfest og fakkeltoget i anledning af Aakjærs 60-års fødselsdag. »– Jeg er altid så glad ved at møde Dem«, skriver Aakjær til Cavling. »Når De kommer her, er det, som om noget af det, der er mig kærester i Landet, træder ind af Døren«, skriver Cavling til Aakjær. En smule uenighed kan dog anes, når Aakjær sender et af sine kære digte, og Cavling hellere ser noget, for eksempel en kronik, som står i »rapport til døgnnet«.

Kirsten Prange

Anders Linde-Laursen: Hugo Matthiessens kulturhistorie. Belysninger og baggrunde. (I skriftrækken Hugo Matthiessens Danmark, ved forlaget Hikuin). Viborg, 1989. 156 s., ill., indb., pris kr. 150,-.

»Jeg er imod enhver Forandring, selv til det bedre«. En provokerende udtalelse sagt af Hugo Matthiessen – men nok med en god portion selvironi – som udover den nationale konservatisme også hørte med til billedet af ham. Vor vel nok største kulturhistoriske forfatter, som professor Bjarne Stoklund har kaldt ham. Det er næppe helt ved siden af, og derfor er det også et prisværdigt initiativ, det lille forlag Hikuin har taget. Anders Linde-Laursens bog kan nemlig ses i sammenhæng med forlagets øvrige udgivelser, hvor man har taget sig på, at udgive »Hugo Matthiessens Danmark«, hvilket betyder at hans mange fremragende fotografier gøres tilgængelige for en større kreds. I 1987 udgav forlaget »Hugo Matthiessens Viborg« (v. Jens Vellev) og »Hugo Matthiessens Aalborg« (v. Jan Kock). Som en art introduktion til denne serie er Linde-Laursens bog velvalgt. Her behandles personen Hugo Matthiessen og hans nærmeste slægt, hans forfatterskab og hans virke som museumsinspektør og kulturhistoriker.

For personalhistorikeren har specielt to aspekter i bogen interesse. For det første bringes en indledende biografi og slægtstavle (4 generationer). For det andet gennemgås i afsnittet »Personligheder« denne del af hans forfatterskab. Desværre fik Hugo Matthiessen (HM) aldrig skrevet særligt mange biografier, selvom hans drevne pen utvivlsomt kunne have virket berigende for genren. Hans første historiske arbejde, der blev offentliggjort, var faktisk personalhistorisk. Det omhandlede enkedronning Dorothea, Frederik II's moder, og emnevalget begrundede HM med ordene: »kraftfuld kvinde... en fastsluttet Personlighed, som nok er et minde værd«. I de følgende år valgte han i stedet, at indarbejde sine portrætter af fortidens mennesker i sine generelle kulturhistoriske skildringer, og omtaler for eksempel i »Bøddel og Galgefugl – Et kulturhistorisk Forsøg« (1919) de persontyper, der fungerede som bødler. Først i 1954 fandt han atter lejlighed til at offentliggøre en historisk biografi. Det blev »En Greve. Jørgen Scheel til Grevskabet Scheel, Stamhuset Gl. Estrup, samt Ulstrup (1768-1825)«. HM havde gennem sin arbejdsmåde oprættet en fænomenal evne til at tolke spor af historiske tilstande i kulturlandskabet – vild natur

uden spor af menneskelig aktivitet fandt han uinteressant – og disse erfaringer søgte han i biografiens form at bruge til en tolkning af de historiske personer og de miljøer, de havde færdes i. Resultatet fik en blandet modtagelse af anmelderne, og der kan vil heller ikke være tvivl om, at HM i sit arbejde med bogens hovedperson havde udviklet så stærk en sympati for Jørgen Scheel, at han tildels overså de økonomiske sammenhænge, hvori grev Scheels økonomiske kriminalitet udfoldede sig. Endelig hører det også med til billedet, at HM var oppe i 70'erne, da han forfattede bogen. På sine gamle dage var HM i øvrigt også stærkt optaget af Steen Steensen Blichers forfatterskab. Som kulturhistoriker ville han forsøge at opnå: »indirekte af belyse Blicher og visse Dele af hans Forfatterskab gennem Skildringen af... Omraadet mellem Viborg og Randers, som omsluttes af Gudenaæns og Skalsaaens store Dalstrøg..., gamle Familietraditioner, som knyttede sig dertil, og de Hjem, hvori han ofte kom og mangen Gang fandt Stof til sine Noveller.«

Linde-Laursens bog er en fin introduktion til HM's store forfatterskab og rummer da også en oversigt over samme. Skal man påpege en svaghed må det nok blive analysen af HM's forfatterskab, når det skal sættes ind i en større historiografisk sammenhæng. I Linde-Laursens tolkning er det en fokusering på temaet Kaos & Orden, der er den gennemgående røde tråd i HM's kulturhistoriske praksis. Det kan der nok – rent fortællateknisk – være megen sandhed i. Påstanden om, at HM er en kulturhistoriker, der i sine bøger forsøgte en symbiose mellem to forskellige historiske traditioner - en tysk videnskabelig og en fransk litterær (s.102) er også en rimelig arbejds-hypotese. Men den afsluttende konklusion virker ikke overbevisende underbygget. Heri siges (s.108): »Hugo Matthiessen henter oplysninger og idéer fra mange forskellige sider, og dette kan på forskellig vis spores i hans kulturhistoriske arbejder. Hans måde at forene disse kilder og forme sine fremstillinger på, har gjort ham til en ener i kulturhistorien. Han ligner ikke nogen af sine forbilleder, og ingen af de senere kulturhistorikere ligner ham«. En konklusion man alt efter kronologisk og geografisk afgrænsning kan være enig eller uenig i. Men det afgørende må være, at læseren kan føle sig tryk. Til den ende kunne der med udbytte være foretaget studier i den kritiske historiografi-litteratur, som fremkom i 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne, og blandt andet indbefatter navne som Jens Chr. Manniche, Uffe Østergård, Henrik Tiemroth og senest i 1987 Mogens Rüdiger, der har taget fat i Gustav Bang og hans historieopfattelse (anm. i 1989:2, s. 218f.).

Det må dog ikke overskygge, at der alt i alt er tale om en god bog, som sammen med Hugo Matthiessens egne arbejder, hører hjemme på enhver kulturhistorisk interesseret's boghylde.

Tommy P. Christensen

Birte Hjorth: Skibsreder H. N. Jeppesen fra Dragør –hans slægt og hans skibe. 90 s., ill., s/h. Dragør 1989. Pris 50,00 kr. Bogen forhandles fra lokalarkivet, Stationsvej 9, 2791 Dragør.

Historien om skibsreder H. N. Jeppesen er nærmest et eventyr. Han blev født i 1815, blev efter sin konfirmation matros som mange andre Dragørdrenge på den tid. Men det blev ikke ved det. Hans tog styrmandseksamen og i 1838 blev han styrmand, endda på det marinesfartøj »ROTA« som bragte billedhuggeren Bertel Thorvaldsen hjem. I 1841 blev Hans sætteskipper og i 1842 kaptajn. Han havde lagt penge til side undervejs, og i foråret 1851 blev han selvstændig skibsreder.

Med årene blev han Dragørs største reder, men i 1883 druknede han ved en tragisk ulykke i farvandet ud for Dragør sammen med sit barnebarn. At han i dette øjeblik var sammen med et familiemedlem var karakteristisk for hele hans liv og virksomhed. Han var et familiemenneske og han og hans kone Leise fik fem døtre. Heraf giftede de fire sig med spæns folk. Svigersønnerne deltog i rederiets drift og rederitraditionen blev på bedste vis ført videre af den ældste datter

Anna's mand Peter Mærsk Møller fra Rømø. Efter H. N. Jeppesens død, flyttede familien Mærsk Møller i 1884 til Svendborg; tiderne var blevet ringere i Dragør.

I Svendborg startede P. M. Møller i 1886 et dampskibsselskab – modsat sin svigerfaders 14 sejl-skibe, som tiden var løbet fra. I 1912 stiftede sønnen A. P. Møller »Damp-skibsselskabet af 1912«; idag er rederiet »A. P. Møller« under ledelse af H. N. Jeppesens oldebarn Mærsk Mc-Kinney Møller.

Bogen er en fornøjelse i sin grundighed. Birte Hjorth kommer helt rundt om familien Jeppesen. Hun begynder med bedsteforældrene – data og livsforløb – og gennemgår i et selvstændigt kapitel H. N. Jeppesens døtre og svigersønners videre skæbne og deres børn. Her er godt materiale til en personalhistoriker med interesse for Amagerfamilier. Et ekstra plus, der nok ikke kan kaldes personalhistorisk, er bogens sidste 15 sider, hvor hver enkelt af H. N. Jeppesens 14 sejl-skibes historie fortælles. Endelig afsluttes med en oversigt over brugte kilder – utrykte som trykte.

Bogen er illustreret med sort/hvide billeder. Original fotos af omtalte personer, fotos af huse i familiens eje og ikke mindst skibsbilleder. Alligevel er billedsiden så absolut bogens svage side; indholdsmæssigt er de kedelige og gengivelsen dårlig. Lad dog ikke bogens ydmyge ydre, men til gengæld rimelige pris, afholde nogen fra at stifte bekendtskab med en både fyldig og fagligt forsvarlig fremstilling af en mand og hans livsværk.

Lisa Elsbøll

Finn Slumstrup: Jørgen Bukdahl. En europæer i Norden. København 1988. Gyldendal. 337 sider. Ill.

Forfatteren til denne bog er i dag informationschef i Dansk Flygtningehjælp, men han er tidligere højskolelærer og højskoleforstander. Ingen med mindste tilknytning til højskolen kan have undgået at støde på Jørgen Bukdahl (1896-1982) – eller i det mindste hans navn. Jeg havde selv oplevelsen på Askov Højskole i 1950. Hæsblesende for den da 53-årige Jørgen Bukdahl frem og tilbage på foredragslokalets podium, talende og gestikulerende. Skønt hans emne ikke længere huskes, blev det klart, hvad engagement er for en størrelse. Bukdahl gjorde indtryk, det var næsten overvældende, men man havde oplevet »den hvide elefant«, et udtryk Bukdahl har brugt om sig selv. Han var af temperament ordets og samtalens mand, men ville egentlig have været digter. Imidlertid valgte han at leve et liv uden bindinger til nogen eller noget – freelance ville vi sige i dag – det betød, at indtægterne var afhængige af bl.a. mange engagementer som foredragsholder, og han har nok været sig bevidst, at selv levende ord må serveres i en underholdende og provokerende form for ikke at falde på klippegrund. Et stort – fortrinsvis litteratur- og kulturkritisk – forfatterskab blev det dog til – ikke altid lige vel modtaget af anmelderne – men bøgerne fra 60'erne og 70'erne står der stor respekt om. Slumstrups bog byder på en kronologisk oversigt over Bukdahls arbejder og desuden en oversigt over litteraturen om Jørgen Bukdahl og i en særskilt liste – også om hans forældre.

Finn Slumstrup kalder selv sin bog »et stykke taknemmelighedsarbejde«, som skal ses som et led i hans og Jørgen Bukdahls aktive venskab. Han er sig bevidst, at bogen kunne blive udtryk for en dyrkelse af Bukdahl, men det er den ikke blevet. Det er en afbalanceret skildring, bredt fortalt, let at læse, med udsyn til især Bukdahls forslægt, men også til efterslægten, som jo på flere måder har markeret og markerer sig i dansk kulturliv. Det rum, Bukdahl agerede i, er ligeledes tegnet op med kyndige rids af historiske og politiske begivenheder i tiden. Men det havde været dejligt med et navneregister.

Bukdahl er ikke nem at placere, han var på færde alle vegne i fortid og nutid med antennerne ude. Bogen om ham er disponeret i fire store afsnit: I. Else Marie Pedersen (dvs. Bukdahls mor) og det folkelige gennembrud, II. Digter og kritiker, III. Det folkelige åndsliv og IV. På en taburet i kulturkløften.

Det allersidste bevægende afsnit, »Lågen er åben«, har sin titel efter en meget brugt Bukdahl-vending, når der ventedes kære gæster til huset i Askov. At lågen *var* åben i mere end én forstand, viser en lille anekdote om dengang, da Ebbe Reich Kløvedal, som ny lærer i Askov, første gang mødte Jørgen Bukdahl på vejen. Bukdahl præsenterede sig med ordene: »Ja, mit Vietnam ligger jo i Dybbøl!«. National var Bukdahl, ja, men uden skyklapper. Der var et højere mål, som *både* berettiger biografiens undertitel og dens udgivelse i dagens Danmark: Vi bør besinde os på det nationale for at kunne virke med kraft i det internationale.

Kirsten Prange

Steffen Heiberg: Christian 4. Monarken, mennesket og myten, København 1988. Gyldendal. 476 s., ill., 398,00 kr., indb.

En personlighed som Christian 4. må naturligt fængsle historikere og personalhistorikere, og Christian 4.-året 1988 gav da også anledning til en række biografier af den populære konge. Den vægtigste af disse er Steffen Heibergs stoffyldte, velformede bog om monarken, mennesket og myten.

Bogen er opbygget kronologisk, hvilket netop Christian 4.'s gerning og hele livsforløb egner sig fortrinligt til, som et drama. Fra afsnit om den unge fyrste og formynderskabstiden bevæger fremstillingen sig gennem skildringer af kongens familie, hans rivaliseren med Sverige, Kalmar-krigens triumf, Kejserkrigens fald og familielivets fallit til tiden i Sveriges skygge, Torstenssonkrigen og de sidste, tragiske år.

De seneste årtiers Christian 4.-forskning er inddraget og vurderet og et omfattende stof udnyttet i bestræbelsen på at forstå også *mennesket* Christian 4. Nøgternt og forstående udnytter Steffen Heiberg det meget omfattende og ofte modstridende kilde- og litteraturmateriale og har ikke ladet sig forlede til at levere en helteskildring.

Netop den nuancerede personskildring gør bogen væsentlig for personalhistorien. Steffen Heiberg har blik for Christian 4.'s positive karakteregenskaber. Han understreger hans meget stærke ansvarsfølelse både overfor riget, folket og familien og fremhæver hans initiativer på arkitekturens, kunstens og musikens område. Han omtaler kongens store arbejdsomhed og hans djærve, ukunstlede sprog. Men han ser også svaghederne i personligheden, utålmodigheden, kompromisløsheden, rethaveriskheden og påståeligheden, den manglende fleksibilitet og situationsfornemmelse (s. 240, 132, 336, 133, 454, 300). Han viser, hvorledes kongen kunne være smålig, lusket, groft uhæderlig, snæversynet og fordømmende (s. 269, 278, 453, 455), og hvorledes hans hang til at gøre sig illusioner kunne være katastrofal for hans regering og familieliv (s. 196, 293, 315). Som en væsentlig faktor ses også kongens ofte manglende overblik (s. 24, 49, 88, 90, 260, 401).

Steffen Heiberg har hér et meget åbent syn på kongen, men kan alligevel enkelte steder blive hængende i tidligere modstridende opfattelser. Det gælder således, når han godt kan se, at Christian 4. med sin indtræden i Kejserkrigen var havnet i et morads (s. 283), men alligevel kort forinden (s. 280) forsøger at forsvare kongen over for tidligere fremstillinger af denne som en militær pauseklov, der på grundlag af luftige aftaler med sin indblanding i Tyskland begik noget nær Danmarkshistoriens største dumhed. Har man én gang i kongens, kanslerens og andre fremtrædende regeringsembedsmænds breve set afspejlingen af det kaos, der opstod efter nederlaget ved Lutter am Barenberg, har man dog svært ved at se det velovervejede i kongens dispositioner.

Også i vurderingen af det for forståelsen af kongen og hans handlinger meget væsentlige spil mellem denne og rigsrådet, står Steffen Heiberg med et nøgternt syn. Han finder, at rigsrådet og adelen havde et meget betydeligt medansvar for katastroferne, med blokeringen af nødvendige

politiske og administrative reformer ud fra hensynet til en egen politisk magtstilling. Men han kan også se en ærlig vilje hos rigsrådet (s. 159) og fremhæver, at dette med god grund nærrede en dyb mistillid til kongens politiske dømmekraft (s.453).

Steffen Heibergs bog er solid og velunderbygget, men med stoffylden og detailrigdommen er det ikke uforståeligt, at unøjagtigheder forekommer. Man undrer sig således over påstanden, at rigsrådet altid afgav et samlet votum (s.66), for særbetænkninger forekom dog. Ligeledes over omregningen af 37.500 gylden til knap 47.000 daler (s. 363), for kursen var 2/5 rdl. for 1 gylden, således at det nævnte beløb ikke var mere end 15.000 rdl.

På baggrund af Steffen Heibergs vurdering af Christian 4. må man naturligt stille sig det spørgsmål: Hvordan er denne konge egentlig blevet den populære skikkelse i kongerækken, som vi kender? Bogen forsøger selv at give svaret, med rette med henvisninger til kongens smukke, meget karakteristiske bygninger og til det forhold, at kongen med sit heltemod i Torstenssonkrigen ikke mindst på baggrund af adelens svigten kom til at stå i et særligt lys i en borgerlig opinion. Der opstod en myte, som siden kunne bruges af enevælden – og romantikkens digtere og malere.

Den store, stateligt udstyrede bog afsluttes med en nyttig slægtsstavle, en tidstavle og et personregister.

Ole Degn

Alfred Laur. Schmidt: Dragør-erindringer. Dragør 1987. Lokalhistorisk arkiv – Dragør kommune, 71 sider, ill., hft., pris 50,00 kr. Bogen forhandles fra lokalarkivet, Stationsvej 9, 2791 Dragør.

Da skibsfører Alfred Laur. Schmidt døde i 1954 efterlod han sig en gammel regnskabsprotokol, hvori han omkring 1930 havde nedskrevet sine barndom- og ungdomserindringer fra dengang Dragør var en driftigt søfartsby.

Erindringerne starter i barndommens verden med fiskeri i det små. Næsten ethvert mandfolk i Dragør på den tid (i 1860'erne) havde tilknytning til havet. De første penge blev tjent ved salg af fangsten, og senere – efter konfirmationen – kom drengene på søen. Schmidt fortæller om sejskibenes sidste glansperiode i Dragør og ikke mindst det erhverv, som eksisterede på grund af byens geografiske placering: – lodseriet. Det fungerer stadig væk og hjælper skibe igennem dansk farvand, men slet ikke i sit tidligere omfang (se i øvrigt Gunvor Petersen: *Dragør Lodseri 1684-1984.* Dragør, 1984). Bjergning var også en bestandig del af en Dragør-mands liv. Alle mand af huse for at hjælpe skibe i nød. Godt nok satte man sit eget liv på spil, men der blev åbenbart også tjent lidt ekstra penge. Schmidt selv blev uddannet styrmand og senere skibsfører.

Udover søfart fortæller Schmidt om hårde isvintre, leg og skole. På Amager er der flere hundrede års tradition for at festlig holde fastelavn, påske og bryllupper efter lokal skik. Schmidt giver således en levende beskrivelse af, hvordan hans familie forvalter denne »arv« i sidste halvdel af forrige århundrede. Men han var også en mand med blik for mere end leg. Samfundets skygesider i form af lighuse, fattigforsorg og renovation medtages, og uddyber dermed vort kendskab til disse mere upågtede sider af den lille driftige søfartsby.

Som personalhistoriker kan det måske umiddelbart være lidt svært at bruge bogen til meget andet end en fornøjelig læsning om et mindre, maritimt provinsby-miljø. Bogen har ingen slægts-tavler, dog er der noter bagerst. Heri forklares hvem og hvad nævnte personer i teksten er, med stilling, fødselsår og ægteskabelige forhold. Familien Schmidt er selvfølgelig rigt præsenteret, men derudover er der navne som Jeppesen, Hein, Strømberg, Tysk og Jans. Med familierødder på Amager kan det nok være af interesse at læse Alfred Laur. Schmidts veloplagte, detaljerige og let tilgængelige Dragør-erindringer.

Lisa Elsbøll

Poul Nyboe Andersen: Det umuliges kunst. Erindringer fra dansk politik 1968-77. (Dansk politik under forandring 1945-85). Odense, 1989. Odense Universitetsforlag, 248 s., ill., hft.

»Det umuliges kunst« er en meget rammende titel på disse erindringer fra dansk politik i årene fra 1968 til 1977. Bogen er den anden i en række, udgivet som led i Odense Universitets forskningsprojekt »Dansk politik under forandring 1945-85«.

Nyboe Andersen var økonomi- og markedsminister i VKR-regeringen fra 1968-71, medlem af Folketinget fra 1971-77 og økonomi- og handelsminister under Hartling fra 1973-75. Det er først og fremmest markedspolitik og periodens økonomiske politik Nyboe Andersen beskæftiger sig med. Han behandler indgående NORDEK-forhandlingerne, EF-debatten og de forudgående forhandlinger om indtrædelse i Fællesmarkedet. Andre kapitler beskriver f.eks. arbejdet med kommunalreformen, og Perspektivplan I og II, skattereformen, og oliekrisens betydning for Danmarks økonomiske politik.

De enkelte afsnit er velafbalancerede helheder, undertiden med henvisninger til andres beskrivelser af samme begivenheder. Selvom bogens hovedemne, økonomi og markedspolitik 1968-77, er kompliceret, er det en letlæst fremstilling, skrevet i et ligefremt og forståeligt sprog.

På s. 138 skriver Nyboe Andersen »Jeg lagde i reglen mere vægt på at forklare og forsvare regeringens og Venstres synspunkter end på at angribe oppositionen. Det var nu engang mest naturligt for mig«. Dette citat refererer til forfatterens arbejdsform og stil som politiker – det er ligeledes rammende for tonen i denne erindringsbog. Her finder man ingen saftige historier fra tinge, men en nøgtern fremstilling af arbejdet i regering og folketing.

Personen Nyboe Andersen træder tydeligst frem i bogens anden halvdel, hvor det politiske arbejde beskrives mere indgående. Så længe emnerne er økonomi og markedspolitik, fornemmer man kun forfatteren i bogens sprog og måske netop i de manglende gengivelser af negative hændelser. Senere, i beskrivelserne af de vanskelige forligsforhandlinger og arbejdet med energipolitikken, får læseren en mere klar fornemmelse af, hvor kilderne til irritation og frustration befinder sig.

Bogen »Det umuliges kunst« er en glimrende gennemgang af hovedtemaerne i dansk økonomisk politik fra 1968 til 1977. Synspunkterne er blevet forklaret og forsvaret af økonomien, og politikeren fik lov at tale ud uden afbrydelser. Til stor glæde for den, som gerne vil forstå sin samtid ved at se på den umiddelbare fortid.

Julie Fryd Johansen

Anker Jørgensen: Bølgegang. Fra mine dagbøger 1972-1975. (Bind 1). Kbh., 1989, 462 s., ill., indb. eller hft. I smult vande. Fra mine dagbøger 1975-1977. (Bind 2). Kbh., 1989, 499 s., ill., indb. eller hft. Brændingen. Fra mine dagbøger 1978-1982. (Bind 3). Kbh., 1990, 579 s., ill., indb. eller hft.

»På skrivepullen står den lille Stauning figur af SV. Lindhardt«.

Dette lille citat er hentet fra det 3. bind af Anker Jørgensens dagbøger. Anker Jørgensen var som formand for Socialdemokratiet en del af en socialdemokratisk bevithed, hvor formandsemet i sig selv præger og skaber formanden. Dagbøgerne viser klart, at Anker Jørgensen selv opfatter sig som en del af denne kontinuitet.

Dagbøgerne omhandler perioden fra 1972 til 1982. De bygger på de flere hyldemeter protokoller, hvori Anker Jørgensen i denne periode skrev sine dagbogsnotater. De blev ikke altid ført samme dag, men blev samlet op, når statsministeren havde tid. Alt er naturligvis ikke blevet medtaget. Men stoffet er redigeret på den måde, at teksten er medtaget i blokke, hvori det hele så er taget med.

Det er de to meget kompetente historikere, Henning Grelle og Claus Larsen, der har stået for denne redaktion. Der er to undtagelser. Der var »hul« i Anker Jørgensens dagbogsnotater i forbindelse med hans besøg i Sovjet i 1973 og i forbindelse med den berømte Middelfart tale også i 1973. Disse to stykker af dagbøgerne er så blevet rekonstrueret.

En af de ting – udover de er uhyre velskrevne – der gør disse bøger tilgængelige for en bredere kreds, er det udmærkede »navneleksikon«, som findes bakerst i de enkelte bind. Disse tre »navneleksika« er yderst anvendelige, fordi en lang række personer, som ikke er kendt af offentligheden – og som derfor ikke er omtalt andre steder – kan findes her.

Man kan med rette stille sig spørgsmålet, *hvad* det er der gør, at sådanne dagbøger interesserer et meget stort publikum. Den ene årsag til dette er, hvad vi kan kalde »Se og Hør« effekten. Mange vil gerne vide »noget« om de kendte. I disse dagbøger opfyldes dette til fulde. Man præsenteres for dronningen og for brolæggeren; vel at mærke uden at Anker Jørgensen på nogen måde lader sig mærke med, at han er mere imponeret af de »fine« end af arbejdsmanden, ja, måske er det snarere omvendt.

Den anden årsag til, at disse dagbøger allerede nu har fået en meget stor udbredelse er, at det er forbavsende godt kildemateriale for en historiker. Hvis læseren tror, at læseren får sandheden – ja, så var det bedre om læseren havde holdt sig til Hjemmet, Alt for Damerne eller Ugens Rapport. Den historiske sandhed findes ikke. Anker Jørgensen er en af vor tids mest ærlige politikere (sammen med Egon Weidekamp og et par stykker til), men den sandhed Anker Jørgensen skriver, er naturligvis hans egen sandhed. Det er hans tanker, det er hans vurderinger, der kommer frem i dagbøgerne, og det er det, der gør dem spændende. Det giver dagbøgerne et spontant træk, som gør dem uhyre læseværdige. Hvis det havde været Thomas Nielsen eller Henning Christoffersens dagbog vi sad med, var vi blevet præsenteret for en ganske anden sandhed – uden nogle af dem nødvendigvis behøvede at lyve.

En anden af de ting, der gør disse dagbøger til et meget fint kildemateriale er, at vi får et fint kik ind bag kulisserne. Vi følger beslutningsprocesserne, f.eks. i forbindelse med det store reformarbejde, der foregik i denne periode. Vi møder udvalg som samtidshistorikerne aldrig regner med, f.eks. koordinationsudvalget mellem Socialdemokratiet og Landsorganisationen (LO). Dagbøgerne viser tydeligt, at beslutningsprocesserne i dansk politik ikke altid er dem, som samtidshistorikerne konstruerer bag deres skriveborde. Virkeligheden er oftest langt mere kompliceret og spændende.

Men dagbøgerne er andet og mere end »Se og Hør« stof og kildemateriale til samtidshistorie, de er først og fremmest et indblik i Anker Jørgensens hverdag. I modsætning til J. O. Krags yderst velskrevne erindringer, åbnes der langt mere op i Anker Jørgensens dagbøger. Anker Jørgensen tør skrive langt mere åbent end J. O. Krag turde. Det giver os mulighed for at følge statsministeren i stort og i småt, både som offentlig person og som privatmand. I dagbøgerne kan vi følge hans familieliv, han politiske liv og vigtigst af alt, han har ofte betroet sine dagbogsnotater sin mening om andet end politiske forhold – han undlader f.eks. ikke at vurdere sine medmennesker. Det er jo bl.a. det som en del af pressen tog fat i, da bøgerne udkom. Der er utvivlsomt også folk, der i arbejderbevægelsen mener, at det var bedre om han havde ladet sagen ligge, for Anker Jørgensen sparer absolut ikke sine egne. Men det er denne kompromisløse ærlighed, der gør dem anvendelige som et væsentligt kildemateriale – ikke mindst, hvis man vil tegne et portræt af Anker Jørgensen – Danmarks statsminister i 10 år.

Nogle vil måske mene, at ovenstående er skrevet på denne måde, fordi der også på mit skrivebord står den lille Lyngsiefigur af SV. Lindhardt – men det er næppe derfor. Anker Jørgensens dagbøger er på samme måde som P. Munch's dagbøger, et sjældent fint kildemateriale.

Torben Svendrup

Erindringsserien »Folk fortæller« udgivet af Foreningen Danmarks Folkeminder: Nr. 8: Lorenze Hansen: *Opkomlinge* (1981), Nr. 11: Niels Nørgaard: *Mine Livserindringer* (1983) og nr. 16: Agnete Therkildsen: *Små glimt* (1985).

Alle tre bøger har tilknytning til det sydvest- og sønderjyske, og de tre fortællere adskiller sig heller ikke aldersmæssigt væsentligt, men alligevel må man sige, at bøgerne og de mennesker der som fortællere aftegnes gennem dem i bund og grund er forskellige. En sammenstilling af de tre hæfter kan således på sin vis være med til at afspejle seriens spændvidde og den menneskelige karkers mangfoldighed.

Lorenze Hansen er født i maj 1916, da første verdenskrig hærgede Europa. Hun var født i Løgumkloster, der som bekendt dengang hørte under det tyske kejserrige, og faderen, der var dansksindet, kæmpede i de tyske beskyttelsesgrave for en sag og et system, som han var modstander af; samtidig med, at han vidste, at der var hårdt brug for ham hjemme, hvor moderen måtte holde sammen på familien og få de knappe rationer til at slå til. Denne tid og den nationale kamp efter krigens ophør har naturligt sat sit præg på fortælleren for hele livet, og det mærkes på tonen og fortællemåden, selvom erindringerne kun er ført op til 1922, da familien flyttede til Skærbæk. Både titlen »opkomlinge« og undertitlen »Ørn, Ørn, nu må du fly, dansk vi bli'r påny« afspejler således noget centralt i holdningerne bogen igennem. Som personalhistorisk kilde er bogens værdi væsentligt reduceret derved, at forfatteren, for ikke at støde evt. slægtninge til beskrevne personer, har valgt at ændre enkelte navne og lokaliteter, hvilke siges ikke.

Niels Nørgaard, forfatteren til »Mine Livserindringer, en bonde fra Ribe-egnen fortæller«, er noget ældre, født i Varming 1899, altså i det danske område, der lå nærmest det afståede Sønderjylland. Man kan næsten sige, at historiske tilfældigheder gav ham helt andre opvækstmuligheder. Som eneste dreng, men med 5 søstre voksede han op i et kærligt og gudfrygtigt miljø, hvor børnene blev opdraget til lydighed, ærlighed og arbejdsomhed. Det eneste familien mærkede til krigene var en spændende indkvartering af danske soldater, som forberedelse til genforeningen. Niels Nørgaard lægger ikke skjul på, at han har haft et godt liv, og hans skildring er sikkert typisk for mange i hans generation, der nok arbejdede hårdt, men også høstede belønningen i form af en gældfri gård og en solid placering i lokalsamfundet. At der alligevel var mere mellem himmel og jord, end det muntre virksomme liv, kommer bedst frem i det afsluttende kapitel, der handler om forvarsler. Beretningerne er folkeminder af den gode gamle slags, næsten som man kunne finde dem hos Evald Tang Kristensen.

Agnete Therkildsens bog »Små glimt« er præget af, at hun er billedkunstner og forfatter. Hun er født år 1900 og har haft sin barndom i marskengene ved Darum i Sydvestjylland. Nogen sammenhængende fortælling er der ikke tale om, og det er med fuld ret, at udgiveren Eske K. Mathiesen taler om en række små idyller. Der er digte, tegninger, slægtshistorie og til sidst rim og remser i en afvekslende blanding. Håndfaste oplysninger er der måske ikke så mange af, men både den ovennævnte Evald Tang Kristensen og forskellige kunstnere dukker op undervejs. De sidstnævnte blandt andet, når hun var på rejse med sin mand, kunstneren *Ejler Bille*. Bogen er derfor også mere kosmopolitisk end de to øvrige. Trods sin mere løse form, er det måske den, der vil blive citeret mest af personalhistorikere, eller snarere kunsthistorikere.

Som nævnt indledningsvis er der således tale om tre forskellige verdener, der præsenteres for læserne. At de kan rummes inden for én og samme serie, vidner om stor fleksibilitet hos redaktionen, og tak for det.

Hans H. Worsøe

**PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT**

ÅRGANG 110

1990

**REDIGERET AF SAMFUNDETS SKRIFTUDVALG
VED
TOMMY P. CHRISTENSEN**

Indhold

<i>Ejnar C. Larsen: Nogle familier med rod i 1500-tallets Ribe. Slægten Lime</i> . . .	1
<i>Gregers Hansen: En formue samles og spredes</i>	21
<i>Mogens Seidelin: Familieoptegnelser 1643–1771 vedrørende præsteslægterne Harlev-Framlev og Gyberg i Linaa-Dallerup</i>	53
<i>Agnes Guldbrandsen: Dyr- og Bataillemalers Jens Chr. Holm</i>	91
<i>Orientering:</i>	
Medlemstilbud – sidste chance	102
Forespørgsler fra udlandet	103
Stambogsstudier	105
Hjemmeforskning – et supplement	106
Resultatopgørelse og balance 1989	108
Hvem Forsker Hvad 1989	112
SLÆGTEN – nyt tidsskrift	112
<i>Småstykker:</i>	
Thomesen/Thomsen – Bähr/Behr	110
<i>Anmeldelser:</i> 113	
<i>Gregers Hansen: Kendte danskeres anetavler XXVII – forfatteren</i>	
Jens Kruuses anetavle	129
<i>Andreas Rude: »Med følsom erkjendtligste Hjerte...« En indberetning til ordenskapitlet i 1811</i>	143
Medlemstilbud	152
<i>Sigvard Mahler Dam: Jordbjerg-slægten – endnu engang</i>	153
<i>Henrik C. Finne: En studie i navneforskyvninger</i>	169
<i>Gregers Hansen: Udsnit af politiinspektør Jean Louis Dalgas</i>	
Mariboens anetavle	183
<i>Grethe Ilsø: De statslige arkivers publikationer 1989, en oversigt</i>	194
<i>Debat:</i>	
<i>F. J. Hvass: Slægt og gravsted – en opfordring</i>	197
<i>Småstykker:</i>	
Slekten Berns på 1600-tallet. Et supplement. Af <i>Per Seland</i>	200
Studerende fra det danske monarki ved artsfakultetet i Padova 1553–1721. Af <i>Vello Helk</i>	202
Dansk-norske og slesvig-holstenske studerende i Oxford. Af <i>Vello Helk</i>	205
Hans Jensen Nimb 1668–1721. Af <i>Jørgen Wangel</i>	206
Korrektioner og tilføjelser vedrørende Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i Den dansk-norske Sæetat 1660–1814 og Den danske Sæetat 1814–1932. Af <i>Chr. Gandil</i>	208
Forespørgsler fra udlandet	209
Efterlysning af beboere i Køge ca. 1780–1920. Af <i>Lisbeth Ulsø</i>	214
<i>Orientering:</i>	
Generalforsamlingen 1990. Af <i>Poul Steen</i>	215
Nyt fra DIS-Danmark. Af <i>Svend Erik Christensen</i>	218
<i>Bognyt:</i>	
Släkthistorisk Forum, Årgang 9 nr. 1-2/1990. Af <i>Hans H. Worsø</i>	220
<i>Anmeldelser:</i> 222	

Anmeldelser

Kommunearkiver. Ringsted. Registratur. Kommunearkiver. Fuglebjerg. Registratur. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	113
Litteratur om Frederiksberg. 4. udgave. (<i>Allan Tønnesen</i>)	113
P. I. Liebe og E. Borgstrøm: Litteraturfortegnelse til de danske hær- afdelingers, samt militære korps' Institutioners, Skolers, Arkivers og Museers Historie. (<i>Jesper Godvin Hansen</i>)	114
Suno Scharling: Min slægt. Hvorfor. Hvordan. Hvornår. (<i>Hans H. Worsøe</i>) . .	114
Mit navn er Jensen. En bog om slægtsforskning af Knud Prange. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	116
Fogtsdals Kunstleksikon. Bind 1 og 2. Redaktion Peter Michael Hornung og Bjarne Jørnæs. (<i>Lis Bruselius</i>)	117
Danske Trylleventyr. Udvalgt af Bengt Holbek. Bearbejdet af Lisbeth Jensen. Bengt Holbek, Tolkning af Trylleventyr. (<i>Julie Fryd Johansen</i>)	118
Jørgen Hatting: For Kongen og Staden. (<i>Jesper Godvin Hansen</i>)	118
Oscar Udsholt og Bent Thestrup: Reerslevs sogns historie. (<i>Hans H. Worsøe</i>) .	119
Tage Heunecke og Jens Møllerup: Lærerstand på Langeland. Bidrag til Langelands lærer- og skolehistorie. Ove Pedersen: Lærerkreds og lærerkår gennem 100 år. Heringegnens lærerforening 1874-1974. (<i>Ning de Coninck-Smith</i>)	120
Arkivarer skriver Breve. En antologi 1882-1959 ved Hans Kargaard Thomsen. Studier og kilder, bd. 6. (<i>Harald Jørgensen</i>)	120
A. E. Larsen: Lysestøber-Hørkræmmer-Borgersoldat. En kulturhistorisk skitse af en københavnsk købmandsfamilie i 1800-tallet, Høfding-familien. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	121
Ib Ostenfeld: Blicher-studier. (<i>Kirsten Prange</i>)	122
Hanne Flor Sørensen: Johanne Krebs. Noget må der være, der har ens hjerte. (<i>Lis Bruselius</i>)	123
Sigurd Rambusch: Jakob Scavenius. En moderne politiker i det gamle Højre. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	124
Dyrekøbte erfaringer. Overretssagfører Otto Fabricius' erindringer. Udgivet ved L. B. Fabricius. (<i>Carsten Rølfesen</i>)	125
Viggo Klausen: »Sådan var det på landet i tyverne«. Erindringsserien »Folk fortæller« nr. 1. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	126
Martine Løth: Slægtsminder. Erindringsserien »Folk fortæller« nr. 20. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	126
Dagny Jensen: En bange mus – en arbejderkvindes erindringer. (<i>Lisa Elsbøll</i>) .	127
Kommunearkiver Rønne, registratur. Kommunearkiver Allinge-Gudhjem, registratur. Kommunearkiver Fakse, registratur. (<i>Agnete Paaschburg</i>)	222
Register til Sønderjyske Årbøger 1889-1988. Ved Børge L. Barløse. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	222
Knud Prange: Lokal Historie – en håndbog. (<i>Nynne Helge</i>)	223
Slægtsforskerens opslagsbog – et hjælpemiddel for slægtsforskeren. Redigeret af Knud Rygaard. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	225
Casimir Sparre Lindhe: »Variera Heraldiska Vapen Mera«. (<i>Sigvard Mahler Dam</i>)	225
Jørgen Hæstrup: Vildnis og »Grundtvigsplan«. Om finansieringen af modstandsbevægelsen. (<i>Jørgen H. Barfod</i>)	227
Thomas Riis: Should Auld Acquaintance Be Forgot... Scottish-Danish Relations c. 1450-1707, I-II. (<i>Allan Tønnesen</i>)	228
Dorte Falcon Møller: Fløjte, obo, klarinet & fagot. (<i>Poul Steen</i>)	230

Finn Grandt-Nielsen og John L. Laurberg: Forbryderbilleder 1867-1870. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	231
Knud Gether: Middelalder-familier i Flensborg og Nordfrisland og deres efterkommere i Danmark, Tyskland og Norge. Et bidrag til Sønderjyllands personalhistorie. (<i>Knud Prange</i>)	232
Carl Langholz: Anetavler for berømte danske. 1. samling. Digtere og forfattere. (<i>Finn Andersen</i>)	234
En brevsveksling mellem Jeppe Aakjær og Henrik Cavling. Ved Solveig Bjerre. (<i>Kirsten Prange</i>)	235
Anders Linde-Laursen: Hugo Matthiessens kulturhistorie. Belysninger og baggrunde. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	236
Birthe Hjorth: Skibsreder H. N. Jeppesen fra Dragør – hans slægt og hans skibe. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	237
Finn Slumstrup: Jørgen Bukdahl. En europæer i Norden. (<i>Kirsten Prange</i>)	238
Steffen Heiberg: Christian 4. Monarken, mennesket og myten. (<i>Ole Degn</i>)	239
Alfred Laur. Schmidt: Dragør-erindringer. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	240
Poul Nyboe Andersen: Det umuliges kunst. Erindringer fra dansk politik 1968-77. (<i>Julie Fryd Johansen</i>)	241
Anker Jørgensen: Bølgegang. Fra mine dagbøger 1972-1975. I smult vande. Fra mine dagbøger 1975-1977. Brændingen. Fra mine dagbøger 1978-1982. (<i>Torben Svenstrup</i>)	241
Erindringsserien »Folk fortæller«. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	243

Dorte Falcon Møller: Fløjte, obo, klarinet & fagot. (<i>Poul Steen</i>)	230
Finn Grandt-Nielsen og John L. Laurberg: Forbryderbilleder 1867-1870. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	231
Knud Gether: Middelalder-familier i Flensborg og Nordfrisland og deres efterkommere i Danmark, Tyskland og Norge. Et bidrag til Sønderjyllands personalhistorie. (<i>Knud Prange</i>)	232
Carl Langholz: Anetavler for berømte danske. I. samling. Digtere og forfattere. (<i>Finn Andersen</i>)	234
En brevveksling mellem Jeppe Aakjær og Henrik Cavling. Ved Solveig Bjerre. (<i>Kirsten Prange</i>)	235
Anders Linde-Laursen: Hugo Matthiessens kulturhistorie. Belysninger og baggrunde. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	236
Birthe Hjorth: Skibsreder H. N. Jeppesen fra Dragør – hans slægt og hans skibe. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	237
Finn Slumstrup: Jørgen Bukdahl. En europæer i Norden. (<i>Kirsten Prange</i>)	238
Steffen Heiberg: Christian 4. Monarken, mennesket og myten. (<i>Ole Degn</i>)	239
Alfred Laur. Schmidt: Dragør-erindringer. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	240
Poul Nyboe Andersen: Det umuliges kunst. Erindringer fra dansk politik 1968-77. (<i>Julie Fryd Johansen</i>)	241
Anker Jørgensen: Bølgegang. Fra mine dagbøger 1972-1975. I smult vande. Fra mine dagbøger 1975-1977. Brændingen. Fra mine dagbøger 1978-1982. (<i>Torben Svendrup</i>)	241
Erindringsserien »Folk fortæller«. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	243

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsen pr. 26. april 1990:

Finn Andersen (DIS-DK og sekretær f. nord. anl.), Grysgårdsvej 2, 2400 København NV.

Nils G. Bartholdy, Schlegels Allé 1, 1807 København V.

Sv. Cedergreen Bech, Søtoften 21, 2820 Gentofte.

Tommy P. Christensen (redaktør), Bulgariensgade 5, 2300 København S.

Ida Dybdahl, Østerbrogade 44, 2100 København Ø.

Knud J. V. Jespersen, Teglbakken 46, 5690 Tommerup.

Lise Lund (kasserer), Filosofgangen 23, 2., 5000 Odense C.

Jørgen Papsøe (DIS-DK), Trolldager 8, 2950 Vedbæk.

Knud Prange (næstformand), Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj.

Poul Steen (sekretær), Rudersdalsvej 52, 2840 Holte.

Hans H. Worsøe (formand), Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå.

Brug vedhæftede bestillingskort til Samfundets publikationer. Ekstra eksemplarer kan erhverves hos sekretæren og formanden.

Abonnement på *Hvem forsker Hvad* kan bestilles ved henvendelse til:
HVEM FORSKER HVAD, Christian Xs Vej 27, 8260 Viby,
hvor også ældre årgange kan købes.

Personalhistorisk Tidsskrift

udgives af *Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie*, hvis formand er landsarkivar, cand.mag. Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå. Tidsskriftet redigeres af Samfundets skriftudvalg ved redaktøren, cand.mag. Tommy P. Christensen.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren, Poul Steen, Rudersdalsvej 52, 2840 Holte, eller kassereren, Lise Lund, Filsofogangen 23, 2., 5000 Odense C. Medlemskontingent udgør for 1990 120 kr.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, idet det forudsættes, at forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig iøvrigt intet ansvar for indsendte manuskripter, billeder m.v.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med normal linieafstand (1½ linieafstand) og bred margin. Noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Handskrevne rettelser bør ikke forekomme. Illustrationsforslag med tilhørende undertekster vedlægges. Når manuskriptet er godkendt, og korrektur foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke påregnes fulgt af redaktionen. Efter rentrykning har fundet sted, får forfatteren tilsendt 25 særtryk af artiklen gratis. Større oplag af særtryk kan bestilles og leveres efter regning.

Vejledning i udarbejdelse af anmeldelser til tidsskriftet kan frit rekvireres fra redaktionen.

Redaktionens adresse: Tommy P. Christensen, Bulgariensgade 5, st., 2300 København S.

Udgivet med støtte af Statens humanistiske forskningsråd og Alfred Goods Personalhistoriske Fond.

Sats: Syfoma Sats, Svendborg

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg as

ISSN 0300-3655